

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu –
Běloruská republika a Ukrajina**

Volha Ovadava

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Volha Ovadava

Ekonomika a management

Provoz a ekonomika

Název práce

Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu – Běloruská republika a Ukrajina

Název anglicky

Unemployment in the countries of the former Soviet Union – the Republic of Belarus and Ukraine

Cíle práce

Hlavním cílem práce je porovnání nezaměstnanosti ve zvolených státech bývalého Sovětského svazu: Běloruské republiky a Ukrajiny za určité období. Vedlejším cílem je zanalyzovat faktory ovlivňující nezaměstnanost a problémy na trhu práce ve vybraných regionech a provést komparativní analýzu časových řad makroekonomických ukazatelů.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých a zahraničních autorů; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V praktické části práce bude provedena analýza základních makroekonomických ukazatelů souvisejících s nezaměstnaností ve vybraných ekonomikách. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza dat. Aktuální data budou čerpána ze statistických úřadů vybraných zemí a údajů Světové banky. V práci budou použity zejména metody deskripce a komparativní analýzy.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Nezaměstnanost, Ukrajina, Běloruská republika, statistický úřad, politika zaměstnanosti, míra nezaměstnanosti, druhy nezaměstnanosti, důsledky nezaměstnanosti

Doporučené zdroje informací

BUCHTOVÁ, B. Nezaměstnanost : psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.

HOLMAN, Robert. Ekonomie. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. xxii, 696 stran. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.

MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-9-4.

SAMUELSON, P A. NORDHAUS, W D. Ekonomie: 18. vydání. Překlad Martin Gregor. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 2007. xxiii, 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

SOUKUP, J. Makroekonomie : moderní přístup. Praha: Management Press, 2007. ISBN 978-80-7261-174-4.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2020

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 17. 3. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 03. 04. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 03.04.2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Elizbaru Rodonaiovi, PhD. za vstřícnost, podporu a odborné rady, které mi poskytnul během zpracování mé diplomové práce.

Nezaměstnanost v zemích bývalého Sovětského svazu – Běloruská republika a Ukrajina

Abstrakt

Cílem práce je srovnání vývoje nezaměstnanosti ve zvolených zemích bývalého Sovětského svazu (Běloruská republika a Ukrajina) za období 1991–2019. Vedlejším cílem je analýza faktorů ovlivňujících nezaměstnanost a problémů na trhu práce ve vybraných regionech. Problém nezaměstnanosti je zohledněn z hlediska ekonomického, politického a sociálního. Práce se skládá ze tří částí (teoretická, praktická, výsledky a diskuze).

Teoretická část práce obsahuje úvod do problematiky nezaměstnanosti a poskytuje podklady pro analýzu v praktické části. Praktická část popisuje výchozí situaci na trhu práce Běloruské republiky a Ukrajiny, zvolené demografické faktory trhu práce, a dále za pomoci dat ze statistických úřadů obou zemí analyzuje vývoj nezaměstnanosti. Pro analýzu shromážděných údajů byla využita statistická analýza dat a také metody komparativní analýzy a deskripce. V práci byla prozkoumána závislost dynamiky míry nezaměstnanosti na vývoji inflace a HDP. Třetí část se zabývá vymezením hlavních problémů na trhu práce Ukrajiny a Běloruské republiky, a je zde uveden návrh řešení problémů na trhu práce vybraných zemí.

Klíčová slova: Nezaměstnanost, Ukrajina, Běloruská republika, statistický úřad, politika zaměstnanosti, míra nezaměstnanosti, druhy nezaměstnanosti, důsledky nezaměstnanosti

Unemployment in the countries of the former Soviet Union – the Republic of Belarus and Ukraine

Abstract

The aim of this thesis is to compare unemployment in selected countries of the former Soviet Union (Republic of Belarus and Ukraine) for the period 1991–2019. The secondary objective is to analyse factors affecting unemployment and labour market problems in selected regions. The problem of unemployment is taken into account from economic, political and social points of view. The thesis consists of three parts (theoretical, practical, results and discussion).

The theoretical part contains an introduction to the problem of unemployment and provides background for analysis in the practical part. The practical part describes the initial situation on the labour market of the Republic of Belarus and of Ukraine, the selected demographic factors of the labour market and with the help of data from the statistical offices of both countries, analyses the development of unemployment. Statistical data analysis as well as methods of comparative analysis and description were used for the analysis of collected data. The dependence of unemployment rate dynamics on inflation and GDP is examined. The third part deals with definition of the main problems in the labour market of Ukraine and the Republic of Belarus, and presents a proposal for solving problems in the labour market of these countries.

Keywords: Unemployment, Ukraine, Republic of Belarus, statistical office, employment policy, unemployment rate, types of unemployment, consequences of unemployment

Obsah

1	Úvod	13
2	Cíl práce a metodika	15
2.1	Cíl práce	15
2.2	Metodika	15
3	Teoretická východiska	17
3.1	Trh práce	17
3.2	Historické aspekty problematiky nezaměstnanosti	20
3.3	Charakteristika pojmu nezaměstnanost	22
3.3.1	Nezaměstnanost podle ILO	23
3.3.2	Definice nezaměstnanosti na Ukrajině	24
3.3.3	Definice nezaměstnanosti v Běloruské republice	26
3.4	Druhy nezaměstnanosti	28
3.5	Měření nezaměstnanosti	32
3.6	Důsledky nezaměstnanosti	33
3.6.1	Ekonomické důsledky nezaměstnanosti	34
3.6.2	Sociální důsledky nezaměstnanosti	35
3.7	Politika zaměstnanosti	36
3.7.1	Úrovně regulace trhu práce	37
3.7.2	Státní politika zaměstnanosti	38
3.8	Úvod do problematiky vybraných makroekonomických ukazatelů	40
3.8.1	HDP	40
3.8.2	Inflace	41
4	Vlastní práce	43
4.1	Přehled základních demografických údajů vybraných států	43
4.2	Státní politika zaměstnanosti ve vybraných zemích	47
4.2.1	Bělorusko	47
4.2.2	Dekret № 3 aneb výjimky ze státní politiky Běloruska	49
4.2.3	Ukrajina	50
4.3	Analýza zaměstnanosti ve zvolených státech	51
4.3.1	Zaměstnanost ve zvolených odvětvích ekonomiky na začátku transformačního období	53
4.3.2	Zaměstnanost ve zvolených odvětvích ekonomiky v letech 2003–2019	58
4.3.3	Struktura zaměstnanosti dle pohlaví	61
4.4	Analýza nezaměstnanosti ve zvolených státech	62

4.4.1	Nezaměstnanost na Ukrajině a v Bělorusku na začátku transformačního období.....	62
4.4.2	Nezaměstnanost v Bělorusku v současné době.....	65
4.4.3	Nezaměstnanost na Ukrajině v současné době	70
4.5	Analýza závislosti nezaměstnanosti (zaměstnanosti) a zvolených makroekonomických ukazatelů.....	74
4.5.1	Nezaměstnanost, zaměstnanost a HDP	74
4.5.2	Nezaměstnanost a inflace	77
5	Výsledky a diskuze.....	81
6	Závěr	84
7	Seznam použitých zdrojů	86
8	Přílohy	92

Seznam obrázků

Obrázek 1. Křivka poptávky po práci	18
Obrázek 2. Křivka nabídky práce	19
Obrázek 3. Rovnováha na trhu práce	20
Obrázek 4. Členění obyvatelstva dle ekonomického statusu	23
Obrázek 5. Druhy nezaměstnanosti na Beveridgeove křivce	31
Obrázek 6. Počet registrovaných nezaměstnaných v Bělorusku podle regionů k 31.12. 2020.....	65
Obrázek 7. Nezaměstnanost z hlediska věkové struktury na konci 2019 (osob)	69
Obrázek 8. Nezaměstnanost na Ukrajině podle regionů (tis.), 2018	72

Seznam tabulek

Tabulka 1. Sociální důsledky nezaměstnanosti	36
Tabulka 2. Srovnání některých ekonomických ukazatelů Ukrajiny a Běloruska v roce 1992.....	43
Tabulka 3. Vybrané demografické údaje o Bělorusku a Ukrajině.....	47
Tabulka 4. Průměrná doba nezaměstnanosti (měsíců)	69
Tabulka 5. Průměrná doba nezaměstnanosti (měsíců).....	70

Seznam grafů

Graf 1. Vývoj počtu obyvatel na Ukrajině (1991–2019), mil.	44
Graf 2. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo Ukrajiny (1991–2019), mil.	45
Graf 3. Vývoj počtu obyvatel v Bělorusku (1991–2019), mil.	46
Graf 4. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo Běloruska (1991–2019), mil.	46
Graf 5. Míra zaměstnanosti obyvatelstva Běloruska a Ukrajiny (1991–2019), %	52
Graf 6. Podíl zaměstnaných v průmyslu (% na celkové zaměstnanosti), 1991–2002	54
Graf 7. Podíl podnikatelů Běloruska a Ukrajiny (%) na celkové zaměstnanosti, 1991-2002.....	55
Graf 8. Podíl zaměstnaných v agrárním sektoru (% na celkové zaměstnanosti), 1991-2002.....	56
Graf 9. Podíl zaměstnaných ve službách (% na celkové zaměstnanosti), 1991-2002	58

Graf 10. Podíl zaměstnaných v průmyslu (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019.....	58
Graf 11. Podíl podnikatelů Běloruska a Ukrajiny (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019	59
Graf 12. Podíl zaměstnaných v agrárním sektoru (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019	60
Graf 13. Podíl zaměstnaných ve službách (% na celkové zaměstnanosti), 2003-2019.....	61
Graf 14. Nezaměstnanost na Ukrajině a v Bělorusku (podíl na celkové pracovní síle v zemi), 1991-1999	62
Graf 15. Nezaměstnanosti na Ukrajině a v Bělorusku (% podíl na celkové pracovní síle v zemi), 2000-2019	64
Graf 16. Nabídka a poptávka po práci v období 2010–2019, tis.	66
Graf 17. Konkurence na trhu práce Běloruska v různých pracovních sférách (1 čtvrtletí 2014 a 2015),osob/místo.....	67
Graf 18. Poptávka a nabídka na trhu práce Ukrajiny v letech 2007–2017 (tis.).....	71
Graf 19. Top-10 nepoptávanějších profesí na Ukrajině v roce 2019	73
Graf 20. Míra nezaměstnanosti mužů a žen podle věkových struktur za první pololetí 2019, %	74
Graf 21. Vývoj HDP (mld. USD) a míry zaměstnanosti (%) v Bělorusku a na Ukrajině, 1991–2018	75
Graf 22. Meziroční změna HDP (%) a míry nezaměstnanosti (%) Běloruska v letech 1991–2018	76
Graf 23. Meziroční změna HDP (%) a míry nezaměstnanosti (%) Ukrajiny v letech 1991–2018	76
Graf 24. Vývoj míry nezaměstnanosti (%) a míry inflace (CPI, %) v Bělorusku, 1993–2018..	78
Graf 25. Vývoj míry nezaměstnanosti (%) a míry inflace (CPI, %) na Ukrajině, 1995–2018..	80

Seznam použitých zkratk

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

HDP – Hrubý domácí produkt

OSN – Organizace spojených národů

ILO – International labour organization (Mezinárodní organizace práce)

VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil

ČSÚ – Český statistický úřad

IPM – Institut privatizace a managementu

1 Úvod

Nezaměstnanost lze chápat jako jeden z nejdůležitějších ekonomických a sociálních problémů moderní společnosti. Vypořádání se s tímto problémem je předmětem státní politiky zaměstnanosti (jako součásti politiky státu v obecném pojetí), kterou lze pojmut jako vizi a praktický, komplexní plán, kde si stát klade za úkol dosažení plné, produktivní a svobodně zvolené zaměstnanosti. Nástroje a metody, které jsou obsahem státní politiky zaměstnanosti, mají za cíl jak snížení nezaměstnanosti samotné, tak i snížení nerovnováhy na trhu práce. Další dimenze, ve které lze nahlížet na otázku nezaměstnanosti, je dimenze společenská. V mnoha případech nezaměstnanost vede k zostření sociálních problémů a společenského napětí, což může mít mimo jiné za následek růst úrovně kriminality, ale i politickou a sociální nestabilitu. Ztrátu zaměstnání člověk vnímá jako psychologické trauma, které je provázeno silným stresem. Lze tedy konstatovat, že nezaměstnanost a její zvládnání je složitým a důležitým aspektem ekonomického vývoje každého státu.

Důležité je však uvést, že ne ve všech případech lze chápat nezaměstnanost jako jev nepříznivý pro společnost. Určitá míra nezaměstnanosti je dokonce žádoucí; tato míra se podle různých ekonomických teorií pohybuje kolem 3 %. Hluboký vědecký výzkum a rozsáhlá teoretická analýza by mohly vést ke tvorbě praktických doporučení pro provádění účinných hospodářských a sociálních politik zaměřených na snížení nezaměstnanosti.

V době existence Sovětského svazu byla nezaměstnanost téměř nulová. Snaha zajistit prakticky stoprocentní zaměstnanost práceschopného obyvatelstva vedla k tomu, že se v sovětských podnicích začaly vyskytovat přebytky pracovních sil. Tehdy při formální absenci nezaměstnanosti existovala její skrytá forma. Se začátkem reform (období 90. let) mnohé podniky začaly propouštět zaměstnance, a skrytá forma nezaměstnanosti se stala otevřenou.

Předmětem zkoumání této práce jsou dva státy – Běloruská republika a Ukrajina. Pro to, aby bylo možné pochopit současnou situaci, je třeba posuzovat nezaměstnanost jak z hlediska její návaznosti na makroekonomické ukazatele, tak i z hlediska legislativního, politického a sociálního. Velkou roli hraje i politika státu, který provádí (neb by alespoň měl provádět) potřebná opatření pro prevenci a zmírnění následků nezaměstnanosti.

Situace na běloruském trhu práce je pozoruhodná tím, že od samého počátku transformačního období se nezaměstnanost v Bělorusku vyznačuje extrémně nízkými hodnotami (jedněmi z nejnižších na světě). Důvodem je existence vlastních norem a

specifiky evidence nezaměstnanosti. Podle existujících norem se za nezaměstnaného považuje pouze práceschopná osoba, která je evidována na úřadě práce. Mnozí lidé cílevědomě odmítají evidenci na úřadě z důvodu mizivé výši podpory v nezaměstnanosti a povinné účasti na veřejně prospěšných pracích. Pozoruhodné je i to, že Běloruská republika je jediným státem bývalého SSSR, který se po dlouhé době vrátil k zákonu o příživnictví. Oficiální pozice zní, že tento zákon by měl prospět zvýšení zaměstnanost obyvatelstva, neoficiální však spočívá ve snaze státu prostřednictvím poplatků zvýšit příjmy do státního rozpočtu.

Ukrajina se již delší dobou potýká s prací „na černo“, odlivem pracovních sil do zahraničí a vysokou mírou nezaměstnanosti ve společnosti. Práce v sektoru šedé ekonomiky se v současné době považuje za něco naprosto běžného. Práce v šedém sektoru a větší zájem o práci v zahraničí v konečném důsledku zkresluje oficiální statistiky nezaměstnanosti. Existující ekonomická a politická situace na území a prohlubující se demografická krize čím dál víc snižují pozitivní očekávání z budoucího vývoje trhu práce.

Nejednoznačná a poměrně komplikovaná situace na trhu práce v obou uvedených státech posloužily jako důvod volby tématu dané práce.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je komparace nezaměstnanosti v Běloruské republice a na Ukrajině za období 1991–2019. Při analyzování nezaměstnanosti byla zohledněna jak hlediska demografických kritérií, tak hlediska struktury a jiná. Dílčím cílem práce je zanalyzovat faktory ovlivňující nezaměstnanost a provést komparativní analýzu časových řad makroekonomických ukazatelů.

2.2 Metodika

Metodika diplomové práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část je zpracována formou literární rešerše, ve které jsou za použití českých a zahraničních zdrojů poskytnuty teoretické základy pro pochopení problematiky nezaměstnanosti, definice základních pojmů a státní politiky zaměstnanosti.

Praktická část začíná kapitolou, ve které se popisuje situace na začátku transformačního období a poskytuje se přehled základních demografických údajů vybraných států. Dále následují kapitoly, ve kterých je podrobena analýze situace na trhu práce v Běloruské republice a na Ukrajině. Pomocí údajů ze statistických úřadů obou států (především stránek Belstat.gov.by a Ukrstat.org) budou zanalyzovány relativní a absolutní ukazatele trhu práce:

- ve vztahu k zaměstnanosti (míra zaměstnanosti, podíl pracujících v průmyslu, podíl podnikatelů a pracujících v zemědělství na celkové zaměstnanosti);
- ve vztahu k nezaměstnanosti (míra nezaměstnanosti jak z hlediska národních statistik, tak i z hlediska Světové organizace práce (ILO), míra nezaměstnanosti v jednotlivých regionech a věkových skupinách obyvatelstva, průměrná doba nezaměstnanosti, průměrná doba hledání práce);

Některé grafy (např. Graf 18. a Graf 24.) neobsahují data za jednotlivé roky, protože tato data nejsou poskytována statistickými úřady zvolených států.

V práci bude prozkoumána závislost dynamiky míry nezaměstnanosti a zvolených makroekonomických ukazatelů (vývoj HDP a vývoj inflace).

V práci jsou použity metody deskripce a komparativní analýzy.

3 Teoretická východiska

3.1 Trh práce

Koncept „trhu práce“, jeho složení a hranice jsou jednou ze stále aktuálních otázek výzkumu moderní společnosti. V širším pojetí lze nahlížet na trh práce jako na systém mezilidských vztahů, sociálních norem a institutů zajišťujících na základě dodržování obecně přijatých lidských práv a svobod tvorbu, směnu (na základě ceny) a využití pracovní síly.

Podle užší definice je trh práce oblast, ve které se na jedné straně nacházejí jedinci hledající práci a na druhé zaměstnavatelé disponující neobsazenými pracovními místy v továrnách a podnicích. Trh práce lze tedy chápat jako prostor, ve kterém dochází k interakci mezi zaměstnavatelem (resp. poptávkou po práci) a zaměstnancem (resp. nabídkou práce, pracovní síly). O faktorech, které působí na tuto interakci, rozhoduje charakter trhu práce, především pak to, jestli se jedná o dokonale či nedokonale konkurenční trh, popřípadě jaká je příčina nedokonalé konkurence na tomto trhu.

Podle (Rievajová, 2009, s.50) dokonale konkurenční trh práce je nereálný, ale lze ho za takový považovat za předpokladu, že budou splněny některé podmínky:

- dokonalá nahraditelnost zaměstnavatelů a pracovníků;
- dokonalá informovanost všech účastníků trhu práce s tím, že každý má stejné informace a má přístup k daným informacím;
- existence velkého množství poptávané a nabízené práce;
- velké množství subjektů na trhu bez možnosti ovlivnit cenu produktů.

Při splnění výše uvedených podmínek by mělo dojít k optimálnímu rozdělení pracovníků do podniků a optimálnímu rozdělení zdrojů.

Podle (Mareš, 1994, s.48-49) firmy a pracovníci jsou klíčové figury na trhu práce, které vytvářejí a zkoušejí prosadit na trhu vlastní racionální strategie. Cílem každé strategie je snížit intenzitu konkurence a prosadit se vůči protivníkovi. Síla seskupení pracovníků spočívá ve schopnosti kontrolovat nabídku a síla firem ve schopnosti kontrolovat poptávku po ní. Obojí kontrola má dvě formy:

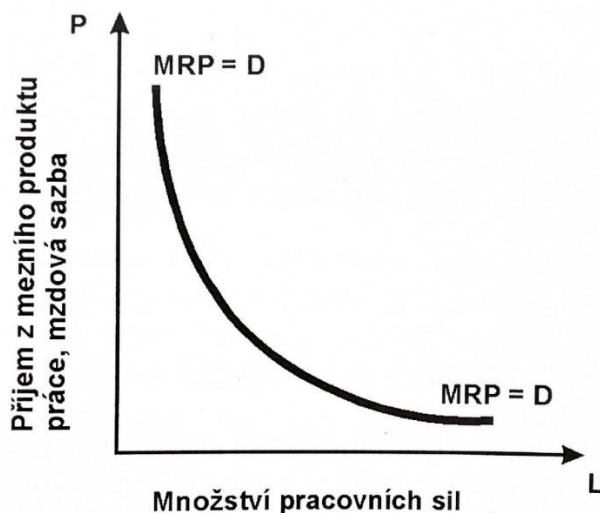
- „kontrolu nad úrovní nabídky a poptávky (pro danou úroveň poptávky po práci je v zájmu firem co nejširší nabídka práce a pro daný počet pracovníků je naopak v jejich zájmu, aby poptávka po práci byla co nejvyšší);
- kontrolu nad mírou soutěže uvnitř nabídky práce či poptávky po ní. Při dané úrovni poptávky a nabídky je v zájmu pracovníků, aby soupeření na straně firem bylo co největší. V zájmu firem je naopak, aby tomu tak bylo na straně pracovníků.“ (Mareš, 1994, s.49)

Poptávka po práci

Poptávka po práci je definována jako množství práce, které zaměstnavatel poptává za určité období a konkrétní mzdovou sazbu. Poptávka po práci v pojetí výrobního faktoru je odvozená poptávka, ve které je práce poptávána nikoli (nejen) kvůli vlastnímu zájmu, ale i (a zejména) kvůli přínosu ve výrobě zboží a služeb. (Sapsford, 1993, s.126).

Poptávku po práci lze dle (Jírová, 1999, s.9) vyjádřit počtem pracujících hledající práci. Je ovlivněna počtem subjektů na trhu práce, sociální politikou a dalšími makroekonomickými ukazateli. Na úrovni makroekonomické poptávka po práci závisí na poptávce na trhu statků a služeb. Dále závisí na vývoji reálných mezd a nákladech na práci.

Obrázek 1. Křivka poptávky po práci

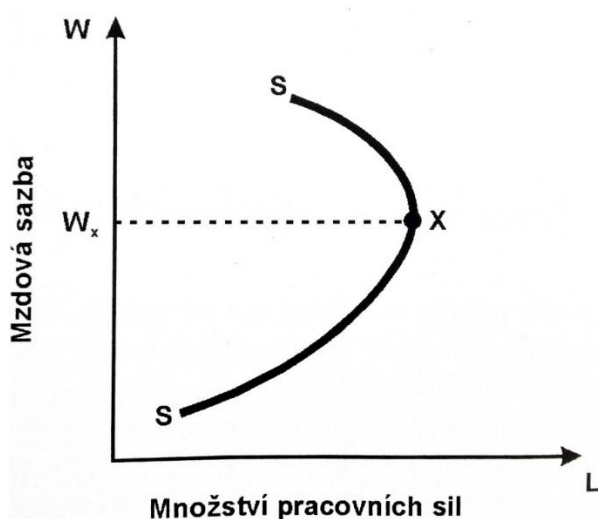
Zdroj: zpracováno dle Jírová, 1999

Nabídka práce

Nabídku práce podle Samuelsona (2007, s.247) lze charakterizovat jako množství hodin, které lidé hodlají věnovat na výdělečnou činnost.

Nabídku práce dále můžeme chápat jako volbu spotřebitele, který porovnává užitek z volného času s užitekem z výrobků a služeb, které kupuje za mzdu získanou tím, že obětuje větší počet hodin volného času za práci. Nabídka na trhu práce je tedy závislá na výši mzdové sazby a na mezní újmě z práce spojené s obětováním volného času. Za hlavní determinanty na trhu práce lze považovat reálné mzdy, jmění (majetek), mimopracovní příjmy (včetně vládních transferů), demografický vývoj (počet a věkovou strukturu obyvatelstva), míru ekonomické aktivity obyvatelstva (poměr mezi pracujícím obyvatelstvem a obyvatelstvem celkem). (Jírová, 1999)

Obrázek 2. Křivka nabídky práce

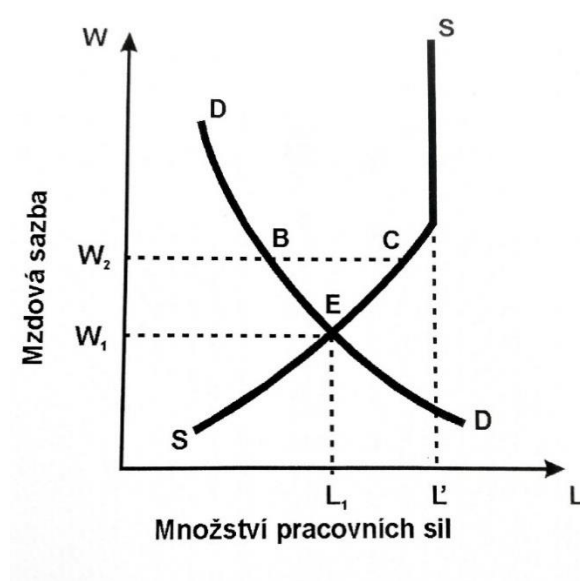

Zdroj: zpracováno dle Jírová, 1999

Rovnováha na trhu práce

K rovnováze na trhu práce dochází v případě, když všechny firmy nacházející se na trhu nakupují takové množství práce, které je při určité – rovnovážné – mzdě ziskové, tzn. takové, při které hodnota mezního produktu práce odpovídá mzdě (resp. k ní v ideálním případě limituje shora). Rovnovážná mzda tedy odpovídá hodnotě mezního produktu práce. (Urban, 2003, s. 196)

Obrázek 3. Rovnováha na trhu práce

Zdroj: zpracováno dle Jírová, 1999

Význam trhu práce

Trh práce je jedním ze vzájemně propojených segmentů tržního hospodářství. Vývoj na daném trhu je pod vlivem stejných zákonitostí jako na ostatních trzích, ale obsahuje řadu specifických rysů, které jsou projevem výjimečnosti práce jako výrobního faktoru. Význam trhu práce je zvýrazněn určitými souvislostmi ekonomiky. Jedná se především o skutečnost, že trh práce se jeví jako převodový mechanismus mezi procesem výroby a spotřebou. „Práce je vynakládání výrobního faktoru, který se nakupuje, a tím ovlivňuje náklady výroby, a mzdy, vyplacené za vynakládání práce, jsou současně základním segmentem na straně poptávky v ekonomice. Od vzájemných závislostí obou stran se odvíjejí takové významné okolnosti jako je výše cenové hladiny v ekonomice, koupěschopnost důchodů, základní rozsah koupěschopnosti společnosti, vytvářející rámec rozsahu výrob atd.“ (Buchtová, 2002, s.59)

3.2 Historické aspekty problematiky nezaměstnanosti

V západní ekonomické literatuře jsou příčiny nezaměstnanosti zkoumány převážně z hlediska čistě ekonomického přístupu. Při tom se považuje za makroekonomický problém nedostatečně plné využití celkové pracovní síly. Často se za příčiny nezaměstnanosti považuje nevyrovnanost trhu práce nebo nepříznivé změny na tomto trhu.

Nejznámější teorií vysvětlující důvody nezaměstnanosti je teorie J.M.Keynese, která v 30. letech 20. století nahradila teorii klasické politické ekonomie (A.Smith, A.Marshall), vysvětlující nezaměstnanost vysokou mzdovou úrovní. Podle Keynesese nezaměstnanost je inverzní funkcí agregátní poptávky. Nedostatečný objem efektivní poptávky vysvětluje stagnaci investičního procesu a tudíž neschopnost zajistit zaměstnanost, což vede k růstu nezaměstnanosti. Za řešení daného problému Keynes považoval posílení postavení státu a formování agregátní poptávky zvýšením státních výdajů, především na investiční zboží.

Kritici Keynesese, představitelé neoklasické školy, naopak takovou státní politiku považují za hlavní důvod nezaměstnanosti. Tak kupříkladu F.Hayek uváděl, že nezaměstnanost je „přímý důsledek krátkozraké politiky plné zaměstnanosti, kterou prováděli během posledních pětadvaceti let“. Růst státních výdajů, podle F.Hayeka, nezbytně vyvolává inflaci, která dosáhnuvši kritické hodnoty se stává příčinou vysoké nezaměstnanosti. Řešení Hayek vidí v ukončení inflační politiky plné zaměstnanosti. Na začátku to, samozřejmě, vyvolá prudký růst nezaměstnanosti, ale zrovna toto dá možnost odhalit veškeré vady, rozpracovat a realizovat neinflačními metodami program zajištění vysoké a stabilní úrovně zaměstnanosti. (Kazakov, Minajev 1998, s.145–149).

Monetaristé v čele s M.Friedmanem navrhli koncepci „přirozené nezaměstnanosti“, do které zařazují tzv. frikční nezaměstnanost. Frikční nezaměstnanost se týká pracovníků z určitých důvodů právě měnících pracovní místa. Může se například jednat o hledání práce, které je lépe placená, atraktivnější, která má lepší pracovní podmínky, anebo hledání práce z důvodu stěhování do jiného města. Do přirozené nezaměstnanosti tak spadá i nezaměstnanost strukturální, která je spojená se změnami ve struktuře hromadné výroby pod vlivem technického pokroku a zdokonalování organizace výrobních procesů. Tento druh nezaměstnanosti se také jeví jako dočasný (i když trvá déle, než nezaměstnanost frikční), jelikož zanikání jedněch odvětví je zpravidla doprovázeno prudkým růstem jiných.

Koncepce „přirozené nezaměstnanosti“ se drží všichni ekonomové, včetně neokeynesiánců. Otázkou však zůstává, co vyvolává růst nezaměstnanosti nad přirozenou úroveň, zda nedostatečnost agregátní poptávky, anebo regulační politika státu porušující „přirozený“ mechanismus tvorby zaměstnanosti a mzdy na pracovním trhu. (Kazakov, Minajev 1998, s.198–211).

3.3 Charakteristika pojmu nezaměstnanost

Nezaměstnanost vyjadřuje stav, kdy je určitá osoba bez práce, nicméně snaží se aktivně na trh práce dostat zpět. (Conway, 2013,s.91)

Nezaměstnanost lze chápat jako sociálně-ekonomický jev, při kterém část pracovní síly (ekonomicky aktivního obyvatelstva) není zaměstnaná ve výrobě zboží nebo poskytování služeb. Nezaměstnaní spolu se zaměstnanými tvoří pracovní sílu státu. V reálném ekonomickém životě se nezaměstnanost jeví jako převaha nabídky pracovní síly nad poptávkou po ní. (Novikov 2000, s. 41).

Samotné definování pojmu „nezaměstnané osoby“ v různých oborech je přímo spojeno s metodikou výpočtu míry nezaměstnanosti.

V České republice se například za tento ukazatel považuje **podíl nezaměstnaných osob**. Tento ukazatel používá MPSV od roku 2013, kdy nahradil dosud používanou **míru registrované zaměstnanosti**, která poměřovala všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. Nový ukazatel „*vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku*“. (MPSV, 2013).

Míru nezaměstnanosti lze vyjádřit následujícím způsobem:

$$u = U/L \times 100 [\%], \text{ kde}$$

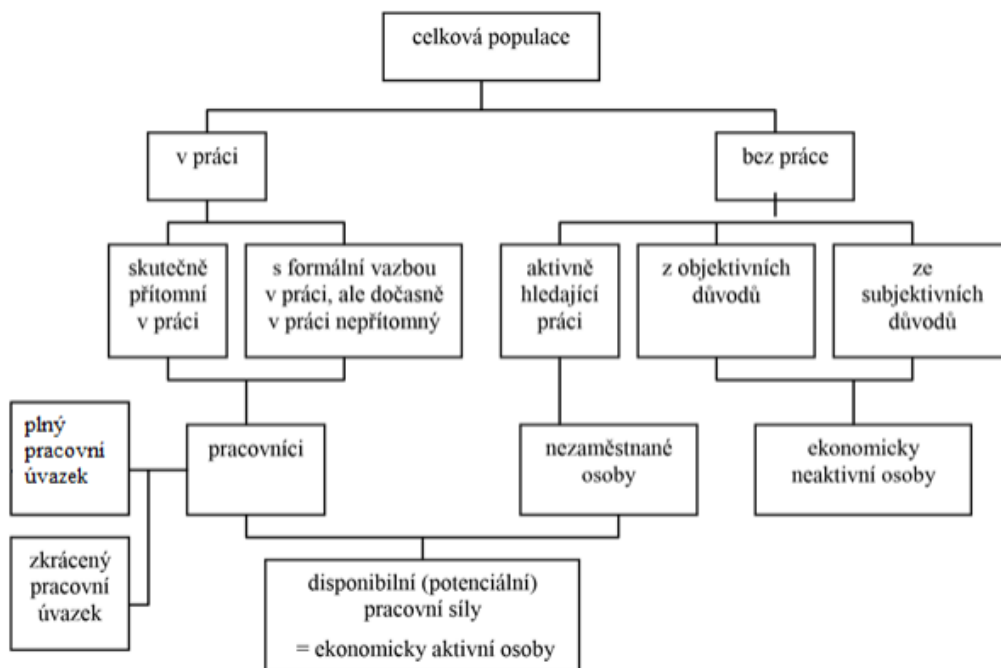
u – míra nezaměstnanosti v procentech,

U – počet nezaměstnaných,

L – ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

Další schéma zobrazuje členění celkové populace dle ekonomického statusu. Lze tedy konstatovat, že podle tohoto schématu se za nezaměstnanou osobu považuje jedinec aktivně hledající práci. Takoví jedinci pak spolu s pracujícími osobami tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

Obrázek 4. Členění obyvatelstva dle ekonomického statusu

Zdroj: zpracováno dle Moravová, 1998

Za nezaměstnaného se podle (Němec, 2002, s. 55) považuje osoba, která hledá zaměstnání. Uchazeč o zaměstnání je takto ve formálním smyslu občan, který:

- není v pracovním poměru, není osobou samostatně výdělečně činnou a soustavně se nepřipravuje na povolání;
- požádal osobně nebo písemně o zprostředkování odpovídajícího zaměstnání na úřadu práce v místě trvalého bydliště.

V reálném světě můžeme druhou podmínku rozšířit o osoby, které hledají zaměstnání bez zapojení úřadu práce, a naopak zúžit o ty, jejichž žádost o zprostředkování zaměstnání je povýtce formální a není doprovázena skutečným zájmem o zaměstnání (ale např. pouze o pobírání sociálních dávek či získání jiných plnění či výhod).

(Holman 20116, s.278) považuje „hledání zaměstnání za nezbytný znak nezaměstnaného.“

3.3.1 Nezaměstnanost podle ILO

Mezinárodní organizace práce (angl. *International Labour Organization*) je tripartitní agenturou OSN (původně Společnosti národů), která od roku 1919 sdružuje vlády, zaměstnavatele a pracovníky, dnes ze 187 členských států. Hlavním posláním organizace je

prosazování pracovních práv, podpora slušných pracovních příležitostí, posílení sociální ochrany a tvorba programů podporujících důstojnou práci pro všechny ženy a muže. (ILO, 2019).

Mezinárodní organizace práce provádí *statistické šetření pracovních sil*, které poskytuje bezprostřední a relevantní hodnocení zaměstnanosti. Všechny členské státy EU musejí používat standardizovanou míru nezaměstnanosti ILO, která je založena na čtvrtletním průzkumu přibližně 40 000 domácností a 80 000 jednotlivců. Za nezaměstnaného se považuje osoba ve věku 15 let a starší, která musí:

- Být bez práce nejméně 4 týdny,
- Být schopna nastoupit do zaměstnání v následujících dvou týdnech, takže musí být snadno k dispozici pro práci,
- Být k dispozici pro práci alespoň jednu hodinu týdně, takže do měření je zahrnuta částečná nezaměstnanost, i když tito pracovníci nebudou mít nárok na dávku v nezaměstnanosti. To vede k tomu, že nezaměstnanost podle metodiky ILO je mnohem vyšší než počet žadatelů o zprostředkování zaměstnání (ILO, 2019).

3.3.2 Definice nezaměstnanosti na Ukrajině

Politika zaměstnanosti je v ukrajinském právním prostředí poprvé definována v zákoně № 803-XII „O zaměstnanosti obyvatelstva“, který nabyt účinnosti 1. března 1991. Od roku 2012 došlo ke změně daného zákona. §1 definuje nezaměstnaného jako osobu ve věku 15–70 let, která z důvodu absence práce (zaměstnání) nemá žádný výdělek anebo jiné zákonem stanovené příjmy jako zdroj obživy, a je ochotná a schopná nastoupit do práce.

Článek 43 zákona o zaměstnanosti obyvatelstva z roku 2012 definuje status nezaměstnaného. Podle něj tento status může získat:

- Osoba práceschopného věku do okamžiku přiznání důchodu (včetně předčasného nebo výsluhového důchodu), která kvůli absenci práce nemá žádný výdělek anebo jiné zákonem stanovené příjmy, která je ochotná a schopná nastoupit do práce;
- Osoba v invalidním důchodu, která nedosáhla důchodového věku stanoveného článkem 26 zákona Ukrajiny „O povinném státním důchodovém pojištění“ a pobírá invalidní důchod anebo sociální pomoc v souladu se zákonem Ukrajiny „O státní sociální pomoci

osobám s vrozeným tělesným postižením a dětem s invaliditou“ a „O státní a sociální pomoci osobám nemajícím nárok na důchod a osobám s invaliditou“.

- Osoba mladší 16 let, která pracovala a byla propuštěna z důvodu organizačních změn ve výrobě a organizace práce, zejména zrušení či přeprofilování podniků, institucí či organizací, snížení stavu zaměstnanců.

Status nezaměstnaného se uděluje osobám uvedeným výše na jejich žádost v případě absence vhodné práce od prvního dne registrace v teritoriálních orgánech centrálního orgánu výkonné moci realizujícího státní politiku v oblasti zaměstnanosti a pracovní migrace, nezávisle na registrovaném trvalém bydlišti a místě pobytu.

Registrovaní nezaměstnaní mají pak dle článku 44 citovaného zákona nárok na:

- bezplatné poskytnutí teritoriálními orgány centrálního orgánu výkonné moci, realizujícího státní politiku v oblasti zaměstnanosti a pracovní migrace:
 - služeb při hledání vhodné práce a pomoci při zařazení do práce, včetně veřejně prospěšných prací a jiných druhů práce dočasného charakteru;
 - informací ohledně svých práv a povinností v roli nezaměstnaného;
- (...)hmotného zabezpečení pro případ nezaměstnanosti a sociálních služeb v souladu se zákonem Ukrajiny „O povinném všeobecném státním sociálním pojištění pro případ nezaměstnanosti“;
- zachování práva na vyplacení podpory v nezaměstnanosti na dobu účasti na veřejně prospěšných pracích a jiných pracích dočasné povahy (délkou nepřesahující 180 dnů, včetně případů náhrady nepřítomného zaměstnance) ve výši stanovené do podpisu pracovní smlouvy na účast na podobných pracích nezaměstnanou osobou.

Mezi charakteristické rysy nezaměstnanosti na Ukrajině lze vyčlenit:

- Snížení poptávky po práci – částečně vede ke skryté nezaměstnanosti v oficiálním sektoru na trhu práce, zaměstnanosti v neformálních sektorech, šedé a černé ekonomice, posílení vnější pracovní migrace.
- Regionální problémy nezaměstnanosti. Západní území s vysokým přirozeným přírůstkem obyvatelstva, kde na trh práce stále vstupuje velké množství mladých lidí, ale

počet pracovních míst se nezvyšuje; regiony, ve kterých převládají odvětví silně zasažená krizí (vojensko-průmyslový komplex).

- Venkovská nezaměstnanost. Pokles úrovně spotřeby a exportu zemědělské produkce krajně zostrily problémy jejího odbytu, což mělo za následek to, že z hlediska výše příjmu a možnosti produktivní zaměstnanosti se obyvatelé venkova nacházejí v horší situaci než městské obyvatelstvo.

- Skrytá nezaměstnanost. Hlavní příčinou daného jevu je pokles výroby a nekorespondující s tím pokles zaměstnanosti.

Skrytá nezaměstnanost existuje v následující podobě:

- Nadbytečného počtu pracovníků pracujících na celý úvazek.
- Udržování v podniku osob pracujících v podmínkách zkráceného úvazku.
- Existence prostožů z organizačně-technických důvodů.

Skrytá nezaměstnanost sice umožňuje dočasně maskovat ekonomické problémy, formálně zvyšovat zaměstnanost a v některých případech alespoň částečně kompenzovat pokles příjmů (a tím i životní úroveň) obyvatelstva, v mnoha případech je ale následně příčinou ekonomického krachu dotčených podniků a tím vede k ještě závažnějším následkům, než kterým by mohla zabránit. Přesto ji politické tlaky stále udržují a v mnoha případech i rozšiřují; týká se tak často nejen podniků ve veřejné sféře, ale i formálně soukromých firem, které jsou pod vlivem lokální či celostátní politiky.

3.3.3 Definice nezaměstnanosti v Běloruské republice

Politika zaměstnanosti v Běloruské republice je vymezená v zákoně № 125–3 „O zaměstnanosti obyvatelstva v Běloruské republice“ ze dne 15. června 2006, ve znění pozdějších předpisů. V roce 2016 došlo ke změně zákona a v současné době je platný zákon 409-3 „O změnách a doplněních zákona o zaměstnanosti v Běloruské republice“ ze dne 18. července 2016. Nezaměstnanost podle této právní úpravy je ekonomický jev, při kterém určitá část práceschopného obyvatelstva, která chce pracovat na základě pracovní anebo občanskoprávní smlouvy anebo podnikat, nemůže uplatnit svou pracovní sílu. (ve znění Zákona Běloruské republiky ze dne 1. listopadu 2007 N 280–3). Nezaměstnaná osoba je tedy definovaná jako práceschopný občan, který nemá práci a příjem, který je registrovaný na

úřadě práce s cílem najít vhodnou práci, hledá práci a je ochoten v nejbližší době do této práce nastoupit. (ve znění zákona Běloruské republiky ze dne 01.11.2007 N 280–3). (Mintrud, 2007)

Je důležité uvést, že v zákoně není přímo definován okruh osob, který lze zařadit do kategorie nezaměstnaných. Právní řád Běloruské republiky odlišuje osobu, kterou lze považovat za ekonomicky aktivní, a osobu, kterou nelze považovat za nezaměstnanou. Do první skupiny zařazujeme osobu, která:

- Pracuje na základě pracovní smlouvy anebo pracuje na základě občanskoprávní smlouvy (alternativa smlouvy o dílo nebo jiné obdobné smlouvy nenacházející se v režimu pracovního práva – obdoba tzv. švarcsystému) u osoby právnické či osoby samostatně výdělečně činné;
- Je zřizovatelem (účastníkem, členem) právnických osob, s výjimkou zřizovatelů akciových společností a účastníků nekomerčních podniků;
- Je registrovaná zákonem stanoveným způsobem jako osoba samostatně výdělečně činná;
- Zabývá se poskytováním služeb v oblasti agroturistiky nebo řemeslnou výrobou;
- Koná základní vojenskou službu nebo alternativní službu;
- Studuje na vysoké škole v prezenční formě studia;
- Pečuje o dítě do 3 let, zdravotně postižené dítě do 18 let, invalidní osobu nebo osobu ve věku nad 80 let;
- Zabývá se činností, která není zákonem zakázána a přináší určitý výdělek.

Pravidla a postup registrace občanů jako nezaměstnaných a zrušení registrace nezaměstnaných stanoví vláda Běloruské republiky, nestanoví-li legislativní předpisy jinak. Jako nezaměstnané osoby nemohou být zaregistrovány ekonomicky aktivní osoby ve smyslu výše uvedené definice, stejně jako osoby:

- Které nedosáhly 16 let;
- Kterým je v souladu se zákonem vyměřen starobní důchod, výsluhová penze nebo profesní důchod;
- Ve výkonu trestu;

- Nacházející se v zařízeních pro nucené léčení závislostí;
- Předloživší pro registraci jako nezaměstnaní dokumenty obsahující vědomě nepravdivé informace o nedostatku práce a výdělku, případně dalších nepravdivé údaje;
- Které jsou absolventy, kterým bylo přiděleno zaměstnání cestou umístěnky (následně umístěnky) nebo pracovního příkazu (následného příkazu) a které neodpracovaly dobu povinné práce podle umístěnky (následně umístěnky) nebo pracovního příkazu (následného příkazu) stanovené právní úpravou vzdělávání.

Je nutné poznamenat, že Běloruská republika se stala prvním státem bývalého Sovětského svazu, který znovu přijal zákon o příživnictví. Dne 2. dubna 2015 vstoupila v platnost vyhláška №3 „O prevenci sociálního příživnictví“, jejíž předmět spočíval v následujícím: občané, kteří neodpracovali víc než 183 kalendářních dnů a tudíž nefinancovali státní rozpočet, byli povinni uhradit daňový poplatek ve výši 20 základních jednotek (maximální výše kterého dosáhla v roce 2017 hodnoty 5 500 Kč). Vyhláška se netýkala zdravotně postižených, nezletilých, osob v důchodovém věku; osob, které se starají o nezletilé anebo zdravotně postižené děti do 18 let; osob, žijících na území republiky dobu kratší než 183 dny atd. (Myfin, 2020). Stojí za zmínku, že účast na financování státních výdajů byla výslovně a zcela otevřeně uvedena jako cíl předmětné právní úpravy. Tento právní předpis byl však negativně přijat společností, což vyvolalo vlnu protestů. Od roku 2019 došlo k drobné novelizaci, podstata institutu však zůstala stejná (změnil se způsob získávání peněz: namísto daňového poplatku byla zrušeno dotování určitého spektra služeb, zejména komunálních).

3.4 Druhy nezaměstnanosti

Z hlediska ekonomické teorie lze nahlížet na nezaměstnanost z hlediska příčin, které k ní vedly. Faktická míra nezaměstnanosti je tedy složena z dílčích druhů nezaměstnanosti.

Frikční nezaměstnanost

Frikční nezaměstnanost lze podle Mareše (1994, s.17) charakterizovat jako nezaměstnanost vyskytující se v důsledku mobility pracovních sil, ať už se jedná o přesuny motivované ekonomickým vývojem nebo vlastními potřebami. Doba nezaměstnanosti je v tomto případě krátkodobým časovým úsekem, během nějž si jednotlivé osoby hledají nové uplatnění. V případě osob, které nově vstupují na trh práce, jde o dobu hledání prvního zaměstnání.

Podle monetaristů je frikční zaměstnanost přirozenou součástí ekonomického prostředí, kdy dochází ke změnám na trhu práce s tím, jak dochází k založení a zániku podniků a s tím, jak existuje asymetrická informovanost subjektů. (Rojíček et al. 2016, s. 229)

Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost je charakteristická tím, že v důsledku určitých změn v ekonomice dochází k tomu, že se některá odvětví zmenšují a jiná expandují. Toto má za následek pokles poptávky po určitých profesích a její růst po jiných. Poměrně často dochází k propouštění zaměstnanců ve zmenšujících se odvětvích. (Holman, 2016, s.281).

Výskyt daného druhu nezaměstnanosti je často spojen s technickým pokrokem, kdy dochází k automatizaci či robotizaci pracovišť, v důsledku které klesá poptávka po živé pracovní síle. Právě proto pojem „strukturální nezaměstnanost“ je někdy nahrazován pojmem „technologická nezaměstnanost“; to však není zcela správné, neboť strukturální nezaměstnanost je širším pojmem zahrnujícím např. i nezaměstnanost z důvodu zániku poptávky po určitém spektru služeb či určitém druhu výrobků v důsledku proměn společenského života (tak například zánik poptávky po domácím služebnictvu jistě nebyl motivován náhradou jeho služeb technologiemi, alespoň ne v rozhodující míře). Strukturální nezaměstnanost zpravidla trvá déle než nezaměstnanost frikční a je považován z hlediska vlivu na sociální a ekonomickou sféru jako nejkritičtější. (Jurečka, 2017, s. 159).

Cyklická nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost je zdůrazňována především keynesiánci, pro které hlavním důvodem vzniku daného druhu zaměstnanosti je cyklické kolísání reálného produktu ve vztahu k potenciálního produktu. Monetaristé také pracují s cyklickou nezaměstnaností, z krátkodobého hlediska však rozlišují i přezaměstnanost, která vzniká z důvodu mylného očekávání (tzv. fooling modely). (Rojíček et al., 2016, s. 229)

Samuelson (2013, s.655) uvádí, že cyklická nezaměstnanost vzniká v důsledku poklesu celkové poptávky po pracovní síle. Cyklická nezaměstnanost většinou trvá několik měsíců, dokud se zase nezačne zvyšovat národní produkce a v její důsledku i poptávka po práci. (Soukup, 2007, s.22). Vedle určitých vlivů zde lze označit i takové vlivy jako sezónní práce a růst práce v určitých časových obdobích. Je-li cyklická nezaměstnanost spojená s

přírodním cyklem, hovoříme o sezonní nezaměstnanosti. Tyto cykly se mohou překrývat a v důsledku toho posilovat (rezonovat) či naopak oslabovat projevy nezaměstnanosti.

Skrytá nezaměstnanost

Skrytá nezaměstnanost se týká osob, které nejsou registrovány jako nezaměstnaní, i když zaměstnaní nemají a přijaly by vhodnou práci při dostatečné nabídce. Lze tedy říct, že skrytá nezaměstnanost je charakteristická tím, že nezaměstnaná osoba nehledá práci, alespoň ne za každou cenu, a neregistruje se jako nezaměstnaná osoba. Docela často bývají z údajů o nezaměstnaných osobách vyloučeny osoby, které jsou zařazeny do vzdělávacích programů, jimiž jsou například rekvalifikace, anebo na veřejně prospěšné práce. (Mareš, 1994, s.20-21).

Existují různé důvody, proč se lidé neregistrují na úřadě práce. Za nejčastější lze označit:

- Nízké dávky v nezaměstnanosti;
- Povinnost se zdarma zúčastnit různých akcí (je charakteristické pro východní země);
- Poměrně nízké mzdy za volná místa nabízena na úřadě práce;
- Vnímaná neefektivita působení úřadů práce a s tím spojená nízká očekávání úspěšnosti jejich služeb.

Dále lze podle (Brožová ,2003, s. 85-86) nezaměstnanost analyzovat podle dalšího kritéria, a to jako zaměstnanost *dobrovolnou* a *nedobrovolnou*.

Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

Dobrovolná nezaměstnanost je charakteristická tím, že pracovník je ochoten přijmout příslušnou pracovní nabídku jen za podmínek mzdy, která je vyšší než aktuálně dostupná na daném odvětvovém trhu. „*Tito pracovníci jsou subjektivně přesvědčeni, že jejich mezní újma z práce je vyšší, než je na trhu převládající mzdová sazba.*“ (Brožová 2003, s. 85). Tyto osoby zpravidla mají zájem najít pracovní místo, ale za jenom za mzdu, kterou považují za vhodnou. Pokud jim úřad práce nabídne nějakou práci neodpovídající jejich očekávání, zpravidla ji odmítnou nebo po krátké době opustí. Na rozdíl od dobrovolně nezaměstnaných, **nedobrovolně** nezaměstnaní hledají práci a jsou ochotní pracovat za mzdu, která je dokonce i nižší než běžně nabízená v příslušném sektoru. Nedobrovolná nezaměstnanost vzniká převládáním agregátní nabídky práce nad počtem volných pracovních míst. Často jsou touto

nezaměstnaností stíženi lidé, kteří mají natolik specifickou kvalifikaci, že nemají žádnou příležitost uplatnit se někde jinde, a pro které je rekvalifikace a změna práce obtížná.

Jednotlivé typy nezaměstnanosti lze umístit na tzv. Beveridgeově křivce, která porovnává počet uchazečů o práci s počtem volných míst. Lze pozorovat, že křivka má klesající tvar, jelikož při vysoké míře volných pracovních míst je obvykle v ekonomice nízká míra nezaměstnanosti a naopak. (Jurečka 2017, s. 158). Pomocí Beveridgeovy křivky lze analyzovat vývoj na trhu práce – volná místa popisují bod obratu, nezaměstnanost je vzhledem k ekonomickému cyklu zpožděná. Pohyb po dané křivce je obvykle dán cyklickým pohybem ekonomiky, kdy v období konjunktury dochází k růstu počtu pracovních míst a poklesu nezaměstnanosti. (Rojíček et al. 2016, s. 254) Následující křivka se používá k analýze trhu práce v EU.

Obrázek 5. Druhy nezaměstnanosti na Beveridgeově křivce

Zdroj: zpracováno dle Rojíček et al., 2016

3.5 Měření nezaměstnanosti

Analýzu nezaměstnanosti v populaci lze provádět pomocí různých kritérií. Nejrozšířenější je však použití poměrových ukazatelů. Pro provádění hlubší analýzy se mohou používat další klasifikace obyvatelstva na základě geografických, demografických a dalších ukazatelů.

Jeden ze způsobů měření nezaměstnanosti je metodikou ILO (International Labour Organization) takzvaným **výběrovým šetřením pracovních sil (VŠPS)**. Výběrové šetření se provádí v domácnostech bydlících v bytech zvolených náhodným způsobem. Daný typ měření odhaduje výši zaměstnanosti, zjišťuje aktuální strukturu obyvatelstva podle věku, pohlaví, kvalifikace, odvětví a charakteru zaměstnání respondentů. Další informace, které poskytují výsledky výběrového šetření, jsou charakter celkové nezaměstnanosti, délka a struktura nezaměstnaných osob z hlediska sociálního, profesního a kvalifikačního. (ČSÚ, 2019). Počítá se podle následujícího vzorce:

$$u_t = \frac{U_t}{E_t + U_t}$$

Kde U_t – celkový počet nezaměstnaných osob;

$E_t + U_t$ – ekonomicky aktivní osoby.

Dál lze uvést tzv. analytické ukazatele, kterými jsou míra nezaměstnanosti, obecná míra nezaměstnanosti, registrovaná míra nezaměstnanosti, dlouhodobá míra nezaměstnanosti a míra ekonomické aktivity.

Míra ekonomické aktivity (míra participace) vyjadřuje procentní podíl pracovní síly (zaměstnaní a nezaměstnaní) na celkovém obyvatelstvu starším 15 let. Míra ekonomické participace se také používá při měření potenciálního produktu. (Soukup 2007, s.38). Vypočítává se pomocí vzorce:

$$ft^{15+} = \frac{A_t}{F_t^{15+}}$$

Kde A_t – počet ekonomicky aktivních obyvatel;

F_t^{15+} – celkové obyvatelstvo starší 15 let.

Míra zaměstnanosti se počítá jako podíl počtu zaměstnaných (E_t) a celkového počtu obyvatel dané věkové skupiny v čase t . (Rojíček et al. 2016, s. 227)

$$e_t = \frac{E_t}{F_t N}$$

Kde E_t – celkový počet zaměstnaných

F_t – celkový počet obyvatel dané věkové skupiny

N - horní index, označující celkový počet osob starších 15 let.

Míra registrované nezaměstnanosti je dalším způsobem analýzy trhu práce. „*Registrovaní nezaměstnaní představují tu část nezaměstnaných, která pro aktivní hledání zaměstnání využívá služeb profesionálních organizací, ať již státních (úřady práce) nebo soukromých (zprostředkovatelny práce). Míra nezaměstnanosti procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čitatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel)*“. (ČSÚ, 2019). Od roku 2012 Ministerstvo práce a sociálních věcí přešlo na nový ukazatel „podíl nezaměstnaných osob“, který se počítá jako podíl uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let k počtu obyvatel stejného věku. (Rojíček et al. 2016, s. 228).

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti je dalším specificky sledovaným ukazatelem, kde se sleduje podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob (U_t^{LR}) k ekonomicky aktivním osobám ($E_t + U_t$): (Rojíček et al. 2016, s. 228).

$$u_t^{LR} = \frac{U_t^{LR}}{E_t + U_t}$$

3.6 Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost má značný vliv na člověka jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska psychologického. Má rovněž zásadní vliv na ekonomiku a společnost jako celek.

3.6.1 Ekonomické důsledky nezaměstnanosti

Největší ztrátu, kterou přináší nezaměstnanost, je podle Brožová (2003, s. 101) ztráta makroekonomického produktu z důvodu toho, že ekonomika se nenachází ve stavu plné zaměstnanosti a její výstup klesá pod úroveň potenciálního produktu.

Pro člověka z ekonomického hlediska nezaměstnanost znamená ztrátu lidského kapitálu. Člověk, který byl propuštěn z práce, časem přichází o cenu na trhu práce, ztěžuje se možnost jeho opětovného zapojení do práce, a může dojít i k jeho dequalifikaci (ztrátě kvalifikace), např. v důsledku ztráty požadované praxe, pozbytí zručnosti či profesních návyků nebo ztráty kontaktu s vývojem v příslušném oboru. Překonání těchto jevů, pokud již nastanou, je náročné na čas i prostředky a v některých případech nesmírně obtížné až nemožné (například u starších osob), což následně může vést i v případě opětovného získání zaměstnání k negativnímu posunu na příjmové i společenské škále.

(Jurečka et al, 2017, s. 148) nahlíží na ekonomické důsledky nezaměstnanost následovně:

- ztráta produktu ekonomiky – dochází k nevyužití pracovních a kapitálových zdrojů v důsledku toho, že země s vysokou nezaměstnaností nevyrobí na hranici svých produkčních možností;
- nezaplacené daně – daně, které nezaměstnaní neodvedli do státního rozpočtu;
- zvýšení schodku státního rozpočtu – státní rozpočet je zatížený vyplácením podpory v nezaměstnanosti a financováním aktivní politiky zaměstnanosti;

Ztráta ekonomického produktu se považuje za nejzávažnější ztrátu. Z důvodu toho, že se ekonomika nenachází ve stavu plné zaměstnanosti, produkt klesá pod svou potenciální úroveň. Mezi skutečným a potenciálním produktem vzniká tzv. produkční mezera, která vypovídá o velikosti ztráty. Produkční mezera vzniká proto, že lidé, kteří nemají pracovní místo, ačkoliv by rádi pracovali, nepřispívají k výrobě statků a služeb. Velikost produkční mezery (i potenciálního produktu) lze odhadnout pomocí aplikace některých matematických metod. Přístupy k odhadu vycházejí v zásadě ze zjištění trendu vývoje reálného HDP. Jedna z nich je tzv. Okunův zákon. (Brožová 2003, s.101). Tento zákon lze popsat následující rovnicí:

$$\text{změna míry nezaměstnanosti} = - \frac{1}{2} \times (\text{procentní změna reálného HDP minus } 3 \%)$$

Podle této rovnice dochází k tomu, že v případě průměrného růstu ekonomiky o 3 % nedochází ke změně míry nezaměstnanosti. Když ekonomika roste rychleji než 3 % ročně, míra nezaměstnanosti klesá o polovinu daného tempa růstu. (Mankiw 1999, s. 660).

Dojde-li k poklesu produktu, dojde i k dalším, sekundárním ztrátám v sektoru domácností, firem a státu. Lidé, kteří nemají možnost pracovat, *nemůžou odvádět daně ze mzdy*. Firmám klesají zisky v důsledku nižší úrovně produkce a tím pádem dochází k nižším odvodům daní. To má za následek to, že stát přichází o daňové příjmy, zatímco výdaje v důsledku nezaměstnanosti rostou. Je třeba najít prostředky na vyplacení sociálních dávek a podpory v nezaměstnanosti. (Brožová, 2003, s.103).

Další ztrátu lze zařadit jak do ekonomického, tak i do sociálního důsledku nezaměstnanosti, a to je *ztráta lidského kapitálu*. Lidé, kteří stojí mimo pracovní proces, nemají možnost získávat znalosti a zkušenosti, dochází ke ztrátě kvalifikace. Ztrácí celá ekonomika a samotný pracovník. (Brožová, 2003, s.104). Člověk, který je již nějakou dobu nezaměstnaný, ihned po nástupu do práce není schopen podávat takové výkony, které podával před svým propuštěním z předchozího zaměstnání. Po dlouhodobých neúspěších ve hledání práci se u člověka může objevit klesající zájem pracovat. (Jurečka, 2017, s. 166).

3.6.2 Sociální důsledky nezaměstnanosti

Ztráta zaměstnání je problémem, který ovlivňuje jak jedince, tak i společnost jako celek. Osoby, které jsou zbaveny stabilního zaměstnání, nejsou schopny zajistit dobré životní podmínky jak pro sebe, tak i pro svou rodinu. Dochází ke ztrátě kvalifikace, praktických dovedností, klesají morální hodnoty, roste kriminalita. (Artamonov et al., 2010, s. 408).

(Buchtová, 2002, s. 105-106) uvádí, že existuje souvislost mezi nezaměstnaností a zdravím. Podle ní dlouhodobá ztráta práce může být katalyzátorem různých onemocnění:

- nadměrné používání nikotinu, alkoholu nebo drog po ztrátě zaměstnání představuje značné zdravotní riziko pro jedince;
- nepřímý vliv má i finanční nouze a v důsledku toho i problémy v partnerství;
- v období hospodářské krize nemocní jedinci mají slabší postavení na trhu;

- nezaměstnanost vede k negativnímu subjektivnímu hodnocení zdraví jednotlivce, které je doprovázeno strachem, depresí a ztrátou autonomie.

(Zavalniuk, 2016, s. 9-10) v následující tabulce shrnuje negativní a pozitivní sociální důsledky nezaměstnanosti:

Tabulka 1. Sociální důsledky nezaměstnanosti

Sociální důsledky nezaměstnanosti	
Negativní důsledky	Pozitivní důsledky
růst sociálního napětí	zvyšuje se hodnota pracovního místa
posílení sociální diferenciace	zvyšuje se množství disponibilního volného času
pokles pracovní aktivizace	růst sociálního významu a hodnoty práce
zeslabení motivace pracovat	tvorba rezervy pracovní síly a strukturální reorganizace ekonomiky
odliv pracovníků do zahraničí	růst konkurence mezi pracovníky

Zdroj: vlastní zpracování dle Zavalniuk, 2016, s. 9–10

3.7 Politika zaměstnanosti

Regulace sociálních procesů, včetně trhu práce, se jeví jako systém cílevědomých vlivů na trh práce s cílem podpory probíhajících v něm procesů na určité úrovni nebo zabránění nepříznivých jevů. Podstata regulace trhu práce spočívá v maximálním sbližování poptávky po práci a její nabídky. Předmětem regulace je nabídka po práci a poptávka po ní, a základním cílem regulace je zabezpečení rovnováhy mezi nimi.

V praxi se ukazuje, že trh práce se neprojevuje jako zcela samoregulační systém, je nezbytné propojení jeho samoregulace s administrativní a společenskou regulací v těch oblastech, které nemůžou být regulovány samotným trhem práce. Živelně fungující mechanismus pracovního trhu neumožňuje ekonomice řešit mnohé sociální, ekologické a jiné společenské potřeby samy o sobě neumožňující plnou zaměstnanost a zaručené pracovní příjmy

společnosti. Neúspěch trhu v regulování ekonomických vztahů se také projevuje v neschopnosti řešit sociální problémy. (Kazimov, 2017, s. 38)

Tržní ekonomika funguje dynamicky a v určité etapě vyvolává finanční a ekonomické krize, sociální konflikty. Z tohoto důvodu je potřebný mechanismus odstranění krizí a regulace konfliktů vylučující rozpad společnosti. Takovým mechanismem je státní politika zaměstnanosti a regulace trhu práce, která vyrovnává slabou schopnost pracovního trhu k samoorganizaci. Vzniká potřeba státního zásahu, posílení řídicí funkce státu související s přerozdělováním zdrojů směrem ke důležitým oblastem společenského života.

Klíčovým cílem státního zásahu je realizace opatření, umožňujících zvýšit efektivitu zaměstnanosti vytvářením právních, ekonomických a institucionálních podmínek efektivitu fungování trhu práce. (Kazimov, 2017, s. 41-42)

3.7.1 Úroveň regulace trhu práce

Regulace trhu práce se uskutečňuje na třech úrovních:

- státní;
- regionální;
- na úrovni podniků, úřadů a organizací. (Murashko, 2006, s. 212).

Státní politika zaměstnanosti usiluje o to, aby došlo k maximální soudržnosti na všech těchto úrovních. Nezbytnou roli ve politice zaměstnanosti hrají organizace působící na mezinárodní úrovni: Mezinárodní organizace práce (ILO), Evropská komise a Evropský parlament. Jednou z priorit strategie Evropa 2020 je zvyšování počtu a kvality pracovních míst. Evropská strategie zaměstnanosti, jednotlivé monitorovací a finanční nástroje přispívají k naplnění této priority. (Vláda ČR, 2020).

Státní úroveň stanoví minimálně potřebné normy fungování trhu práce a jeho obecné rysy. Stát zabezpečuje unifikaci systému sociální ochrany, pracovního zákonodárství, rozsah práv zaměstnavatelů a zaměstnanců, možnosti participace ve výrobě, kompetence orgánů místní samosprávy atd.

Kromě používání určitého druhu norem stát realizuje přímou regulaci pracovního trhu pomocí daňové a úvěrové politiky, a taktéž pomocí jiných prostředků ekonomické povahy. Lze tedy mluvit o rozhodující roli státu ve vytváření trhu práce. Spolu s tím, makroekonomická regulace pracovního trhu nemůže zahrnout všechny jeho aspekty, vzít

v úvahu specifickou území. V této souvislosti lze tedy hovořit o regionální úrovni, která hraje důležitou roli ve tvorbě pracovního trhu.

Na regionální úrovni se zkoumá stav trhu práce, poměr mezi poptávkou a nabídkou pracovní síly s ohledem na specifika každého regionu. Podle priorit vývoje konkrétního regionu se vytváří koncepce zaměstnanosti, vytváří se programy pro zlepšení fungování podniků a řešení vzniklých problémů.

Třetí úroveň regulace trhu práce je úroveň podniků, úřadů a organizací. Tady probíhá proces přijetí všech způsobů ovlivňování pracovníka. Na této úrovni jsou regulovány:

- pracovní místa a pracovní procesy;
- plánování v oblasti personálního zabezpečení;
- odborné školení pracovníků;
- sociální ochrana.

Tyto procesy jsou obvykle zahrnuty do strategických cílů organizace a odrážejí se ve vytváření politik personálního řízení. (Murashko, 2006, s. 212).

Je nutné uvést, že politika zaměstnanosti je velmi rozmanitá. Snížení a zvýšení zaměstnanosti je dlouhodobým a obtížným procesem. Existují různá specifika trhu práce v jednotlivých regionech, berou se v úvahu faktory, které mohou změnit současný a ovlivnit budoucí stav na trhu práce. Neexistuje jeden konkrétní mechanismus boje s nezaměstnaností. V souvislosti s tím by každý stát měl používat různá opatření ve snaze regulovat nezaměstnanost. Níže popsané způsoby se týkají především ekonomiky s tržním systémem hospodářství, avšak některé z nich lze uplatnit i v direktivní ekonomice.

3.7.2 Státní politika zaměstnanosti

„Hlavní úlohou státní politiky zaměstnanosti je dosažení dynamické rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, produktivní využití zdrojů pracovních sil a zabezpečení práva občanů na zaměstnání.“ (Jírová, 1999, s. 22)

Stát aplikuje různé nástroje a mechanismy na snižování nezaměstnanosti. Za hlavní nástroje se považují aktivní a pasivní politika zaměstnanosti.

Aktivní politika zaměstnanosti

Za aktivní politiku zaměstnanosti se považuje souhrn právních, organizačních a ekonomických opatření prováděných státem za účelem snížení úrovně nezaměstnanosti.

Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jsou v České republice vymezeny v zákoně o zaměstnanosti:

- a) rekvalifikace,*
- b) investiční pobídky,*
- c) veřejně prospěšné práce,*
- d) společensky účelná pracovní místa,*
- e) překlenovací příspěvek,*
- f) příspěvek v době částečné nezaměstnanosti,*
- g) příspěvek na zapracování,*
- h) příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program. (MPSV, 2004)*

Dále zákon vymezuje určité činnosti, které jsou součástí aktivní politiky zaměstnanosti. Jde jmenovitě o:

- a) poradenství, která jsou prováděna za účelem zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání,
- b) podporu zaměstnávání zdravotně postižených osob,
- c) sdílené zprostředkování zaměstnání,
- d) cílené programy k řešení zaměstnanosti. (MPSV,2004)

Převážná většina států se sociálně zaměřenou tržní ekonomikou za hlavní nástroj v oblasti politiky zaměstnanosti považuje právě aktivní politiku orientovanou na podporu plné a produktivní zaměstnanosti.

Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politiku zaměstnanosti chápeme jako souhrn opatření zaměřených na řešení negativních důsledků nezaměstnanosti. Zahrnuje většinou následující nástroje:

- a) výplatu státní podpory v nezaměstnanosti,
- b) sociální podporu (po skončení výplatní lhůty státní podpory v nezaměstnanosti),
- c) zabezpečení předmětů denní potřeby, potravin a stravování v jídelnách.

Sociální podpora státu by měla být selektivní a rozdělovat se podle toho, ke které kategorii nezaměstnaných patří člověk: podporu v nezaměstnanosti nemusejí dostávat ani dobrovolně nezaměstnaní, ani představitelé frikční nezaměstnanosti.

3.8 Úvod do problematiky vybraných makroekonomických ukazatelů

Další kapitola uvádí teoretický popis makroekonomických ukazatelů, které budou využity pro srovnání v praktické části práce.

3.8.1 HDP

Podle Samuelsona (2007, s.424) lze hrubý domácí produkt definovat jako celková tržní hodnota všech statků a služeb, které jsou vyprodukovány v dané zemi během zvoleného období, zpravidla jednoho roku. Hrubý domácí produkt pak odpovídá sumě celkové hodnoty produkce všech spotřebních a investičních statků, vládních nákupů a čistých vývozu do ostatních zemí.

HDP se využívá k mnoha účelům, nejdůležitější je však jeho využití je měřítko celkové výkonnosti ekonomiky. (Samuelson, 2007, s.424)

Hrubý domácí produkt může být vymezen jako **nominální** a **reálný**. Nominální HDP lze pak definovat jako hrubý domácí produkt vyjádřený v tržních cenách každého roku. Na rozdíl od nominálního, reálný HDP se vyjadřuje v cenách stálých. Reálný HDP měří celkové množství produktu, zatímco nominální HDP jeho současnou peněžní hodnotu. V případě reálného HDP jde tedy o nominální HDP očištěný o inflaci pomocí deflátoru. (Dvoráček, 2012, s.21)

Deflátor HDP lze definovat jako poměr nominálního HDP k reálnému HDP a je označován jako cena HDP: (Dvoráček, 2012.s.21)

$$\text{Deflátor HDP} = \frac{\text{Nominální HDP}}{\text{Reálný HDP}}$$

Způsoby měření HDP

V současné době existují tři možné metody výpočtu HDP:

a) Výrobní metoda

Produkt lze definovat jako sumu přidaných hodnot v určitých hospodářských odvětvích, tj. v odvětví primárním (zemědělská výroba, těžba nerostů atd.), sekundárním (zpracovatelské odvětví) a terciálním (sektor služeb) ekonomiky. Kvůli tomu, že se jedná o přidanou hodnotu neboli o hodnotu, která byla nově vytvořena, se do HDP nezapočítává tzv. meziproduct, který by zkresloval hodnotu HDP. (Soukup, 2007, s.21)

b) Spotřební metoda

Soukup (2007, s. 21) uvádí, že při použití této metody se sčítají výdaje na nákup finálních statků. Do těchto výdajů zařazujeme: spotřební výdaje domácností na nákup statků krátkodobé a dlouhodobé spotřeby (C), hrubé soukromé domácí investice firem a domácností (I) (u firem – investice do fixního kapitálu, u domácností – výdaje na stavbu rodinných domů a bytů), vládní výdaje na nákup zboží a služeb (G) a čistý export (NX) (rozdíl mezi exportem a importem). Lze tedy napsat:

$$HDP = C + I + G + NX$$

c) Důchodová (nákladová) metoda

Další způsob, jak lze vypočítat HDP, je metoda důchodová, kde se HDP vyjadřuje jako příjem všech výrobních faktorů (mzdy vyplacené pracovníkům, úroky, renty placené vlastníkům půdy a zisky placené vlastníkům kapitálu), které jsou zároveň celkovými náklady na vyrobení všech finálních statků společnosti. (Samuelson, 2007, s.426)

3.8.2 Inlace

Inlace se podle Revendy (2011, s. 78) definuje jako projev ekonomické nerovnováhy, jejímž vnějším znakem je růst cenové hladiny. Při inflaci dochází ke zmenšení množství statků a služeb, které si můžeme koupit za jednu peněžní jednotku („za korunu“), ale nezmenšuje se množství statků a služeb, které si lze koupit za náš důchod. Při inflaci dochází ke zvýšení všech cen (nejen statků a služeb) - mezd, nájemného, úroků, cen ostatních výrobních faktorů. (Holman, 2016, s.527).

S pojmem inflace je spojen pojem deflace, což je řidší jev, kdy dochází k všeobecnému poklesu cenové hladiny a růstu kupní síly peněz.

Kvantitativní pohled na inflaci

Podle Brčáka (2014, s.131) lze z kvantitativního hlediska nahlížet na inflaci jako na:

- mírnou;
- pádivou;
- hyperinflaci.

Mírná inflace je charakteristická důvěrou lidí penězům. Míra inflace při daném druhu inflace je pod hranici deseti procent.

V případě **pádivé inflace** se hodnota inflace vyjadřuje v desítkách procent. Tempo růstu cen je mnohem rychlejší než tempo růstu výroby v ekonomice. Dochází k nestabilitě na finančních trzích, lidé se snaží držet u sebe co nejmíň peněz.

Hyperinflace je charakteristická mírou inflace od trojciferných do čtyř a víceciferných procentuálních hodnot. Lidská důvěra v peníze je téměř nulová, mezi tempem růstu cen a tempem růstu výroby je ohromná mezera. Daný typ inflace není zcela běžným jevem, vyskytovala se však jak v minulosti, tak i současnosti (v roce 2016 inflace ve Venezuele dosáhla 254,3 % v meziročním vyjádření).

4 Vlastní práce

Předmětem zkoumání dané práce jsou dva postsovětské státy – Ukrajina a Běloruská republika (dál jen Bělorusko). Dva státy, které jsou si v něčem podobné a zároveň se vzájemně liší.

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 došlo ke vzniku patnácti nezávislých států, mezi kterými byly Ukrajina a Bělorusko. Tyto státy se pak spolu s Ruskem v prosinci 1991 roku staly zakládajícími členy Společenství nezávislých států.

Hovoříme-li o podobnosti dvou států, lze dodat, že hned po rozpadu SSSR oba státy měly přibližně stejné šance na úspěšný rozvoj. Obě země byly dostatečně industrializované, měly podobnou hodnotu nominálního HDP, HDP na obyvatele, měly srovnatelnou infrastrukturu a vzdělanou pracovní sílu.

Tabulka 2. Srovnání některých ekonomických ukazatelů Ukrajiny a Běloruska v roce 1992

	Ukrajina	Bělorusko
HDP (nominální) (mld.USD)	21,4	17,02
HDP/obyvatele (PPS) (USD)	6 427	5 338
Inflace (%)	2 000	1 659

Zdroj: vlastní zpracování dle Tut.by, 2014

Společným bodem byly i vztahy s Ruskem: jak Ukrajina, tak i Bělorusko se nacházely ve stejné obchodní a energetické závislosti a měly shodné problémy v sociální a politické rovině. Každý stát však zvolil různou vývojovou cestu: Ukrajina směřovala k hospodářské a politické nezávislosti na Rusku; Bělorusko si naopak zvolilo cestu, která čím dál víc prohlubovala vztahy s Ruskem. Toto rozhodnutí ve značné míře ovlivnilo další rozvoj obou států. Ukrajina se po dlouhých letech vydala cestou demokratizace státu, zatímco politika Běloruska zvažuje to, čemu se říká „integrace s Ruskem“. Jde o společnou daňovou politiku, zahraniční obchod a regulaci energetiky. Lze tedy říct, že v současné době zájmy Ukrajiny a Běloruska jsou docela často protikladné, což následně ovlivňuje i vztahy těchto dvou států.

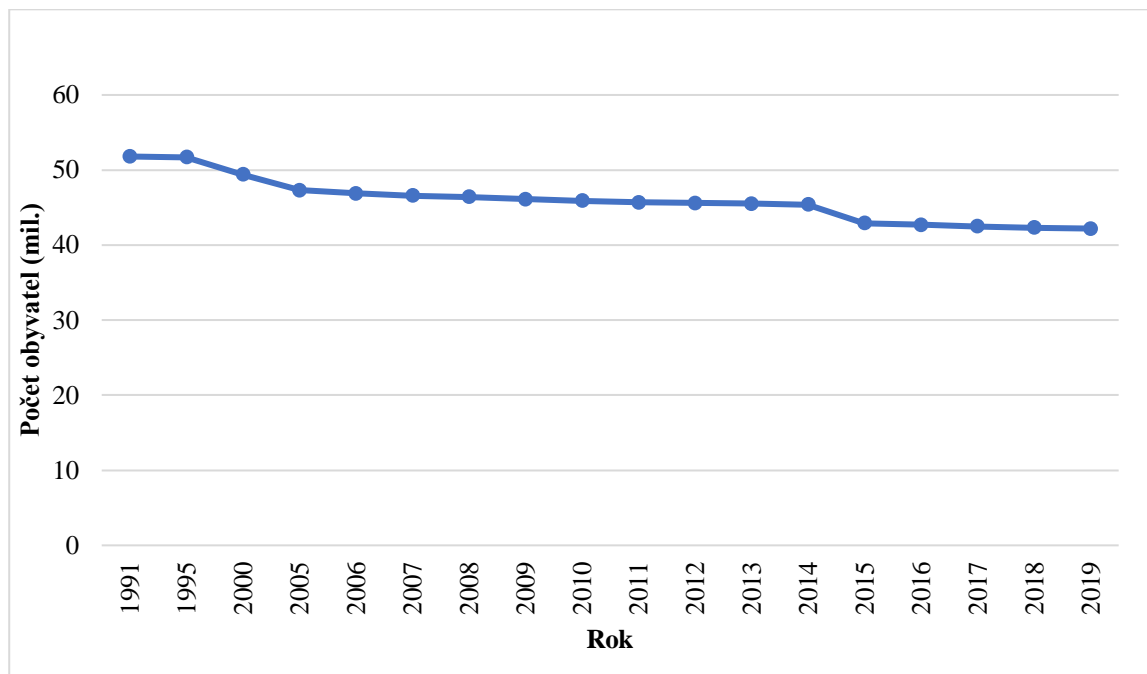
4.1 Přehled základních demografických údajů vybraných států

Ukrajina

Po druhé světové válce se počet obyvatel Ukrajiny neustále zvyšoval. Ke změně došlo na začátku devadesátých let, kdy došlo ke zvratu trendu, který se od té doby moc nezměnil.

Jestliže v roce 1991 na Ukrajině žilo 51,5 mil. osob, v roce 2019 tento údaj je 42,2 mil. osob. (Worldometr, 2020).

Graf 1. Vývoj počtu obyvatel na Ukrajině (1991–2019), mil.

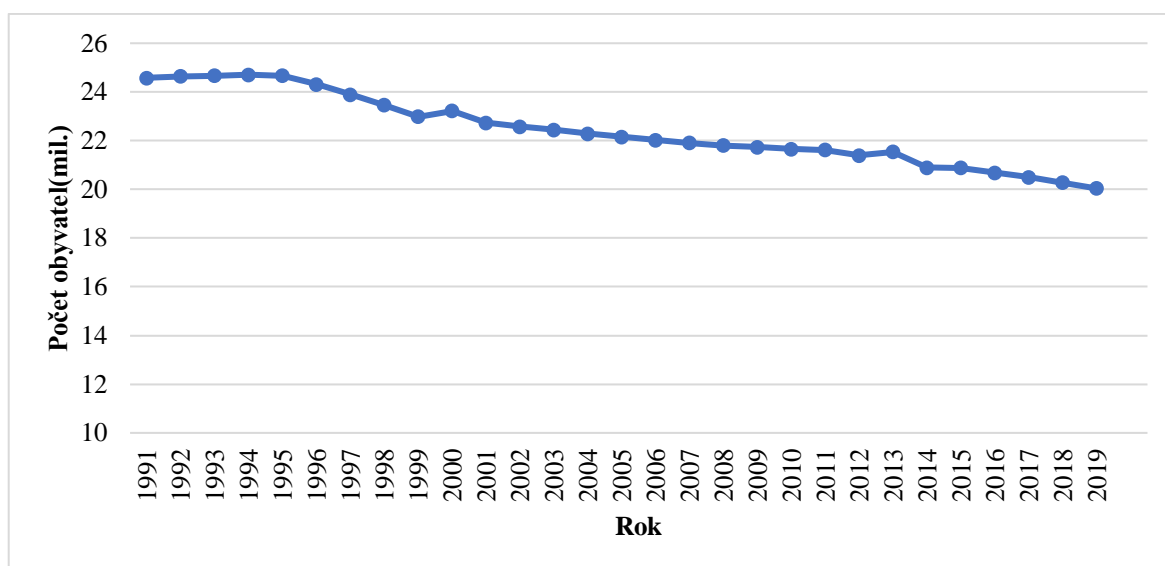
Zdroj: Vlastní zpracování dle Ukrcensus, 2019

Údaje, které jsou zveřejněny statistickým úřadem, docela často neodrážejí reálný stav. Tak statistika nezahrnuje lidi, kteří odjeli za prací, a jedince nelegálně žijící v zahraničí. Podle údajů Ministerstva sociální politiky více než 3 miliony lidí trvale pracují v zahraničí. Celkově se migračních procesů účastní 7–9 milionů lidí ročně, včetně sezónních pracovníků. (Unian, 2019). Světová banka umístila Ukrajinu na druhé místo v žebříčku států s největší populační ztrátou do roku 2025 a očekává, že její počet obyvatel klesne o 11,8 mil. (Chawla et.al, 2017, s.5).

Dalším charakteristickým problémem, se kterým se potýká ukrajinská populace, je převaha počtu zemřelých nad počtem narozených: na 100 zemřelých připadá 54 narozených. (Ukrstat, 2019). Bývalý předseda Ukrajiny Mykola Azarov tvrdil, že tento trend pokračuje již pět let a že za to především můžou chudoba, migrace a reforma zdravotnictví. (NSN, 2019).

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvoří 70,8 % celkového obyvatelstva Ukrajiny. Nebude překvapením, že i zde je pozorován dlouhodobě klesající trend, který je znázorněn na grafu níže.

Graf 2. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo Ukrajiny (1991-2019), mil.

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

Do kategorie ekonomicky aktivních obyvatel zařazujeme osoby ve věku 15–64 let. Osoby ve věku mladším 15 a starším 64 let spadají přiměřeně do kategorie osob neproduktivního věku. To, jak ekonomicky neaktivní jedinci zatěžují ekonomiku a společnost, odráží *koeficient demografického zatížení*, který se na Ukrajině rovná 41,2 %. Tato hodnota je relativně nízká. Znamená to, že počet ekonomicky aktivních obyvatel více než dvakrát převyšuje počet osob neproduktivního věku.

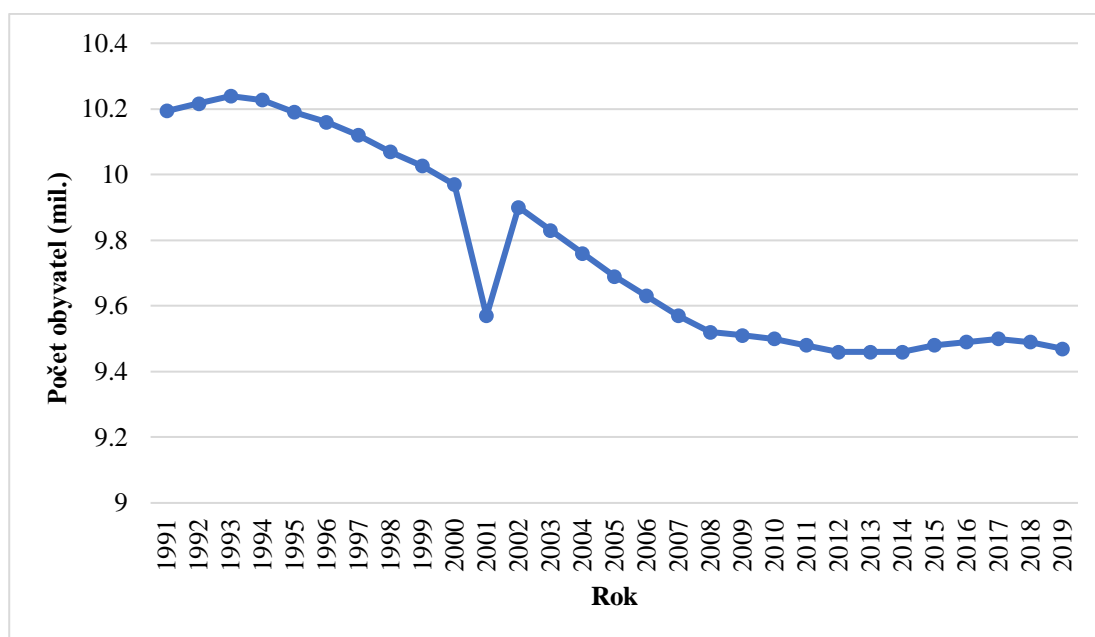
Dál lze zavést tzv. *koeficient důchodového zatížení*, který se počítá jako poměr osob nadproduktivního věku (64 let a více) k osobám produktivního věku. Hodnota daného koeficientu je na Ukrajině 21,8 %.

Bělorusko

Situace v Bělorusku má podobnou tendenci vývoje. Počet obyvatel Běloruska se od 50. let neustále zvyšoval až do začátku 90. let. Počet obyvatel se zvýšil z 7,7 mil. na 10,243 mil. Od roku 1993 došlo ke zvyšování přirozeného úbytku obyvatelstva (počet zemřelých převýšil počet živě narozených ve sledovaném období). Počet obyvatel však začal klesat od roku 1994, protože nějakou dobu přirozený úbytek byl pořád nižší než migrační přírůstek. Počet obyvatel v roce 2019 činil 9,47 mil. lidí. Podle prognózy OSN v roce 2050 počet obyvatel klesne o 11,17 % a bude činit 8,57 mil. (Countrymeters, 2019)

Převaha počtu zemřelých nad počtem živě narozených se považuje za klíčový důvod poklesu počtu obyvatel Běloruska. Klesající trend je znázorněn na grafu níže.

Graf 3. Vývoj počtu obyvatel v Bělorusku (1991–2019), mil.

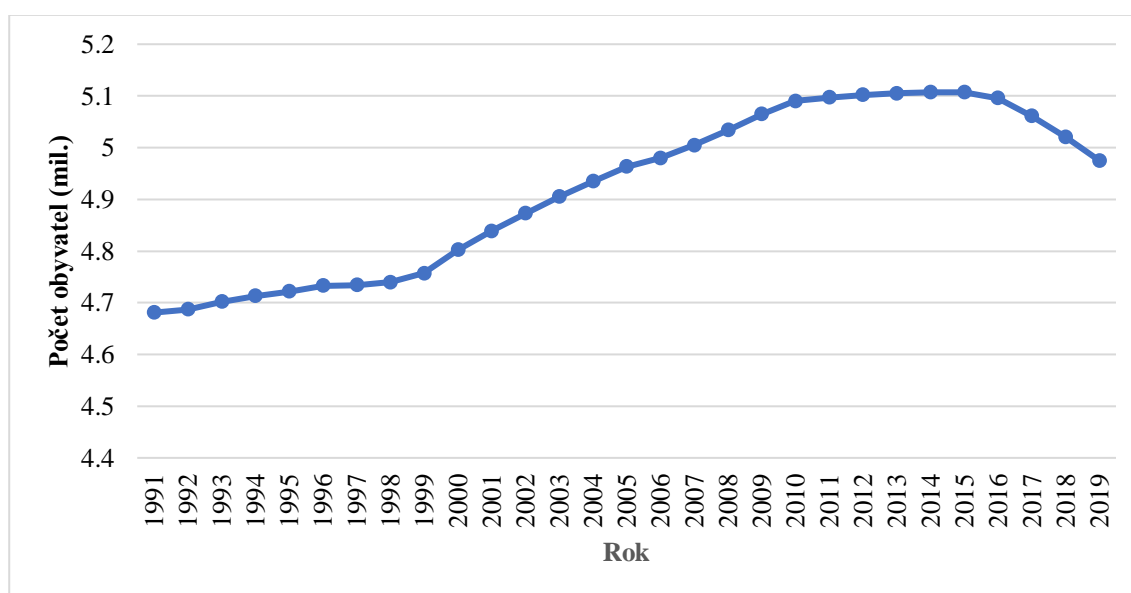

Zdroj: vlastní zpracování dle Belstat, 2019

Problém převahy počtu zemřelých nad počtem živě narozených v Bělorusku není tak zjevný jako na Ukrajině. V roce 2019 se narodilo 111 259 lidí, zemřelo 134 631, na 100 zemřelých připadá 83 živě narozených.

Přirozený úbytek obyvatelstva v roce 2019 činil 23 373 osob. Udržování stabilní hodnoty populace je docíleno hlavně díky migračnímu přírůstku obyvatelstva, který v roce 2019 činil 24 133 osob. Situaci s pracovními zdroji Běloruska lze pozorovat na následujícím grafu:

Graf 4. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo Běloruska (1991–2019), mil.

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

V následujících letech se v Bělorusku očekává snižování počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva, co se už teď odráží na změnách věkové struktury pracovníků, která je ovlivněna změnou věkové struktury celé společnosti. Během posledních desetiletí lze pozorovat snižování počtu pracovníků ve věkových skupinách 30–39 let a 40–49 let, a to z 30 % na 24 % v každé skupině. V důsledku toho, že na trh vstupuje generace Z, procento lidí ve produktivním věku začne klesat a počet lidí nadproduktivního věku se patřičně zvyšovat. (Bobrova,2015).

Hodnota koeficientu ekonomického zatížení v Bělorusku je nižší, než na Ukrajině a se v současné době rovná 39,4 %. Podobnou tendenci lze pozorovat i u ukazatele důchodového zatížení, jehož hodnota se v roce 2019 rovnala 19,6 %.

Tabulka poskytuje přehled o jednotlivých demografických ukazatelích, které jsou podstatné pro pochopení situace na trhu práce vybraných zemí.

Tabulka 3. Vybrané demografické údaje o Bělorusku a Ukrajině

	Ukrajina	Bělorusko
Počet obyvatel 1991 (mil.)	51,8	10,19
Počet obyvatel 2019 (mil.)	42,2	9,47
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo 1991 (mil.)	24,58	4,68
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo 2019 (mil.)	20,04	4,98
Migrace	+ 24 133	+ 36 252
Koeficient ekonomického zatížení (%)	41,2	39,4
Koeficient důchodového zatížení (%)	21,8	19,8
Průměrný věk dožití obyvatel	Ženy – 74.8 let Muži – 62.8 let	Ženy – 77.2 let Muži – 65.6 let

Zdroj: vlastní zpracování dle Countrymeters, 2019.

4.2 Státní politika zaměstnanosti ve vybraných zemích

4.2.1 Bělorusko

Státní politika Běloruska je definována v zákoně № 125-3 „O zaměstnanosti obyvatelstva v Běloruské republice“ ze dne 15. června 2006, ve znění pozdějších předpisů. Zákon podrobně vymezuje státní politiku v oblasti zprostředkování zaměstnání. Do nejdůležitějších položek státní politiky zaměstnanosti lze zařadit:

- poskytování stejných možností všem občanům bez ohledu na pohlaví, národnost, jazyk, náboženství atd.,
- zajištění povinného státního sociálního pojištění proti nezaměstnanosti, poskytnutí sociální podpory a náhrad v nezaměstnanosti, podporu v získání plného, produktivního a svobodně zvoleného zaměstnání (úřad práce, odborná příprava, rekvalifikace a zvýšení kvalifikace),
- poskytnutí dodatečných záruk občanům v nouzi, kteří nejsou schopni za stejných podmínek konkurovat na trhu práce*,
- koordinaci činnosti v oblasti zaměstnanosti obyvatelstva s činností v jiných oblastech ekonomické a sociální politiky,
- mezinárodní spolupráci v řešení problémů zaměstnanosti obyvatelstva,
- poskytnutí právní ochrany v případě neodůvodněného propuštění anebo odmítnutí přijímání do práce v souladu se zákoníkem práce.

*jedná se o následující kategorie občanů: mládež do 21 let, občané propuštění z vojenské služby, občané nezaměstnaní v důsledku likvidace organizace, snížení počtu zaměstnanců ze zdravotních či jiných platných důvodů, lidé v invalidním důchodu atd.

Dále jsou vymezeny hlavní činnosti úřadu práce. Zejména se jedná o:

- informování o stavu na trhu práce;
- tvorbu a realizaci státních a jiných programů podpory zaměstnanosti;
- podpora zaměstnanců při hledání vhodného zaměstnání a zaměstnavatelů při hledání vhodných kandidátů;
- registraci nezaměstnaných a výplatu podpory v nezaměstnanosti, stipendia v době studia, poskytování finanční podpory nezaměstnaným a jejich rodinným příslušníkům, evidenci volných pracovních míst a občanů, kteří se obracejí na úřad s žádostí o pracovním zařazení.
- zvýšení ekonomické zainteresovanosti zaměstnavatelů na záchraně existujících a tvorbě nových pracovních míst;
- podporu nezaměstnaných ve snaze začít podnikatelskou či řemeslnou činností, poskytování služeb ve sféře agroturismu. (Mintrud,2007)

4.2.2 Dekret № 3 aneb výjimky ze státní politiky Běloruska

I když se na jedné straně předpokládá, že opatření státní politiky státu by měla vést ke tlumení nezaměstnanosti a zvyšování zaměstnanosti, některá mají naprosto opačné dopady. Nelze opomenout již poměrně známý Dekret № 3 « O prevenci sociální závislosti », který nabyl účinnosti 2. dubna 2015.

Podstatu daného dekretu lze vyložit následovně:

Občané, kteří se nezúčastní na financování státního rozpočtu alespoň 183 kalendářních dnů v roce, a tedy neodvádějí daně do rozpočtu, musejí zaplatit daň ve výši 20 základních jednotek (v roce 2015 cca 4 205 Kč).

Tento zákon svým názvem připomíná zákon o příživnictví, který existoval v bývalém Sovětského svazu, rozdíl však spočíval v tom, že nepřípustnou se stala ne samotná neochota pracovat, ale odmítnutí (resp. nepodílení se na) financování státních výdajů. Tj. občan, který platí daně, pracovat nemusí, ale deklarovat zdroj příjmu ano (v souladu s daňovým zákonodárstvím).

„Daň z příživnictví“ se neukázala jako další možnost legalizace příjmů, jelikož i po dobrovolné platbě si daňové orgány vyhradily možnost učinit potřebná opatření k identifikaci (a postižení) nehlášeného příjmu. To se stalo dalším důvodem, proč se lidé snažili vyhnout se jakémukoli kontaktu s daňovými úřady.

Dekret udával seznam občanů, kteří jsou osvobození od platby daně. Jednalo se jmenovitě o následující kategorie občanů:

- zdravotně postižení jedinci;
- osoby do 18 let;
- osoby v důchodovém věku;
- osoby pečující se o dítě do 7 let, dítě se zdravotním postižením, tři a více nezletilé děti;
- sezonní pracovníci;
- studenti denní formy studia;
- registrovaní nezaměstnaní, kteří se nacházejí na zvýšení kvalifikace a rekvalifikaci;
- jedinci vykonávající řemeslnou, advokátní, notářskou nebo jinou činnost podléhající placení daně z příjmu, jednotné daně od samostatných podnikatelů,

daně podle zjednodušeného daňového systému nebo jiné daně z odpovídajícího druhu činnosti ve výši nejméně 20 základních jednotek.

- pracovníci a studenti, kteří se delší dobu nacházejí v zahraničí. (Myfin,2020)

Samotný dekret byl podroben neúprosné kritice. Podle odborného odhadu ochránců lidských práv „Právní pomoc obyvatelstvu“ (Ukrajina), který bylo proveden v říjnu 2015, Dekret № 3 je v rozporu s Ústavou Běloruské republiky (jmenovitě oddílem II čl. 41 Ústavy, který zakazuje nucenou práci), mezinárodními smlouvami a jinými zákonodárnými akty Běloruské republiky. (Volchek, 2015). Kromě kritiky daný dekret vyvolal protestní akce po celé republice, což mělo za následek pozastavení působnosti zákona.

27 ledna 2018 nabyl účinnosti Dekret № 1 «O podpoře zaměstnanosti», který by měl obsahovat úpravy původního dekretu, ve skutečnosti jím však došlo pouze ke změně formy poplatků pro ty občany, kteří jsou státem považováni za „příživníky“: namísto daní jsou jim odepřeno subvencování určitých služeb.

Po podepsání Dekretu № 1 situace vypadala následovně:

- „daň za příživnictví“ se nadále nepoužívala jako způsob financování státních výdajů;
- daň, která již byla zaplacená, musela být vrácena na žádost poplatníka;
- základním opatřením k působení na fyzické osoby, které se nezúčastní financování státních výdajů, se stala 100% úhrada státem subvencovaných služeb (zásobování teplou vodou a teplem).

Lze tedy shrnout, že současný postoj státu k „sociálním příživníkům“ lze určitým způsobem chápat jako dočasný stav. Pravděpodobně dojde ke zvýšení tlaku na danou sociální skupinu a s největší pravděpodobností vláda Běloruské republiky bude hledat další možné varianty financování státního rozpočtu na její úkor.

4.2.3 Ukrajina

Definování státní politiky zaměstnanosti na Ukrajině je provedeno v zákoně № 803- XII „O zaměstnanosti obyvatelstva“. Státní politika zaměstnanosti na Ukrajině obsahuje podobná opatření jako běloruská politika zaměstnanosti. Jedná se jmenovitě o:

- zajištění stejných příležitostí všem občanům bez ohledu na původ, sociální a majetkové postavení, rasovou a národní příslušnost, pohlaví, věk atd.;

- podporu efektivní zaměstnanosti, prevenci nezaměstnanosti, vytváření nových pracovních míst a podmínek pro rozvoj podnikání;
- koordinaci aktivit v oblasti zaměstnanosti s jinými směry hospodářské a sociální politiky na základě státních a regionálních programů zaměstnanosti;
- mezinárodní spolupráci při řešení otázek zaměstnanosti obyvatelstva, včetně práce občanů Ukrajiny v zahraničí a cizinců na Ukrajině;
- ochranu před nepřiměřeným odmítnutím zaměstnání a nezákonným propuštěním z práce;
- bezplatnou podporu při výběru vhodné práce a zaměstnání v souladu s povoláním, schopnostmi, kvalifikací, vzděláním;
- bezplatné vzdělávání nezaměstnaných, rekvalifikaci ve vzdělávacích institucích;
- vyplácení nezaměstnaným ve stanovené době podpory v nezaměstnanosti, hmotné podpory v nezaměstnanosti, finanční podpory rodinným příslušníkům;
- poskytování práce v oboru na období nejméně tří let pro absolventy státních vzdělávacích institucí;
- poskytnutí dodatečné podpory určité skupině obyvatel (ženám s dětmi ve věku do 6 let, občanům předdůchodového věku, absolventům středních škol, osobám propuštěným po odpykání trestu).

Lze ovšem postřehnout, že ani běloruská, ani ukrajinská (dokonce ani česká) legislativa nemá jednoznačně definovaná opatření pasivní politiky zaměstnanosti. Lze dokonce říct, že stávající zákony o zaměstnanosti již s tímto právně teoretickým termínem nepracují. V současné době se státy z větší části zaměřují na aktivní opatření, neboť ta se projevila jako mnohem účinnější. Velké množství studií postavených na datech přechodových ekonomik východní Evropy ukázalo, že aktivní politika na trhu práce valnou měrou přispívá k poklesu nezaměstnanosti a zvyšuje pravděpodobnost uplatnění nezaměstnaných. (Kluve et. al,2015).

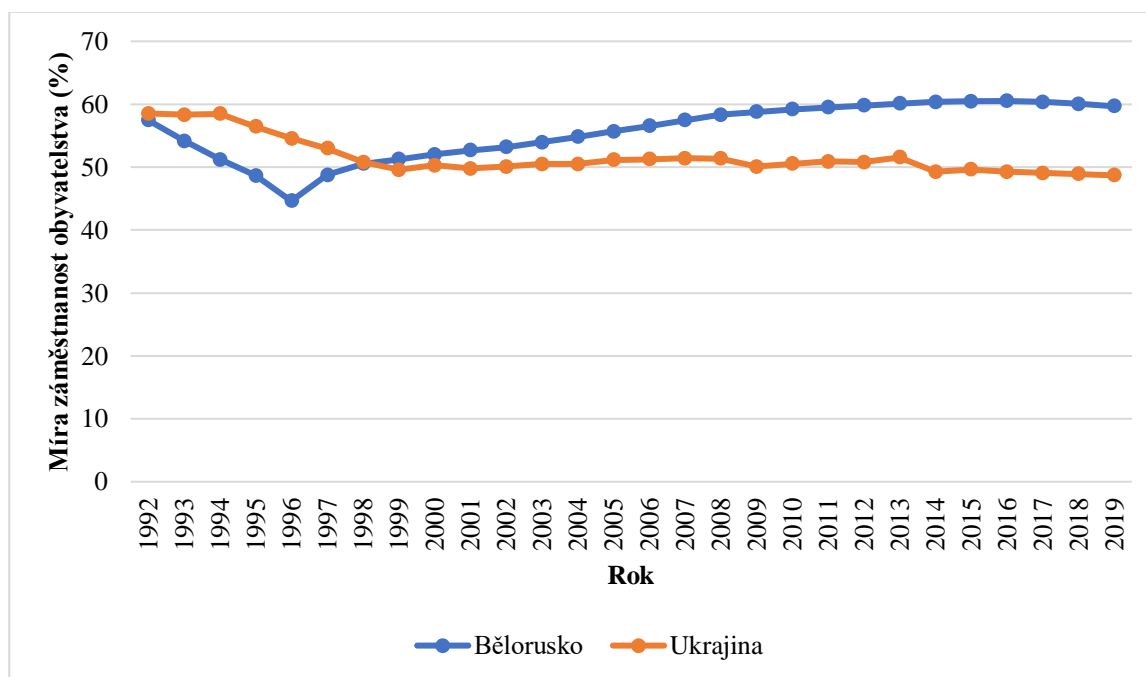
4.3 Analýza zaměstnanosti ve zvolených státech

Pro analýzu zaměstnanosti na Ukrajině a v Bělorusku byla zvolena časová řada od roku 1991 po 2019. Zadaný časový úsek byl zvolen z důvodu přehlednosti toho, jak se měnila situace na trhu práce v přechodovém období a jak vypadá její současný stav.

Charakteristickým rysem trhu práce v Sovětském svazu byl systém zaměstnanosti a koncepce plné zaměstnanosti vzniklá v době začátku tržních reforem 90. let. Plná zaměstnanost byla jedním ze základních cílů plánovaného hospodářství. Opatření, která byla státem považována za účinná, přivedla k tomu, že pracovní potenciál společnosti byl využíván neefektivně a v konečném důsledku vznikla tzv. „nadměrná zaměstnanost“. Dosavadní systém přestal být efektivní jak z pohledu vzdělávání pracovníků, tak i z pohledu motivace pracovníků a zvyšování pracovního potenciálu. Devadesátá léta byla pro post-sovětské státy velmi těžkým obdobím, plným politických a ekonomických reforem, které ve značné míře ovlivnily další vývoj na trhu práce.

Následující graf poskytuje přehled vývoje zaměstnanosti v Bělorusku a Ukrajině. Je důležité postřehnout, že statistické úřady obou zemí neposkytují údaje od roku 1991: nejstarší údaj na běloruském statistickém úřadu se vztahuje k roku 1996, na ukrajinském – 2000. Z toho důvodu byl následující graf zpracován na základě údajů ILO. Podrobnější přehled vývoje zaměstnanosti na Ukrajině a v Bělorusku lze najít v Příloze 1.

Graf 5. Míra zaměstnanosti obyvatelstva Běloruska a Ukrajiny (1991–2019), %

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Z následujícího grafu je patrné, že prvních cca pět let po rozpadu Sovětského svazu se zaměstnanost vyvíjela zcela podobným směrem. Zaměstnanost obyvatelstva se rapidně snižovala. Suverénní státy se potýkaly s problémy způsobenými zrušením existujících

ekonomických vazeb mezi dříve propojenými zeměmi. Obecně lze tedy říct, že toto období je charakteristické růstem napětí na trhu práce, poklesem zaměstnanosti, růstem nezaměstnanosti a změnami v odvětvové struktuře zaměstnané části obyvatelstva. Další pokles míry zaměstnanosti na Ukrajině lze zaznamenat v roce 2009 a 2014. Za první může ekonomická krize, další je ovlivněn politickou situací ve státě. Bělorusko těmito událostmi ovlivněno nebylo.

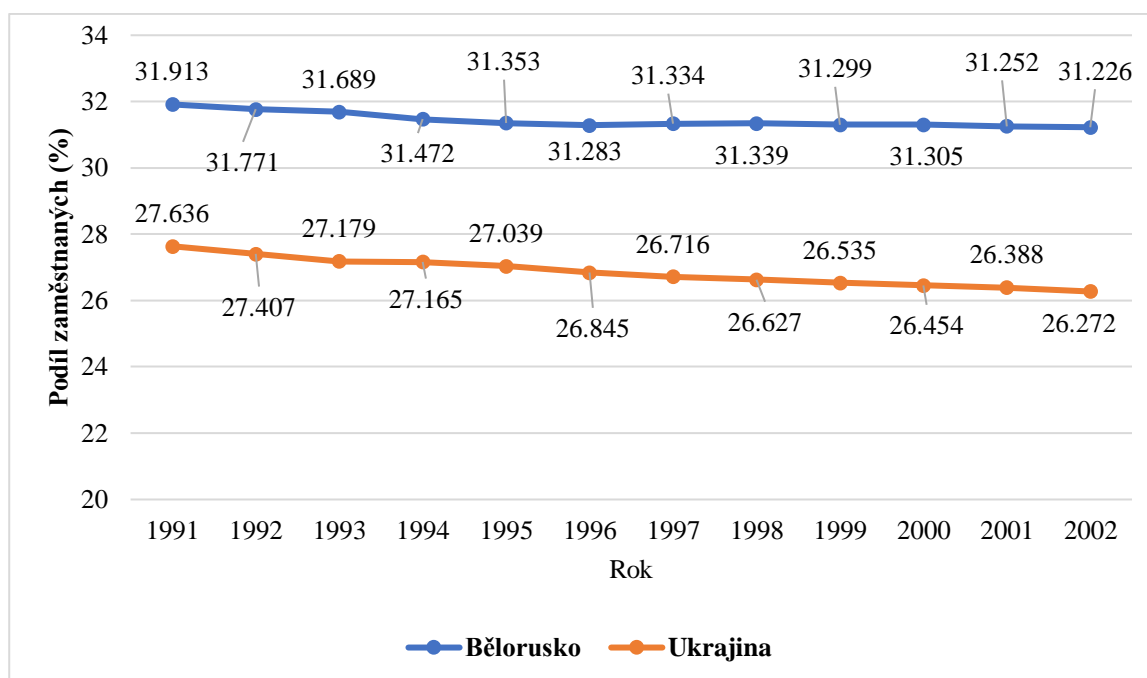
4.3.1 Zaměstnanost ve zvolených odvětvích ekonomiky na začátku transformačního období

Jak již bylo řečeno, po rozpadu Sovětského svazu nastala perioda transformace, která ve značné míře ovlivnila vývoj všech sektorů ekonomiky.

Je pozoruhodné, že Bělorusko a Ukrajina zvolily různé cesty průmyslového vývoje. V polovině 90. let Bělorusko odstoupilo od klasického modelu reformy zvoleného státu bývalého SSSR. Byla zablokována privatizace podniků, továrny dostaly státní podporu. Státní sektor si zachoval dominující postavení v ekonomice. V průmyslu na začátku 90. let pracovalo 32 % lidí. Hodnota k roku 2012 se moc neliší a rovná se 31 % obyvatelstva. Ukrajina na rozdíl od Běloruska zvolila cestu privatizace, která měla velký vliv na strukturu zaměstnanosti. Na začátku 90. let na Ukrajině v průmyslu pracovalo 7,1 mil. lidí. V roce 2012 toto číslo kleslo na hodnotu 3,2 mil. lidí. (UkrStat, 2016).

Na Grafu 6 je zobrazen vývoj podílu zaměstnaných v průmyslu na celkové zaměstnanosti. Pro obě křivky je charakteristický pokles úrovně zaměstnanosti v průmyslovém odvětví. Je však vidět, že v Bělorusku tento pokles byl mnohem mírnější.

Graf 6. Podíl zaměstnaných v průmyslu (% na celkové zaměstnanosti), 1991–2002

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Analytici tvrdí, že za hlavní důvod více méně stabilního vývoje se považuje cesta, kterou kdysi zvolilo Bělorusko, jmenovitě cesta spolupráce s Ruskem. To umožnilo Bělorusku zachovat industriální ekonomiku: dodávky ruských energetických zdrojů za sníženou cenu a zaručené odbytiště v Rusku podporovaly běloruskou výrobu, umožnily zachovat pracovní místa a chránily obyvatelstvo před migrací.

Další změnou, které bylo možné pozorovat během transformačního období, je měnící se role soukromého sektoru v ekonomice. Většina zemí bývalého Sovětského svazu zaznamenala zvyšující se roli soukromého sektoru v ekonomice, avšak tento jev měl v jednotlivých zemích odlišnou sílu.

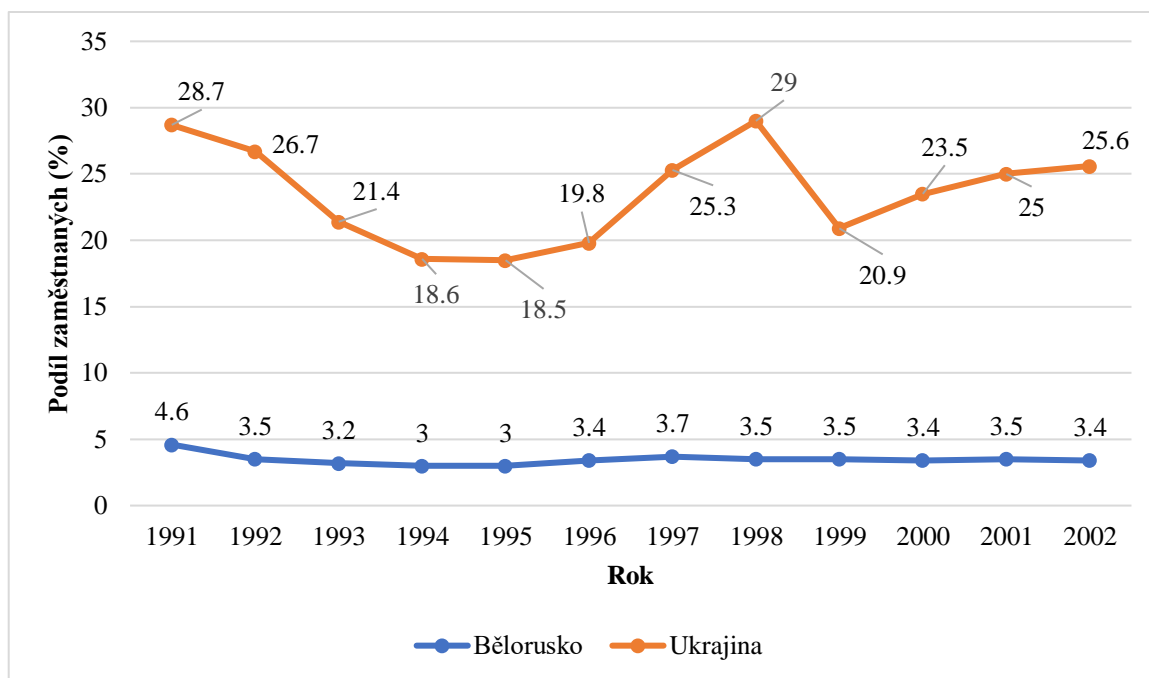
Jak již bylo zmíněno, běloruský model ekonomického vývoje se významně lišil od vývojového modelu Ukrajiny. Soukromý sektor v tomto směru nebyl výjimkou. Převážná část zaměstnanců šla pracovat do státního sektoru, což ukazovalo na značně slabou roli soukromého sektoru ve tvorbě pracovních míst. V roce 2002 se soukromý sektor Běloruska podílel na tvorbě HDP 18 %, zatímco pro Ukrajinu a ostatní státy bývalého Sovětského svazu platí 78 %.

Na Ukrajině reálný sektor malých a středních podniků vznikl ještě koncem devadesátých let, v důsledku přijetí příslušných zákonů, které položily základy vývoje nestátního malého a středního podnikání. Dále v důsledku privatizace i podniky, které se dříve nacházely

v rukou státu, přecházely do soukromého a kolektivního vlastnictví. Počínaje rokem 1991 na Ukrajině podíl malých podniků se státní formou vlastnictví klesl z 14 % na 2 %, což se odráží i na počtu zaměstnaných ve soukromém sektoru.

Následující graf znázorňuje vývoj podílu soukromých podnikatelů na celkové zaměstnanosti obyvatelstva.

Graf 7. Podíl podnikatelů Běloruska a Ukrajiny (%) na celkové zaměstnanosti, 1991-2002

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Tento graf velmi dobře odráží výše popsanou situaci. Již na začátku reformy v soukromém sektoru Ukrajiny pracovalo 28,7 % lidí. Pak lze pozorovat prudký pokles, který byl ovlivněn především tísnivou ekonomickou situací, a pak stejně prudký růst až na maximální hodnotu za dané období – 29 % v roce 1998.

Podíl pracujících v soukromém sektoru Běloruska se významně neměnil a jeho hodnota se pohybovala od minimálních 3 % v roce 1994 do maximálních 4,6 % v roce 1991. Takový nízký podíl podnikatelů je dále ovlivněn poměrně obtížnými podmínkami pro podnikání vytvářenými ze strany státu. Výzkumné centrum IPM (Institut privatizace a managementu – nezávislé analytické centrum, pracující ve sféře ekonomických a sociálních výzkumů) určilo řadu exogenních faktorů komplikujících podnikání malých a středních podniků v Bělorusku. Za největší překážky pro podnikání se považují:

- daňový systém;

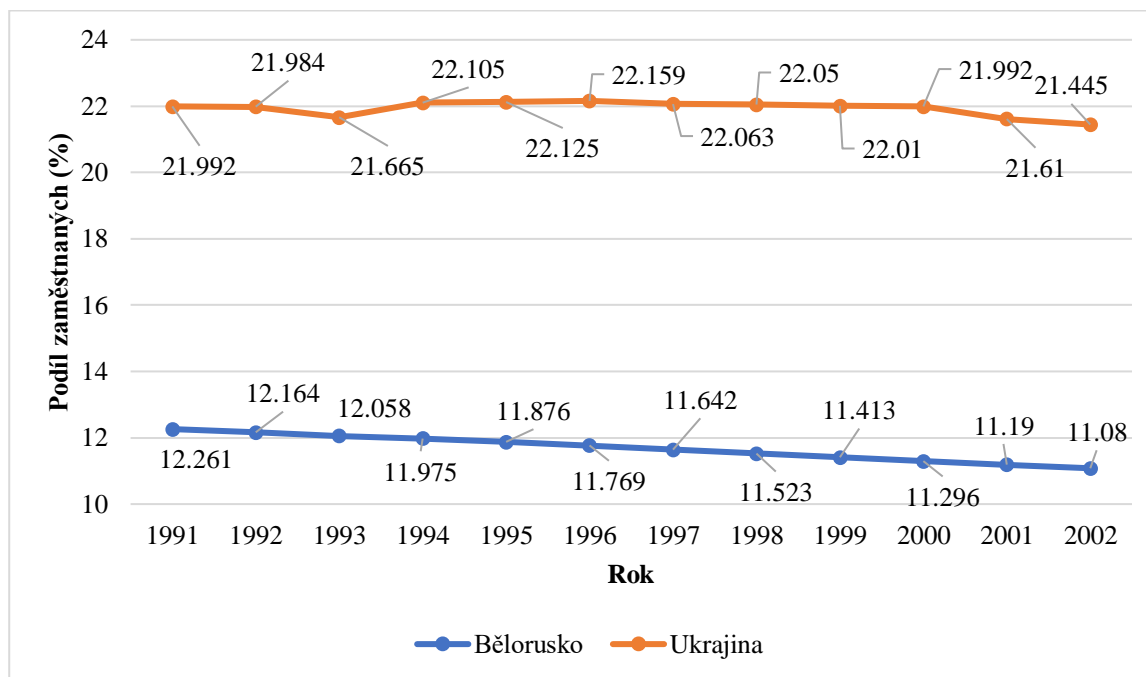
- byrokratické bariéry a omezení (registrace, povolení, licence atd.);
- kontrola a pokuty;
- administrativní tlak (zásahy ústředních a místních orgánů nezaložené na aplikovatelném právu);
- absence státní podpory.

Podrobnější přehled lze nalézt v Příloze 2.

Právě kvůli všemožným omezením především ze strany státu mnozí podnikatele brali samotné podnikání jako vedlejší činnost. Tím došlo ke vzniku tzv. neformální zaměstnanosti a tím jsou zapříčiněny takové nízké hodnoty oficiálních statistických údajů.

Sektor zemědělství nezaznamenal žádné velké výkyvy. Na následujícím grafu je zobrazen vývoj počtu zaměstnaných v zemědělství na celkové zaměstnanosti v letech 1991–2002.

Graf 8. Podíl zaměstnaných v agrárním sektoru (% na celkové zaměstnanosti), 1991-2002

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

Jak pro Bělorusko, tak i pro Ukrajinu je charakteristický pokles počtu zaměstnaných v daném odvětví. I když v některých obdobích na Ukrajině byl zaznamenán růst, například v letech 1994 (+ 0,44 %) anebo 1996 (+ 0,034 %), byl přesto nepatrný. Pro Bělorusko je charakteristický dlouhodobý pokles. Samotná práce v zemědělství se považovala za velice náročnou a jednou z nejhůře placených oblastí. Příjem zaměstnanců v zemědělství se od roku 1990 stále snižoval. Jestliže se v roce 1990 hodnota platu v agrárním sektoru lišila od

platu v průmyslu o 11 %, o 25 % ve srovnání s pracovníky ve stavebnictví, o 16 % - s pracovníky v dopravě, v roce 2004 se tyto hodnoty zvýšily dvojnásobně nebo dokonce trojnásobně: pracovníci v zemědělství tak dostávali o 46 % méně než pracovníci v průmyslu, o 53 % - než pracovníci ve stavebnictví a o 48 % méně než pracující v dopravě. Nízká hodnota příjmu způsobila značný pokles poptávky po pracovních místech ze strany obyvatelstva. Příčin takového nízkého hodnocení práce je mnoho. Nejčastěji se mezi nimi uvádí:

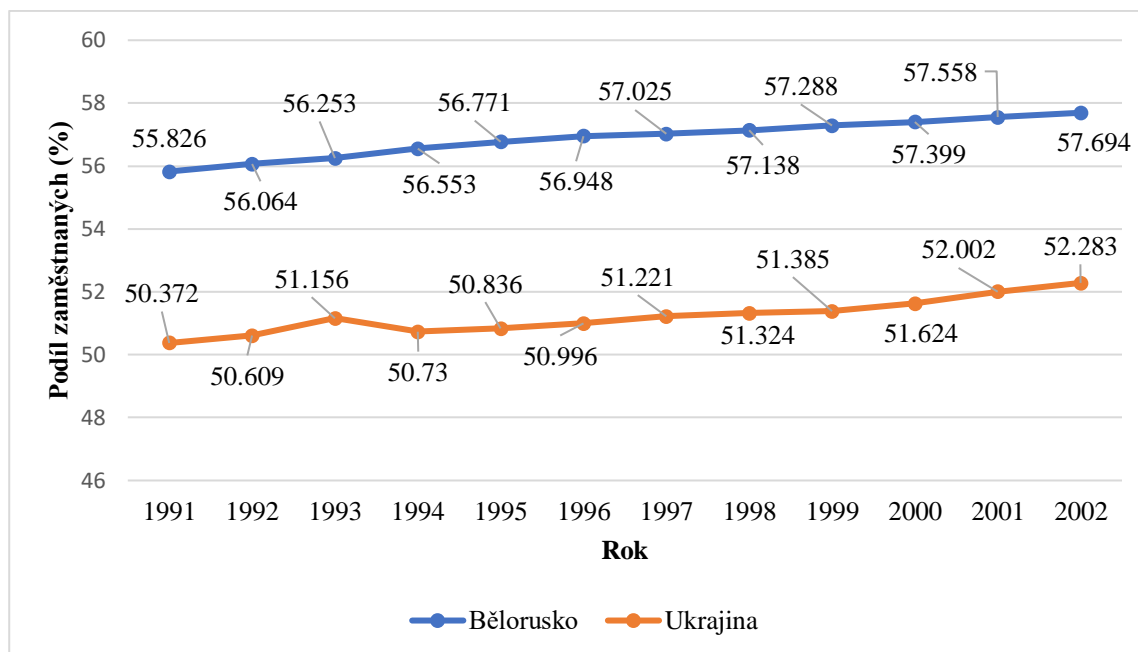
- rozdílná cenová politika ve vztahu k produkci průmyslu a zemědělství, v důsledku čehož vznikla disparita cen a pokles vnitřních výrobních zdrojů;
- nízká úroveň produktivity práce ovlivňující nadměrnou spotřebu materiálových a lidských zdrojů a pokles výnosnosti zemědělských podniků;
- absence vhodné metodiky formování výplatního fondu vzhledem k zabezpečování minimálních výplatních záruk zaměstnanců. (Gusakov, 2009, s. 61–63)

Když v jedné oblasti došlo k poklesu počtu pracovníků, oblast terciálního sektoru zaznamenala růst zaměstnanců. Vývojové křivky obou států jsou si velmi podobné, jen v roce 1994 na Ukrajině došlo k nepatrnému poklesu o 0,0426 %.

Pro oba státy v tomto období byl charakteristický ten fakt, že hodně činností z oblasti služeb nebylo zohledňováno statistickými úřady, protože spadaly do oblasti šedého trhu služeb anebo nebyly kvalifikovány jako služby. Například consultingové, opravárenské, doučovací a jiné služby jsou často poskytovány soukromými či státními strukturami s jinou než bezhotovostní platbou (a případně i za nepeněžitou protihodnotu), což kromě statistických problémů vyvolávalo i daňové ztráty státu.

Rozdíl mezi oběma státy ve sféře služeb je podobný jako ve sféře soukromého podnikání. Ve sledovaném období víc než 90 % služeb bylo poskytováno státními organizacemi. (Rudyj, 2007, s.17)

Graf 9. Podíl zaměstnaných ve službách (% na celkové zaměstnanosti), 1991-2002

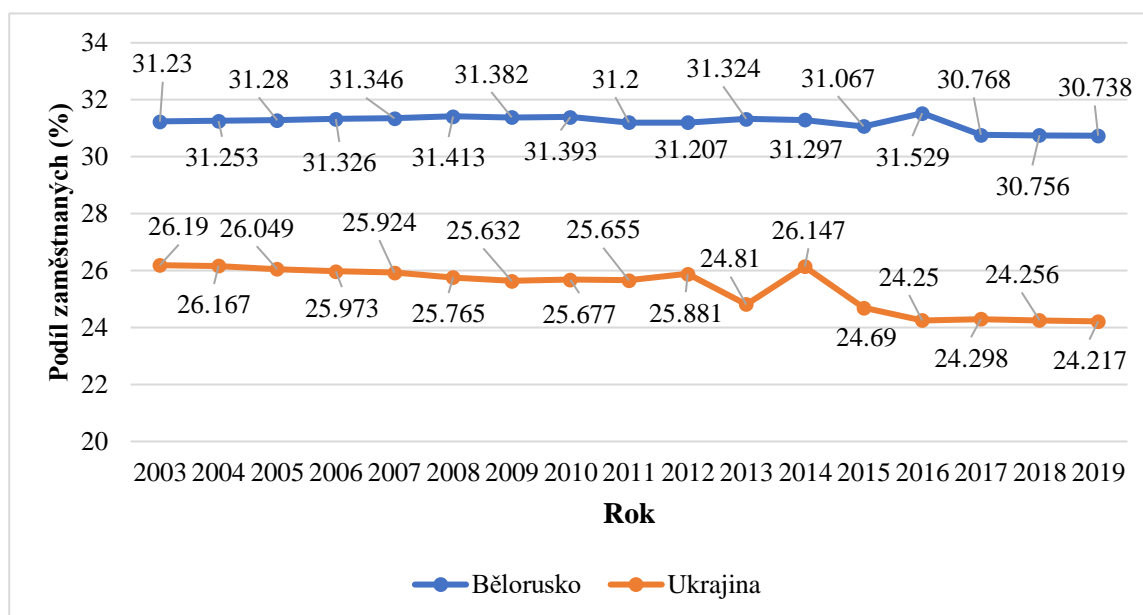

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

4.3.2 Zaměstnanost ve zvolených odvětví ekonomiky v letech 2003–2019

Nové tisíciletí je charakteristické deindustrializací, což vyvolalo pokles podílu osob zaměstnaných v průmyslovém sektoru, jak znázorňuje následující graf.

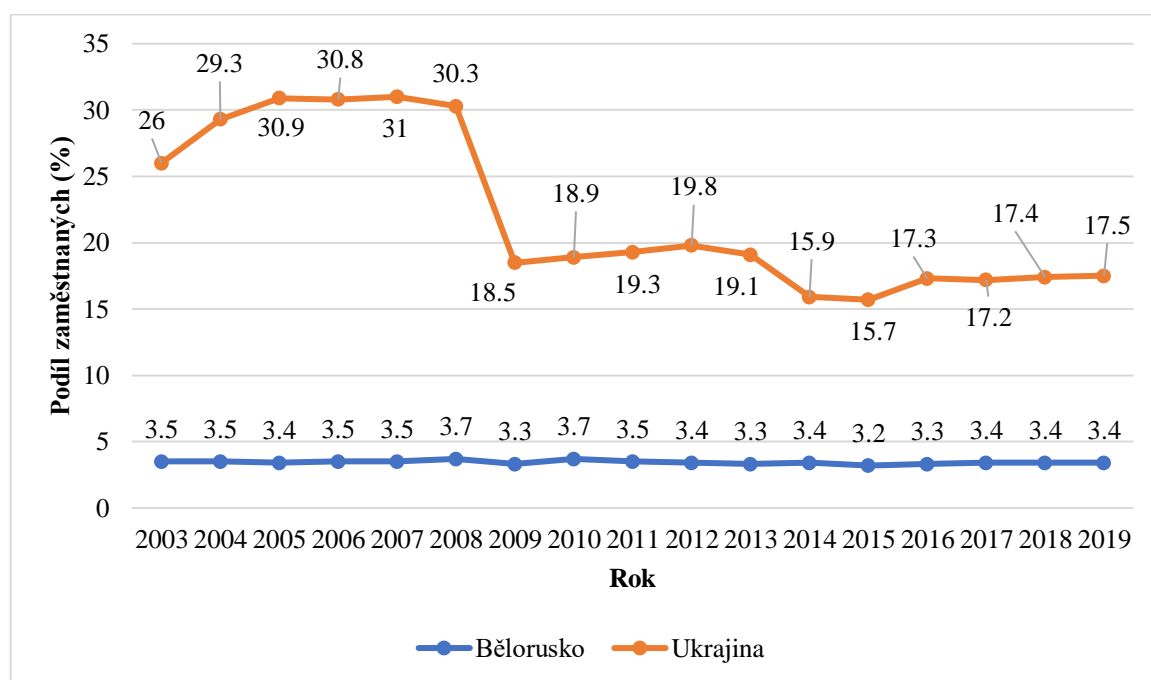
Graf 10. Podíl zaměstnaných v průmyslu (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

I když v Bělorusku tento pokles byl spíše nepatrný, na Ukrajině situace byla zcela jiná. Poslední desetiletí pak bylo pro Ukrajinu charakteristické zvláště prudkým poklesem průmyslové výroby, který byl ovlivněn politickými událostmi v roce 2014 a ekonomickou krizí v roce 2008. Index průmyslové výroby klesl v roce 2019 o 1,8 % ve srovnání s rokem předchozím a o 22 % ve srovnání s rokem 2010. Stepan Kubiv, který do roku 2019 působil jako vicepremiér a ministr ekonomického vývoje Ukrajiny zaznamenal, že za dobu nezávislosti podíl průmyslu na HDP klesl z 44 % na hodnotu 14 %. (Depo,2016).

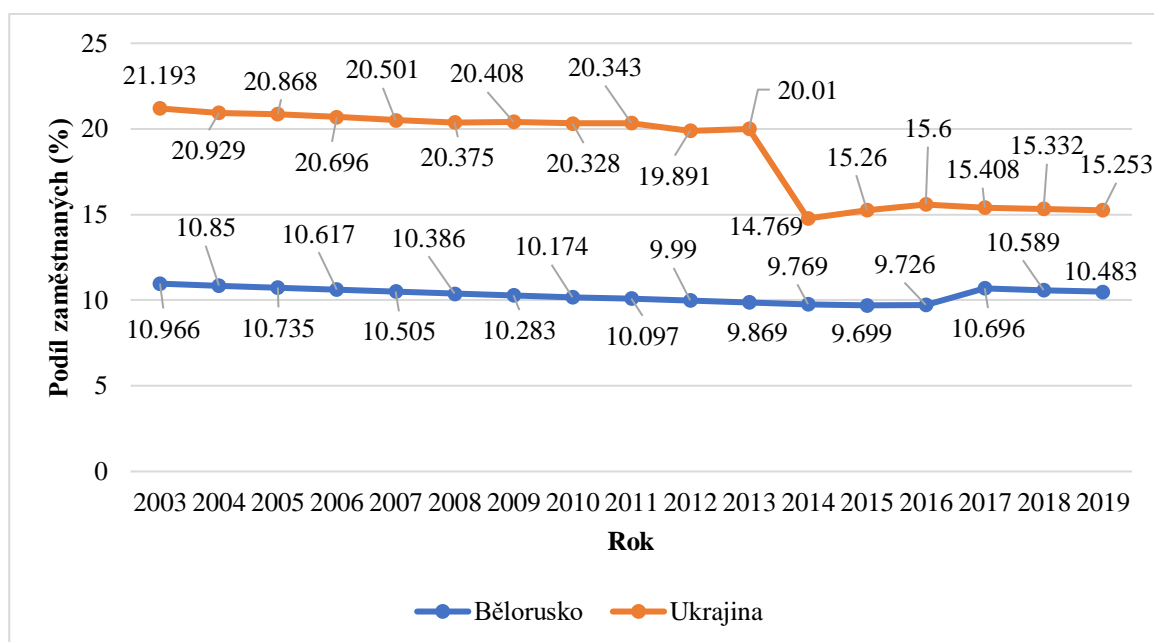
Graf 11. Podíl podnikatelů Běloruska a Ukrajiny (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

Na rozdíl od předchozího období, pro Bělorusko je charakteristický stagnující trend. Ani hospodářská krize v roce 2008 neměla skoro žádný vliv na počet pracujících v odvětví, což nelze říct o Ukrajině. Jak je patrně na grafu výše, v roce 2008 procentní podíl podnikatelů spadnul z hodnoty 30,3 % na hodnotu 18,5 %. Další významný pokles lze postřehnout v roce 2013, což je rok před politickými událostmi v roce 2014. V té době počet podnikatelů klesl o 3,2 % (z 19,1 % na 15,9 %).

Graf 12. Podíl zaměstnaných v agrárním sektoru (% na celkové zaměstnanosti), 2003–2019

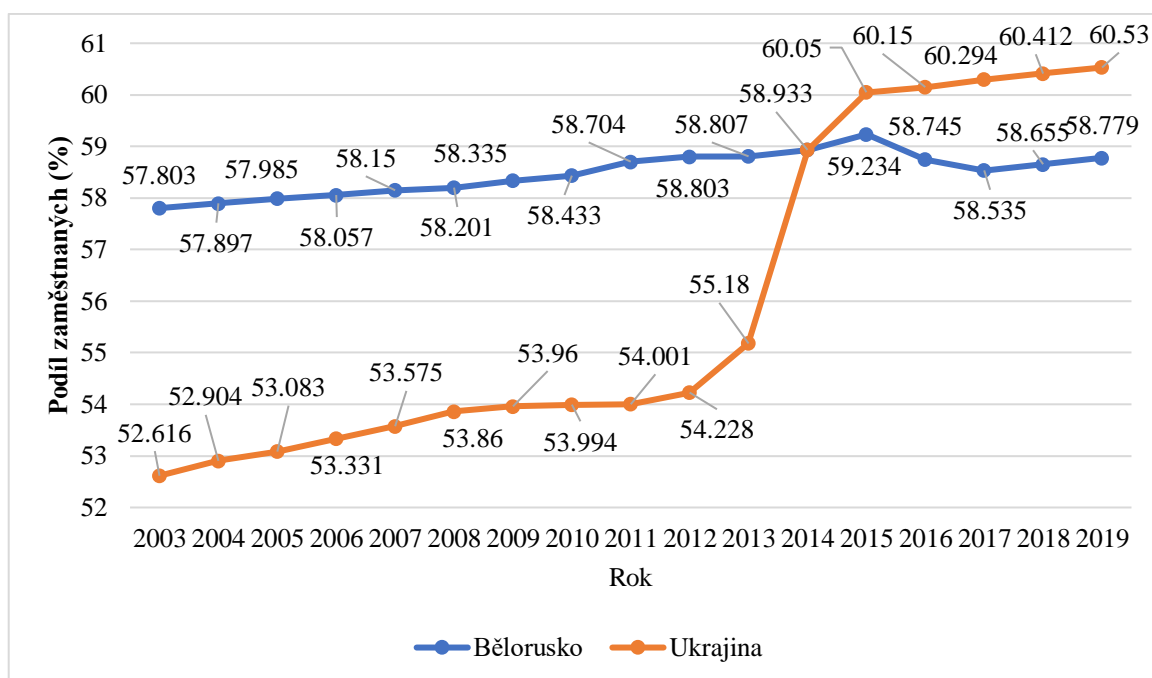

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

Charakter křivky pracujících v zemědělství se ve srovnání s předchozím obdobím moc nezměnil. Sektor zemědělství nebyl pro zaměstnance atraktivní, pracovalo v něm čím dál méně lidí. V Bělorusku tento pokles byl zcela rovnoměrný, v roce 2016 dokonce došlo ke nepatrnému zvýšení zaměstnanosti (o 0,97 %), což bylo zčásti ovlivněno zákonem o příživnictví, který nabyl účinnosti v roce 2015. Pokles zaměstnanosti na Ukrajině měl dynamičtější povahu. Události z roku 2014 se projevily poklesem podílu pracujících v zemědělství o 5,2 %. Leonid Kazachenko – prezident Ukrajinské agrární konfederace tvrdil, že situace v zemědělství byla ovlivněna přerušáním ekonomických vztahů s Ruskem, které bylo největším importérem ukrajinské zemědělské produkce. V důsledku toho podniky byly nuceny masově propouštět. (112.UA, 2017).

Sektor služeb se ve zvoleném období vyznačoval pokračujícím růstem zaměstnanosti. Hospodářská krize roku 2008 neměla velký dopad na oba státy.

Graf 13. Podíl zaměstnaných ve službách (% na celkové zaměstnanosti), 2003-2019

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

4.3.3 Struktura zaměstnanosti dle pohlaví

Podíl zaměstnaných mužů a žen na celkovém množství mužů a žen v zemi lze najít v Příloze 2. Pro Bělorusko je typické snižující se množství pracujících mužů (v r. 1991 - 66,5 %, v roce 2008 - 63,3 %), zatímco u žen tento trend má převážně rostoucí povahu (1991 - 52,9 %, 2008 - 54,03 %). Trend zvyšujícího se počtu pracujících žen v různých oborech je charakteristický i pro Bělorusko.

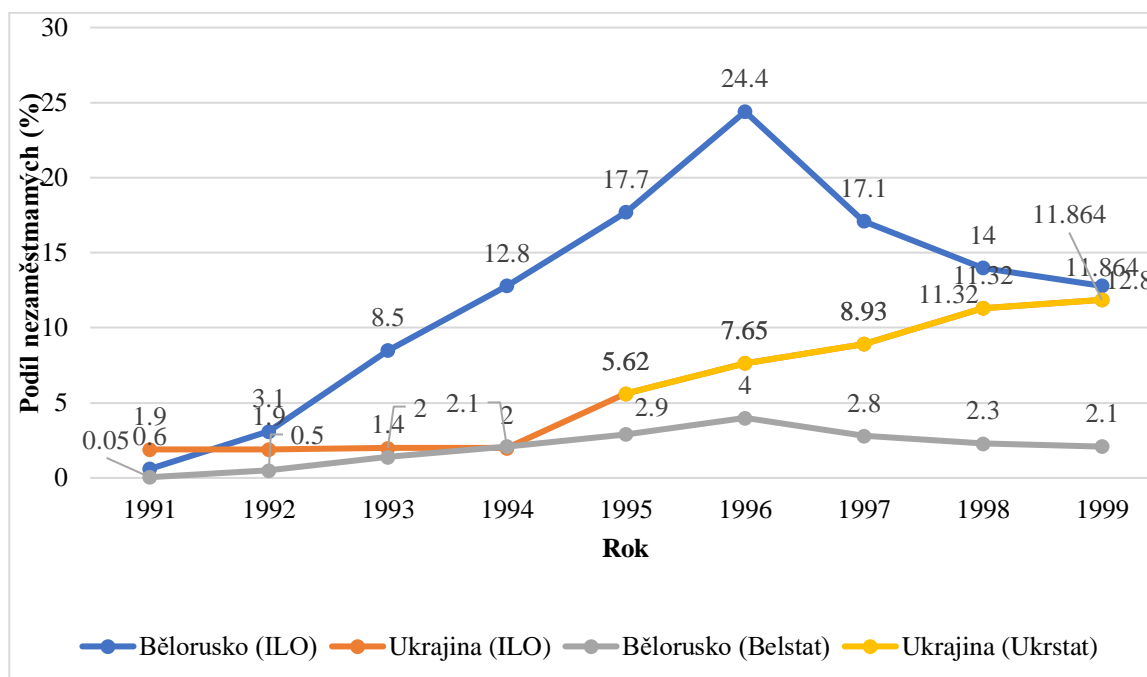
Situace na Ukrajině je trochu jiná: od začátku 90. let tam lze pozorovat dlouhodobý pokles počtu zaměstnaných jak u mužů (v r. 1991 - 65,1 %, v r. 1999 - 55,7 %), tak i u žen (v r. 1991 - 53,4 %, v r. 1999 - 44,3 %). Začátkem nového tisíciletí nedošlo k jakýmkoliv změnám, zaměstnanost stále klesala. V době hospodářské krize roku 2008 došlo k nepatrnému snížení zaměstnanosti u obou pohlaví. Rok 2014 měl větší dopad: zaměstnanost mužů klesla o 2,85 % (v r. 2013 - 59,05 %, v r. 2014 - 56,2 %), u žen – o 1,86 % (v r. 2013 - 45,3 %, v r. 2014 - 43,5 %).

4.4 Analýza nezaměstnanosti ve zvolených státech

4.4.1 Nezaměstnanost na Ukrajině a v Bělorusku na začátku transformačního období

Následující graf znázorňuje počet nezaměstnaných v Bělorusku a na Ukrajině v letech 1991–1999 podle ILO a statistických úřadů obou států (Belstat, Ukrstat). Podrobnější přehled číselných údajů za jednotlivá leta poskytuje Příloha 4.

Graf 14. Nezaměstnanost na Ukrajině a v Bělorusku (podíl na celkové pracovní síle v zemi), 1991-1999

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, Belstat, Ukrstat

Co je patrné na první pohled, tak to, že struktura nezaměstnanosti, která je vypočtena ILO, se značně liší od nezaměstnanosti, která je vypočtena státním statistickým úřadem Běloruska, což nelze říct o Ukrajině: křivky nezaměstnanosti z obou zdrojů se zde téměř shodují. Důvodem neshody je používání rozdílných metodik výpočtu ukazatele celkové nezaměstnanosti. ILO ve svých výpočtech zohledňuje osoby starší 15 let aktivně hledající práci, které v posledních 4 týdnech nevykonávaly žádnou práci a jsou schopní nastoupit do zaměstnání v nejbližších dvou týdnech; když běloruský statistický úřad se počítá jen s registrovanou zaměstnaností. Je třeba postřehnout, že se různá metodika výpočtu používá i uvnitř státu: údaje Belstatu se značně liší od údajů Ministerstva práce a sociálních věcí (např. v roce 2017 celková nezaměstnanost podle Belstatu - 5,6 %, podle MPSV - 0,9 %).

Zdaleka ne všichni Bělorusové, kteří z různých důvodů nepracují, jsou ochotní registrovat se na úřadě práce jako nezaměstnaní. Příčinou je velmi nízká výše podpory v nezaměstnanosti (v r. 2019–v průměru 419,50 Kč měsíčně), což je zhruba 17,5 % hodnoty životního minima (v r. 2019–2387 Kč měsíčně). (Mintrud.by, 2019). Kromě toho, aby nezaměstnaní získali podporu v nezaměstnanosti, musejí se zúčastnit veřejných prací.

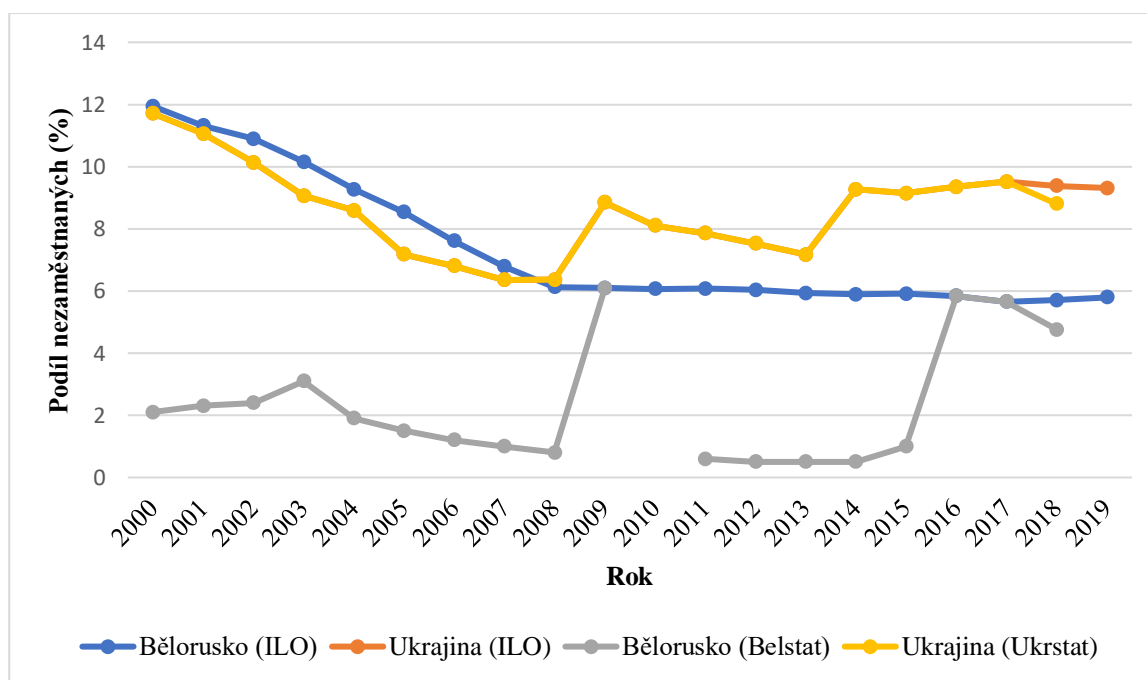
V období Sovětského svazu byla nepřijatelná samotná existence nezaměstnanosti, takže se veškerá uváděná čísla pohybovala kolem nuly. Po rozpadu Sovětského svazu se situace změnila: v roce 1992 došlo k prudkému vzestupu nezaměstnanosti a hodnota stoupla 10krát (z 0,05 % na 0,5 %) podle Belstatu a 5,2krát (z 0,6 % v roce 1991 na 3,1 % v roce 1992) podle ILO. Svého maxima nezaměstnanost dosáhla v roce 1996, kdy podle Belstatu počet registrovaných nezaměstnaných dosáhl hodnoty 182,5 tis. osob (4 % ekonomicky aktivního obyvatelstva); podle ILO stoupla na hodnotu 24,4 % (40krát v porovnání s rokem 1991). Stejně vysoké hodnoty dosahoval počet lidí pracujících ilegálně. Počet lidí pracujících v sektoru šedé ekonomiky v období transformace dosahoval 9 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. Samotný proces přesunu pracovní síly z „legálního“ sektoru ekonomiky do „stínového“ zesílil ekonomickou disproporci, došlo k ztrátě kvalifikace pracovníků a vyčerpání státních pracovních zdrojů. Je nutné říct, že hodnota nezaměstnanosti v Bělorusku ve srovnání s ostatními zeměmi bývalého SSSR zůstávala poměrně nízká. V prvních letech po rozpadu Sovětského svazu hodnota nezaměstnanosti na Ukrajině byla mnohem vyšší než ve sledovaném období v Bělorusku. V roce 1995 se rovnala 5,62 %, v roce 1998 se zvýšila dvakrát na hodnotu 11,32 %. Takový prudký růst nezaměstnanosti odrážel období transformace, které bylo spojeno se společenskou nejistotou, nestabilitou v politice a ekonomice, růstem kriminality a podílu pracujících v sektoru šedé ekonomiky. Pro Bělorusko nové tisíciletí bylo charakteristické poměrně nízkou hodnotou nezaměstnanosti. V letech 2001–2002 se míra registrované nezaměstnanosti podle národních statistik nacházela na úrovni 2,1 - 2,4 %. Toho bylo dosaženo díky administrativní kontrole zaměstnanosti ve všech regionech a ve všech hospodářských odvětvích. Situace však byla taková, že pro podniky čím dál víc nebylo rentabilní udržovat si další zaměstnance. Na začátku dubna 2003 na úřadě práce Běloruska bylo evidováno 145,7 tis. nezaměstnaných, což je o 25,8 % více ve srovnání s analogickým obdobím předchozího roku. Oficiální hodnota nezaměstnanosti se rovnala 3,1 % v poměru k práceschopnému obyvatelstvu, když o rok dříve se tato hodnota rovnala 2,4 %. Růst počtu nezaměstnaných byl odůvodněn v prvé

řadě propuštěním zaměstnanců, které proběhlo v podnicích, institucích a úřadech v letech 2002–2003. V dalších letech podle národních statistik došlo ke snížení nezaměstnanosti až na úroveň 0,5 % v období 2012–2014.

Ukrajina se vyznačovala mnohem větším počtem nezaměstnaných osob. Od roku 2000 došlo k poklesu počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva, z 21 150,7 tis. lidí na 17 350,7 tis. v r. 2015. Práceschopné obyvatelstvo v roce 2015 tvořilo 15 687 tis. lidí, což je o 2 902 tis. lidí méně ve srovnání s rokem 2000.

V důsledku zavírání podniků počet nezaměstnaných obyvatel práceschopného věku prudce roste a nezaměstnanost se stává hromadným jevem. Relativní pokles počtu nezaměstnaných na Ukrajině byl zaznamenán od r. 2003 (9,05 %) do r. 2008 (6,36 %). Krize roku 2008 vyvolala další kolísání nezaměstnanosti, v roce 2009 náhle vzrostl počet nezaměstnaných na 8,84 %, následoval další pokles v letech 2010–2013 na 7,1 %, počínaje r. 2013 a do 2017 úroveň nezaměstnanosti stoupla na hodnotu skoro 10 %. Vývoj nezaměstnanosti počínaje rokem 2000 je zobrazen na dalším grafu:

Graf 15. Nezaměstnanost na Ukrajině a v Bělorusku (% podíl na celkové pracovní síle v zemi), 2000-2019

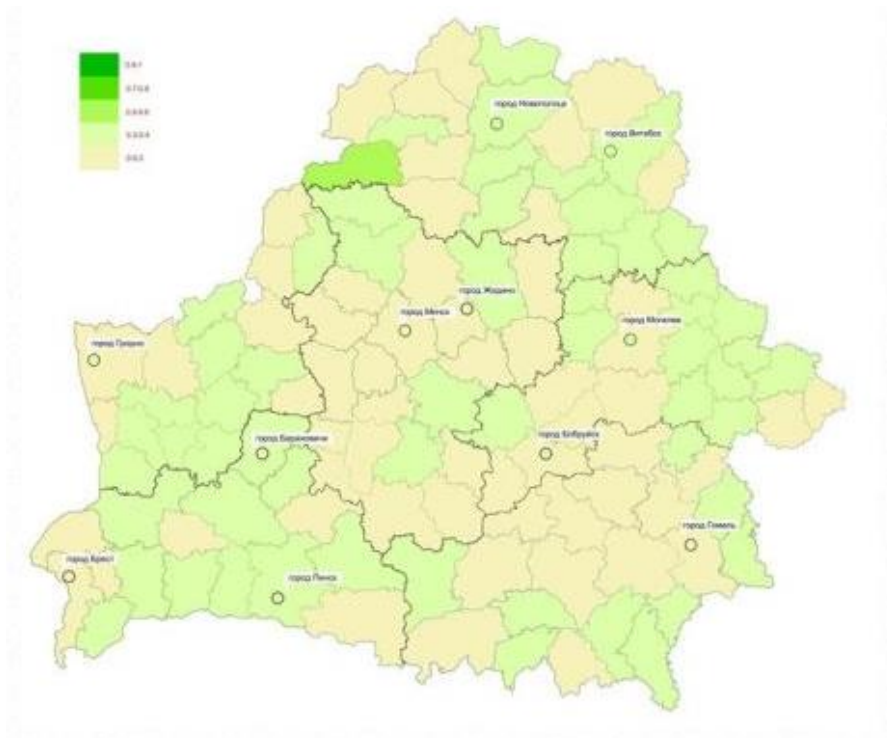
Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, Belstat, Ukrstat

4.4.2 Nezaměstnanost v Bělorusku v současné době

V roce 2019 bylo 8,8 tis. lidí evidováno na úřadě práce jako nezaměstnaní (70,4 % ve srovnání s rokem 2018). Úroveň registrované nezaměstnanosti 31.12.2019 byla 0,2 % k celkovému počtu pracovní síly (k 1. ledna 2019 - 0,3 %).

Další obrázek znázorňuje úroveň registrované nezaměstnanosti v Bělorusku podle regionů. Čím tmavší je barva, tím vyšší je úroveň nezaměstnanosti v regionu.

Obrázek 6. Počet registrovaných nezaměstnaných v Bělorusku podle regionů k 31.12. 2020

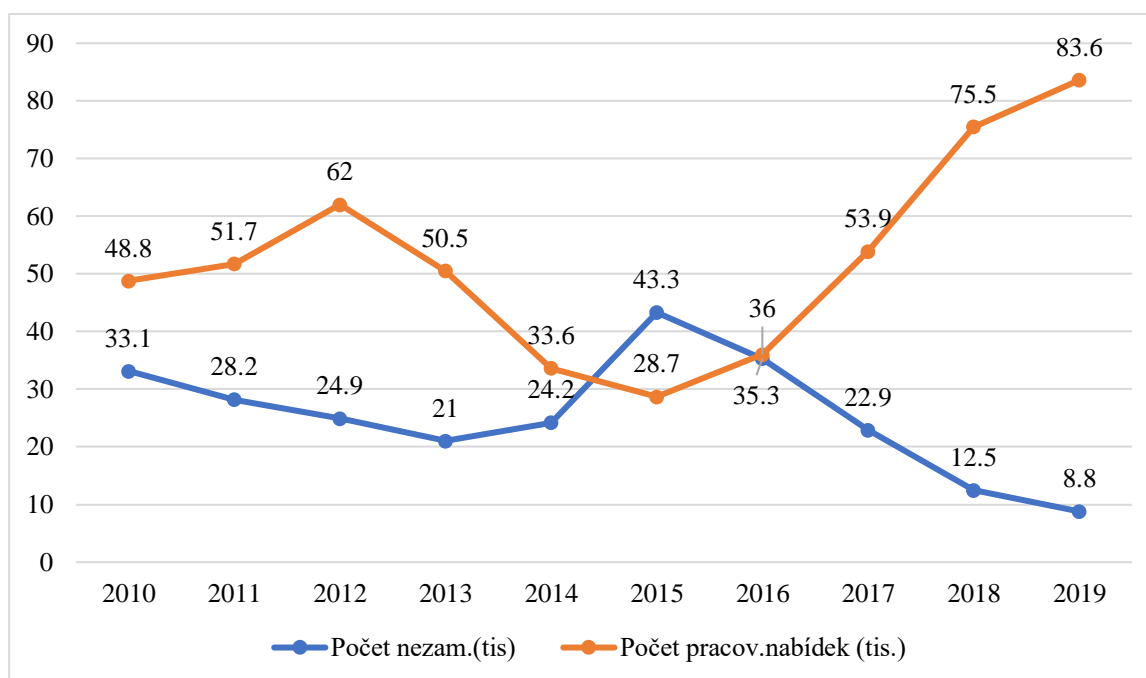
Zdroj: zpracováno dle Mintrud, 2019

Z obrázku je vidět, že vyšší míra nezaměstnanosti je pozorovaná na severozápadě státu, v Brestském (0,7 %) a Vitebském (0,7 %) regionu, nejnižší je pozorována v Minské oblasti (0,2 %). (Belstat, 2019).

V roce 2019 stoupla poptávka po pracovní síle. K 1. ledna 2020 úřad práce, zaměstnanosti a sociálního zabezpečení disponoval údaji o existenci 83,6 tis. volných míst, což je 110,7 % ve srovnání s 1. ledna předchozího roku. Poptávka po dělnických profesích tvořila 61,6 % z celkového počtu pracovních nabídek.

Přehled o tom, jak se vyvíjela nabídka a poptávka na běloruském trhu práce za období 2010–2019, je znázorněn na Grafu 16.

Graf 16. Nabídka a poptávka po práci v období 2010–2019, tis.

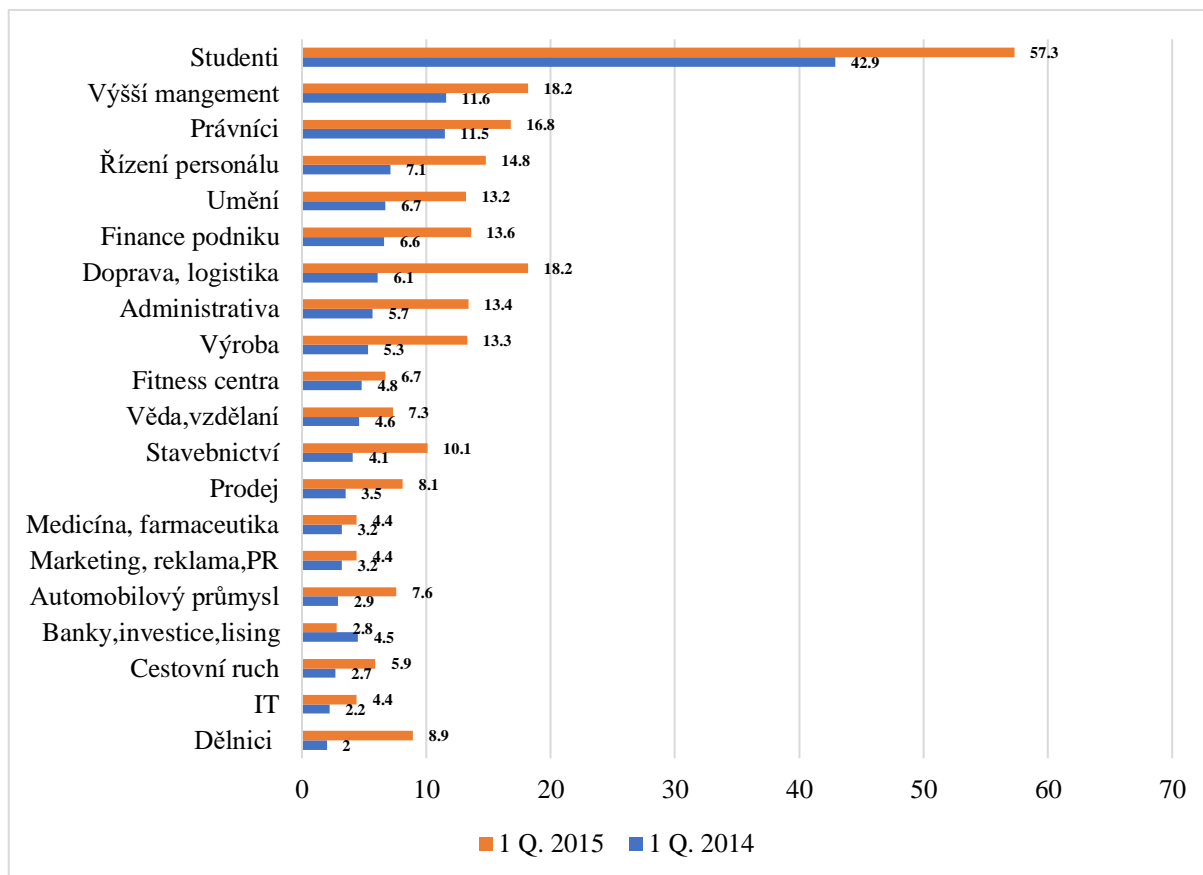

Zdroj: vlastní zpracování dle Mintrud,2019

Z daného grafu je vidět, že v uplynulém desetiletí poptávka po práci byla vyšší než pracovní nabídka. Jedinou výjimku tvořila leta 2014–2016. Počínaje rokem 2014 došlo k poklesu poptávky po práci. Nejzřetelnější pokles byl pozorován v prvním čtvrtletí roku 2015. Počet žádostí o práci v březnu 2015 stoupl o 62 % ve srovnání se stejným obdobím loňského roku. Přitom počet volných míst klesl o 31 %. Firmy v zájmu snížení nákladů na personál zvýšily poptávku po zaměstnancích pracujících na zkrácený úvazek (studenti a absolventi bez praxe).

Jestliže dřív bylo velmi jednoduché najít práci v oboru manuálních a dělnických profesí, v tomto období došlo k prudkému růstu konkurence v oboru. V automobilovém průmyslu, dopravě, logistice a stavebnictví byl pozorován největší pokles počtu dostupných pracovních míst a zvýšení pracovních nabídek. Stejně tak byla vysoká konkurence zaznamenána u takových oborů jako „Právníci“ (16,8 uchazečů na jedno pracovní místo), „Řízení personálu“ (14,8), „Umění“ (13,2), „Účetnictví, finance“ (13,6). Přehlednější představu o situaci poskytuje Graf 17.

Graf 17. Konkurence na trhu práce Běloruska v různých pracovních sférách (1 čtvrtletí 2014 a 2015), osob/místo

Zdroj: vlastní zpracování dle Belstat, 2019

Podle národních statistik v březnu 2015 na zkrácený úvazek pracovalo 73 714 lidí. To je 5,5krát víc než v březnu 2014. Ve skutečnosti počet těchto pracujících byl mnohem větší: statistiky nebraly v potaz mikropodniky a malé podniky.

Počet pracujících, kterým byla poskytnuta dovolená z iniciativy zaměstnavatele, stoupl během tohoto období 2,8krát a k 1.dubna 2015 se rovnala 42 114 lidí.

Za účelem zvýšení zaměstnanosti obyvatelstva byl státem navrhnout podprogram „Podpora zaměstnanosti 2016-2020“, který byl jedním z 5 programů boje s nezaměstnaností. Již v prvním roce došlo k realizaci všech pěti ukazatelů podprogramu:

- počet občanů poslaných na rekvalifikaci činil 5,2 % (prognóza - 4,4 %);
- počet umístěných nezaměstnaných z celkového počtu registrovaných nezaměstnaných - 51,6 % (prognóza- 46,2 %);

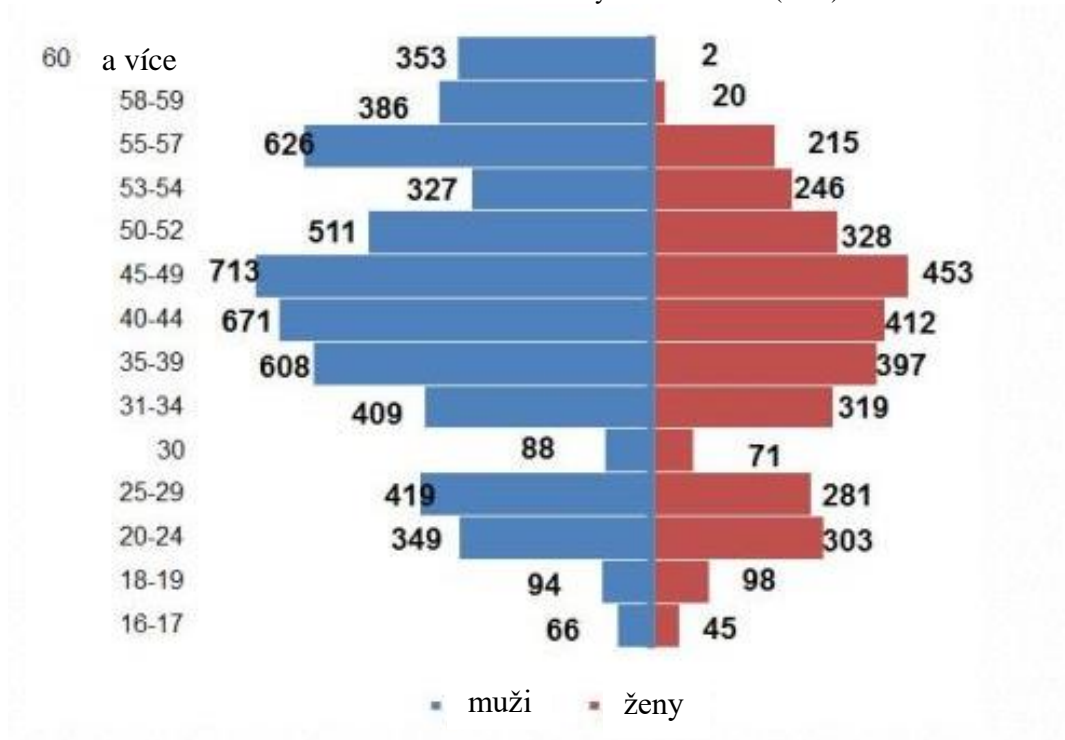
Kromě toho, v rámci programu „Podpora zaměstnanosti“ v roce 2016:

- na vytvořených pracovních místech za pomoci služby zaměstnanosti bylo zaměstnáno 159,8 tis. lidí (117 % očekávaného ročního výsledku), z toho 109 tis. nezaměstnaných. Přitom hodnota pracovního zařazení nezaměstnaných činila současně 51,6 % z celkového počtu lidí žádajících o zaměstnání (očekávaný výsledek za rok 2016 - 46,2 %).
- byla poskytnuta pomoc při zaměstnání 17,6 tis. nezaměstnaným s dodatečnými zárukami zaměstnání, anebo 40,7 % z celkového počtu nezaměstnaných v dané kategorii, kteří žádali o zaměstnání (očekávaný roční výsledek - 35 %);
- 11 tis. lidí bylo poskytnuto školení, tj. 5,2 % lidí žádajících o zaměstnání (očekávaný výsledek v roce 2016 - 4,4 %);
- byla poskytnuta podpora 590 nezaměstnaným z řad absolventů odborných, středních odborných a vysokých škol (109,3 % očekávaného ročního výsledku);
- 544 osobám se zdravotním postižením bylo poskytnuto odpovídající zaměstnání (119 % očekávaného ročního výsledku). (Mintrud,2016)

Od roku 2002 podíl žen na celkovém množství registrovaných nezaměstnaných začal klesat. Jestliže v roce 2002 podíl nezaměstnaných žen na celkovém počtu činil 47,8 %, v roce 2004 již 30 %. Změny nastaly po hospodářské krizi, kdy v roce 2009 došlo k zvýšení o 4,7 %. U mužů byl pozorován opačný trend: pokud v roce 2002 podíl mužů na počtu registrovaných nezaměstnaných činil 63,3 %, v roce 2009 to bylo 57 %. Z větší pravděpodobnosti to mohlo být způsobeno tím, že si muži volili jiný způsob výdělků, tedy šli pracovat do sektoru neformálního zaměstnání (šedé ekonomiky). Další výkyvy v nezaměstnanosti byly pozorovány v roce 2015. V tomto období se s ekonomickými problémy potýkalo Rusko, kde krize roku 2013-2014 dosáhla svého vrcholu (pokles ceny ropy, pokles reálné mzdy a důchodů, výkyvy hodnoty měny atd.). A jelikož Bělorusko je hodně závislé na Rusku, nemohlo to neovlivnit situaci ve státě.

Nezaměstnanost z hlediska věkové struktury na konci roku 2019 je znázorněna na Obrázku 7.

Obrázek 7. Nezaměstnanost z hlediska věkové struktury na konci 2019 (osob)

Zdroj: zpracováno dle Mintrud, 2019

Průměrná doba hledání práce v roce 2019 činila 1,4 měsíce, což je o 0,2 měsíce méně než v roce 2018. Ženy hledaly práci o 0,2 měsíce déle (1,5) než muži (1,3) a o 0,4 měsíce než mládež (1,1).

Průměrná doba nezaměstnanosti v roce 2019 činila 2,8 měsíců, což je o 0,3 měsíce méně než v roce 2018. Ženy byly nezaměstnány stejnou dobu jako muži a o 0,6 měsíců déle než mládež (2,2).

Tabulka 4. Průměrná doba nezaměstnanosti (měsíců)

	Doba hledání práce			
	celkem po republice	muži	ženy	mládež
konec 2018	1,6	1,5	1,7	1,2
konec 2019	1,4	1,3	1,5	1,1

Zdroj: vlastní zpracování dle Mintrud, 2019

Tabulka 5. Průměrná doba nezaměstnanosti (měsíců)

	Průměrná doba nezaměstnanosti (měsíců)			
	celkem po republice	muži	ženy	mládež
konec 2018	3,1	3,1	3,1	2,3
konec 2019	2,8	2,8	2,8	2,2

Zdroj: vlastní zpracování dle Mintrud, 2019

4.4.3 Nezaměstnanost na Ukrajině v současné době

Počínaje rokem 2000 docházelo k poklesu procentuálního podílu nezaměstnaných osob na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Jestliže v roce 2000 počet nezaměstnaných osob ve věku 15–70 let činil 11,6 % ekonomicky aktivního obyvatelstva, v roce 2007 tato hodnota klesla na hodnotu 6,4 %. Počínaje hospodářskou krizí počet nezaměstnaných osob pořad stoupal a svého maxima dosáhl v roce 2017 (9,5 %). V roce 2018 však míra nezaměstnanosti klesla na 8,8 % (Ukrstat, 2019)

V roce 2019 počet oficiálně registrovaných nezaměstnaných na Ukrajině klesl oproti například roku 2015. Tak podle průměrné roční hodnoty registrovaných údajů v roce 2019 počet nezaměstnaných osob ve srovnání s rokem 2015 klesl o 122 tis. osob (460,2 tis. v roce 2015 oproti 338,2 tis. v roce 2019). Během 9 měsíců roku 2019 míra nezaměstnanosti klesla na hodnotu 8,1 %.

V prosinci 2019 podle národních statistik bylo na úřadě práce registrováno 338,2 tis. nezaměstnaných, ze kterých 177,3 tis. jsou ženy, 160,9 - muži. Přitom většinu registrovaných nezaměstnaných tvoří městské obyvatelstvo. Je nutné poznamenat, že k takovému růstu nezaměstnanosti došlo během posledních tří měsíců: v říjnu byla zaznamenána nejnižší hodnota nezaměstnanosti - 259,3 tis. Zato v listopadu se už rovnala 288,8 tis.

Během předchozích měsíců roku 2019 se počet nezaměstnaných neustále snižoval: v lednu - 364,3 tis., v březnu - 340, 7 tis., v květnu - 300,9 tis., v září - 268,2 tis.

Podobná dynamika byla pozorována i v počtu nezaměstnaných na jedno pracovní místo. Jestliže se v lednu tato hodnota rovnala 5 (67,8 tis. pracovních míst), již v únoru klesla na 4 (84,5 tis. pracovních míst). Dalších osm měsíců tento ukazatel byl stabilní - 3 osoby na jedno pracovní místo. Počet pracovních míst se pohyboval v rozmezí 90,8 - 108,2 tis.

V listopadu se hodnota tohoto ukazatele zhoršila a rovnala se 4 (80,9 tis. míst). V prosinci se počet uchazečů o jedno pracovní místo zvýšil až na 6 (59 tis.).

Státní politika zaměstnanosti na Ukrajině byla zaměřena na tvorbu programů pro podporu nezaměstnaných. Na začátku roku 2019 došlo k novému způsobu registrace a přeregistrace nezaměstnaných. Podle nových pravidel budou nezaměstnaní posouzeni podle určitých kritérií, aby bylo možné zjistit, zdá jsou motivovaní pracovat.

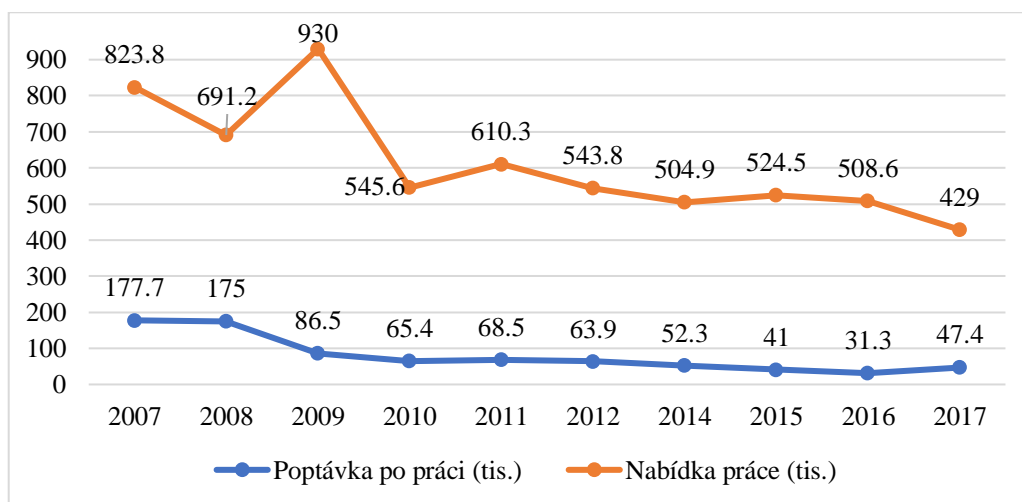
Kromě toho vznikl institut kariérního poradenství. Základní úloha institutu je následující: nezaměstnanému bude přidělen poradce, který mu bude pomáhat hledat práci a plánovat kariéru. Na základě příslušného hodnocení bude pro nezaměstnaného poradcem vytvořen individuální plán zaměstnání. (Segodnya, 2019).

Od roku 2019 došlo ke zvýšení výše podpory v nezaměstnanosti. Minimální výše podpory osobám, kterým jsou přiznány dávky s ohledem na dobu zaměstnání, se zvýšila z 1440 hřiven (1368 Kč) na 1630 hřiven (1548 Kč). Pro ty osoby, u kterých nejsou započítány doba zaměstnání a výše mzdy – z 544 hřiven (516 Kč) na 610 hřiven (579 Kč). [Segodnya, 2019]

Podle ukrajinského úřadu práce již během prvního pololetí došlo k poklesu zaměstnanosti ve sféře stínové ekonomiky. Počet zaměstnaných ve věku 15–70 let v daném sektoru klesl o 94 tis. lidí a rovnal se 3,5 mil. lidí. Tím pádem hodnota daného ukazatele byla nejnižší za posledních deset let.

Na dalším grafu jsou znázorněny křivky poptávky po práci a nabídky práce za období 2007–2017 (údaje za jiné období na statistickém úřadu Ukrajiny nejsou dostupné).

Graf 18. Poptávka a nabídka na trhu práce Ukrajiny v letech 2007–2017 (tis.)

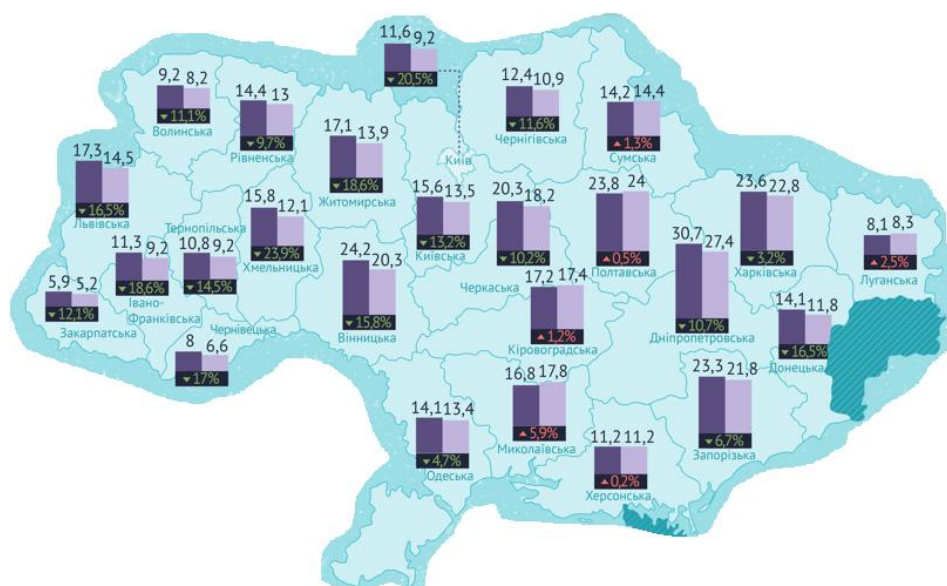

Zdroj: vlastní zpracování dle Ukrstat, 2019

Je vidět, že na rozdíl od Běloruska na Ukrajině za celou sledovanou dobu nabídka pracovní síly vždy převyšovala poptávku. Stejně jako v Bělorusku zde docházelo k výkyvům. Na Ukrajině to byla léta 2008–2010. Takový prudký vzestup nabídky pracovní síly a pokles poptávky po ní nejspíše byly spojeny s hospodářskou krizí roku 2008.

Z hlediska nezaměstnanosti v regionech lze dodat, že poslední údaje o situaci v jednotlivých oblastech Ukrajiny jsou k dispozici za rok 2017. Další obrázek poskytuje přehled nezaměstnanosti na Ukrajině podle regionů za zvolené období.

Obrázek 8. Nezaměstnanost na Ukrajině podle regionů (tis.), 2018

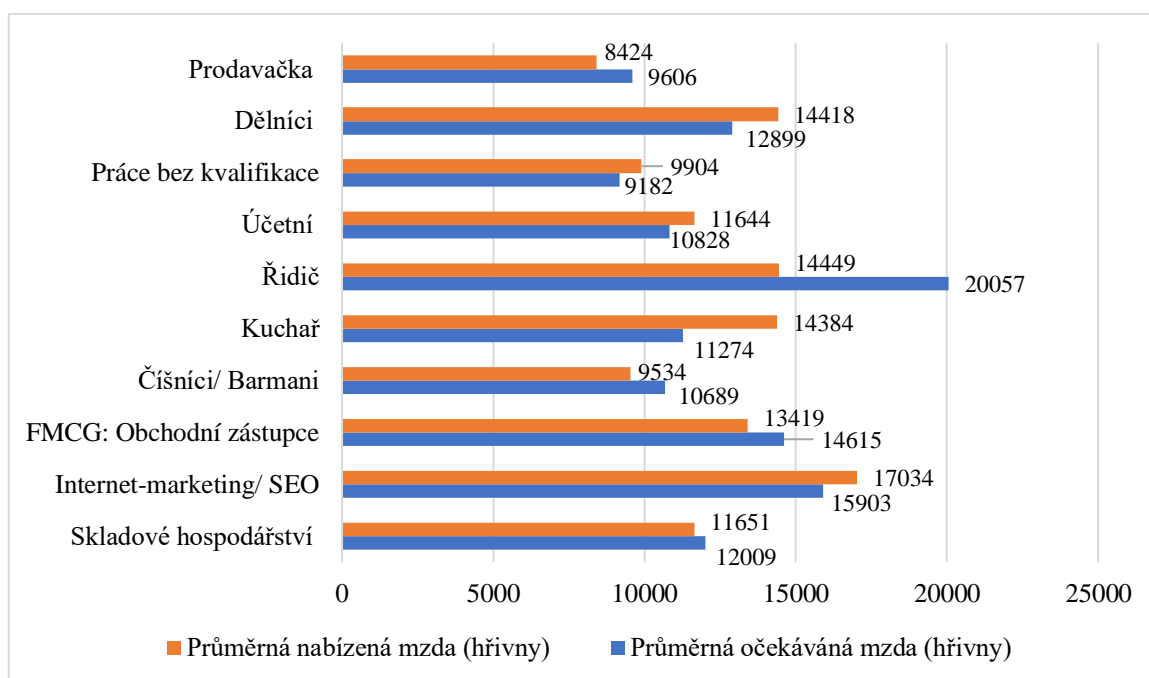

Zdroj: zpracováno dle Slovoidilo, 2018

V Chmelnické oblasti míra nezaměstnanosti klesla o 23,9 %. Na druhém místě se umístil Kyjev, kde došlo k poklesu nezaměstnanosti o 20,5 %, na 3. místě – Žytomirská oblast (18,6 %). Záporná dynamika je pozorována u šesti oblastí Ukrajiny: v Nikolajevské oblasti míra nezaměstnanosti stoupla o 5,9 %, v Luhanské – o 2,5 %, v Sumské – o 1,3 %, v Kirovhradské – o 1,2 %, v Poltavské – o 0,5 %, v Chersonské – o 0,2 %. Přitom nejvíce nezaměstnaných Ukrajinců je stále registrováno v Dněpropetrovské oblasti - 27,4 tis. na konci roku 2016. Nejnižší počet je pozorován v Zakarpatské oblasti - 5,2 tis. lidí. Je třeba poznamenat, že na území Ruskem anektovaného Krymu bylo zveřejněno víc než 50,5 tis. pracovních nabídek. (Slovoidilo, 2018).

Z hlediska žadanosti profesí lze uvést, že v roce 2019 se do žebříčku deseti nejvíce poptávaných profesí na Ukrajině dostaly zcela univerzální profese.

Graf 19. Top-10 nepoptávanějších profesí na Ukrajině v roce 2019

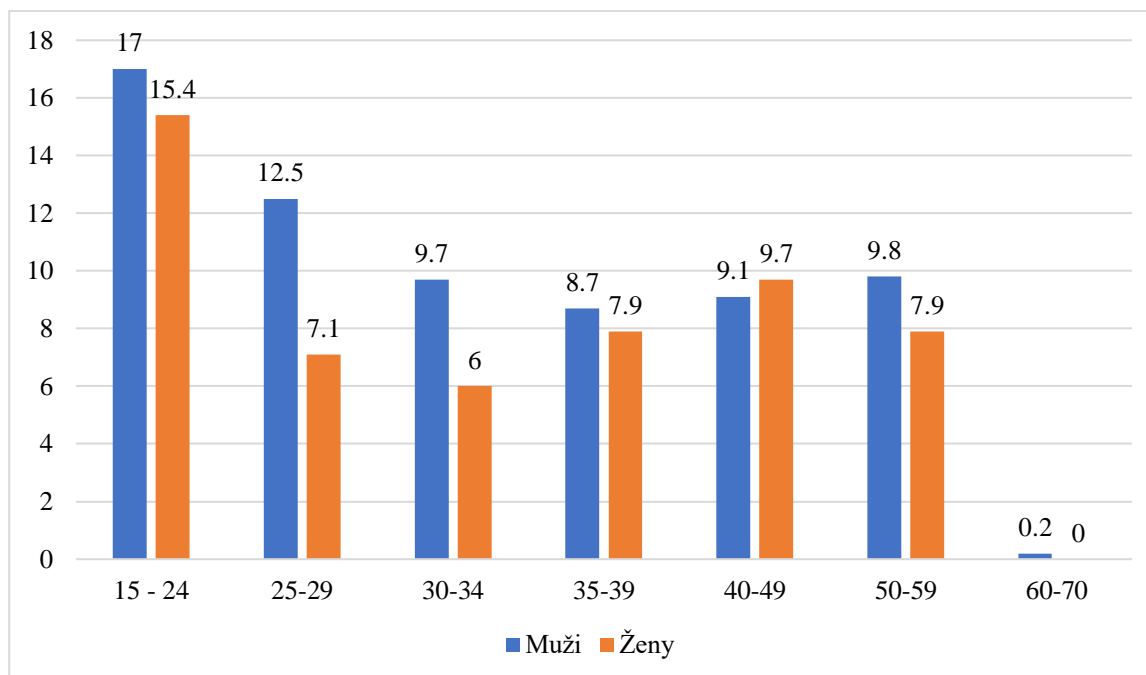

Zdroj: vlastní zpracování dle Minfin,2019

Z tabulky je patrné, že průměrná očekávaná mzda se ve všech případech neshodovala s mzdou, kterou nabízely podniky. Průměrná mzda v hlavním městě je 1,5krát vyšší než průměrná mzda po celé Ukrajině. Docela často výše mzdy je spojena s lokalitou práce (třeba kuchař v lázních dostává víc než kuchař v centrální oblasti.)

Na dalším grafu je znázorněna zaměstnanost mužů a žen za rok 2016 z hlediska věkových skupin.

Graf 20. Míra nezaměstnanosti mužů a žen podle věkových struktur za první pololetí 2019, %

Zdroj: vlastní zpracování podle Ukrstat, 2019

Z grafu je vidět, že téměř ve všech věkových skupinách nezaměstnanost mužů převyšuje nezaměstnanost žen. Jedinou výjimkou je skupina ve věku 40–49, ale tento rozdíl je zcela nepatrný (0,6 %). V porovnání s Běloruskem je nezaměstnanost u obou pohlaví mnohem vyšší.

Průměrná doba hledání práce jak u mužů, tak i u žen byla v roce 2019 - 3,5 měsíců, což je dvakrát delší doba ve srovnání s Běloruskem.

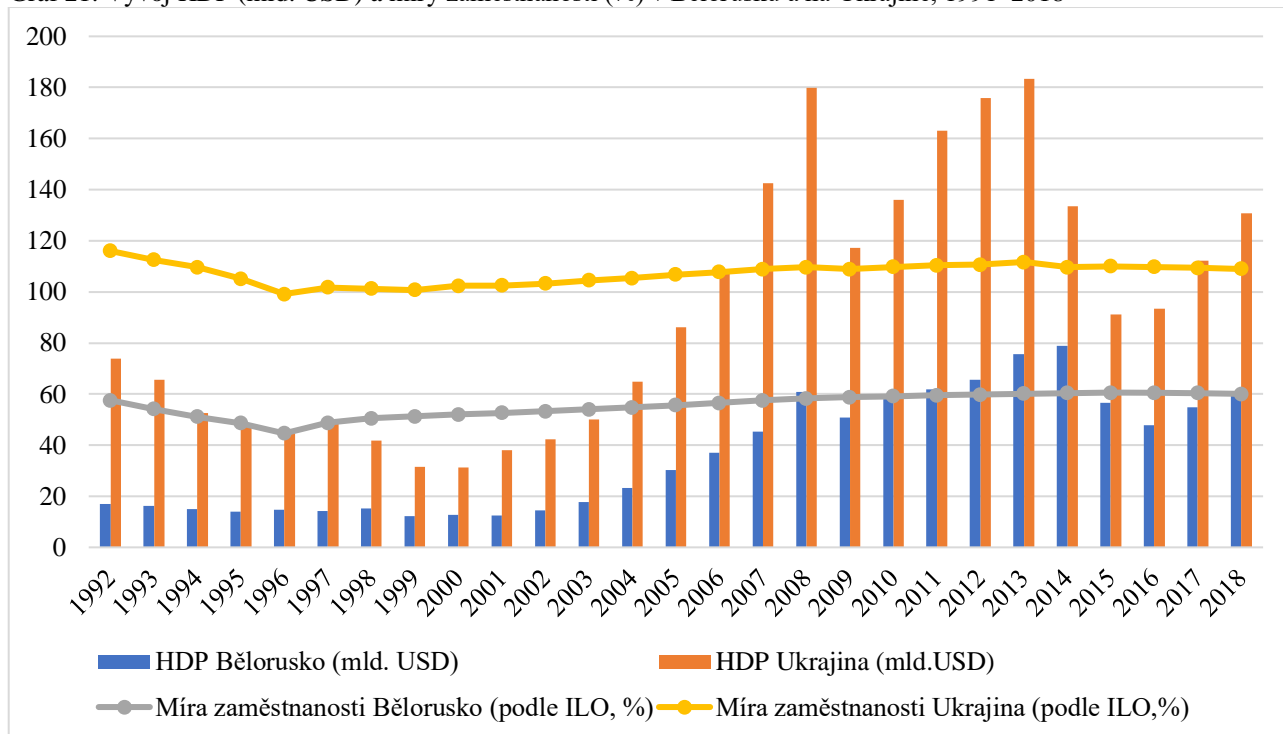
4.5 Analýza závislosti nezaměstnanosti (zaměstnanosti) a zvolených makroekonomických ukazatelů

4.5.1 Nezaměstnanost, zaměstnanost a HDP

Politické a ekonomické reformy značným způsobem ovlivnily situaci na trhu práce ve státech s přechodovou ekonomikou. Snižování rozsahu výroby – adaptační pokles – bezprostředně vyvolalo pokles poptávky po pracovní síle. Adaptační pokles zasáhl ta průmyslová odvětví, která se částečně nebo anebo zcela orientovala na trhy bývalých socialistických zemí. Kromě toho je třeba dodat, že politika makroekonomické stabilizace, která byla založena na ostré monetární a fiskální politice, přispívala ke tvorbě rozpočtových omezení. Podniky byly nuceny propouštět zaměstnance za účelem optimalizace nákladů a

zvýšení konkurenceschopnosti. Na dalším grafu je znázorněn vývoj zaměstnanosti a úrovně HDP v obou státech.

Graf 21. Vývoj HDP (mld. USD) a míry zaměstnanosti (%) v Bělorusku a na Ukrajině, 1991–2018

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

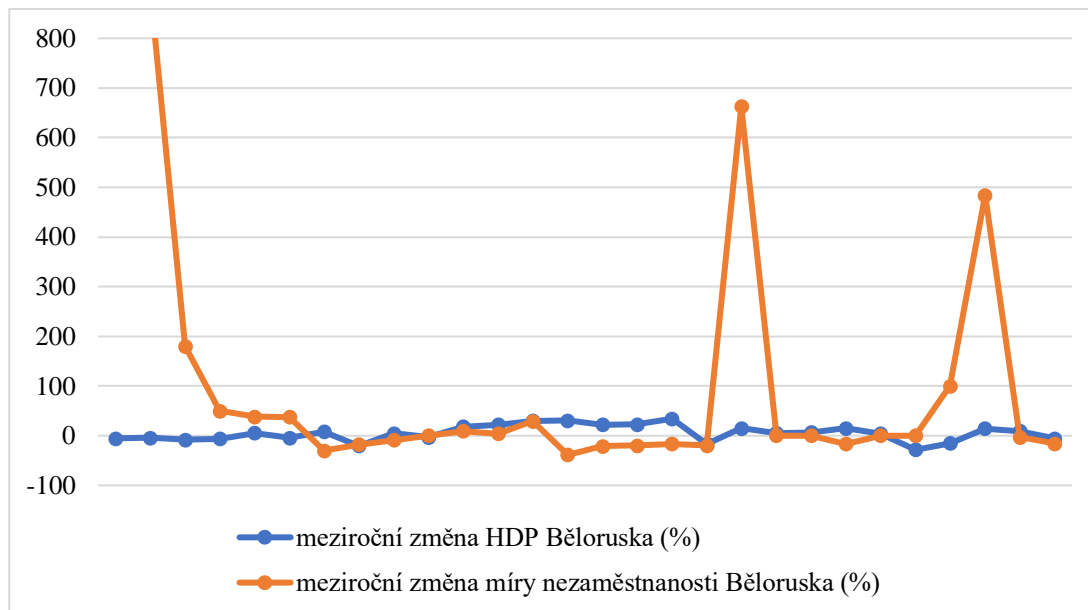
Z grafu je vidět, že v prvních letech transformace ekonomiky (1992–1999) na Ukrajině pokles zaměstnanosti korespondoval s poklesem výkonnosti ekonomiky státu. V dalších letech (1999–2008) došlo k postupnému růstu HDP a s tím i zaměstnanosti. Je však třeba postřehnout, že se podíl zaměstnaných osob v novém tisíciletí nezvyšoval stejně rychle, jako klesal v období recese. Pravděpodobně bylo to spojené s problémy, které byly popsány výše. Dalším důvodem bylo to, že terciální sektor ekonomiky nedokázal vytvořit nová pracovní místa v takovém počtu, který by odpovídal rostoucí nabídce pracovní síly.

V Bělorusku byl pokles HDP méně výrazný než na Ukrajině. Totéž lze tvrdit i o zaměstnanosti. V průběhu transformačního období sice byl pozorován pokles zaměstnanosti, ale ne zas tak významný. Vláda Běloruska si stanovila cíl zachování relativně vysokého tempa ekonomického růstu, přičemž docela často nebrala v potaz efektivitu fungování ekonomiky. Pro splnění daného cíle státem byla zvolena politika měkkých rozpočtových omezení jako subvencování a zvýhodněné úvěrování podniků, a také omezení konkurence podniků se zahraničními producenty. Bez ohledu na stimulaci výroby, používání výrobních kapacit nedosáhlo předchozího úrovně (1990–96 %, 2002 - cca 50 %). Významný pokles

výrobních kapacit byl zčásti ovlivněn snížením životní úrovně a zánikem velkého počtu pracovních míst.

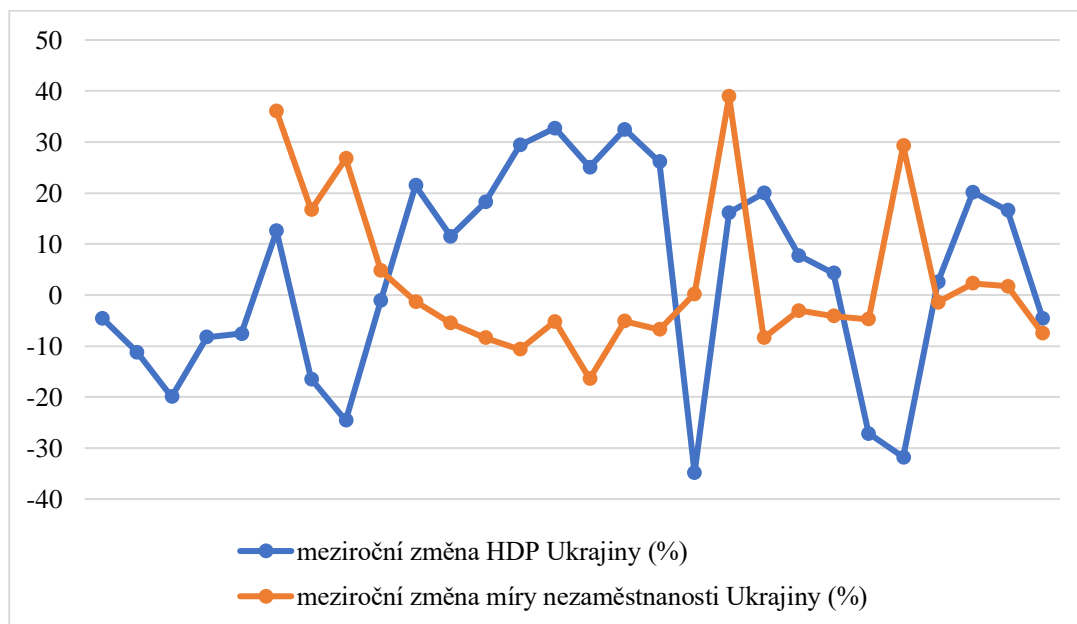
Na dalších grafech je zobrazeno tempo změny HDP (%) a míry nezaměstnanosti k předcházejícím rokům (%) (vývoj HDP a míry nezaměstnanosti v Bělorusku a na Ukrajině a meziroční změny ukazatelů v období 1991–2018 lze nalézt v Příloze 5)

Graf 22. Meziroční změna HDP (%) a míry nezaměstnanosti (%) Běloruska v letech 1991–2018

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

Graf 23. Meziroční změna HDP (%) a míry nezaměstnanosti (%) Ukrajiny v letech 1991–2018

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů WorldBank, 2019

V Bělorusku na Grafu 23. lze pozorovat jak období přímé, tak i nepřímé úměrnosti v závislosti míry nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu. V letech 1992–1994 skutečně s poklesem výroby došlo k růstu nezaměstnanosti, ale nelze tvrdit, že se tento pokles (popřípadě růst) řídil nějakým určitým zákonem. V roce 1992 pokles HDP o 4,4 % vyvolal velmi patrný růst míry nezaměstnanosti (o 900 %), v dalším roce větší pokles HDP (6,43 %) vyvolal menší růst nezaměstnanosti (180 %). Vyskytovaly se i roky, kde bylo možné pozorovat existenci přímé úměry mezi zvolenými ukazateli: v období, kdy došlo k růstu HDP, zároveň rostla i nezaměstnanost, a to zejména v letech 2001–2003, 2009 a 2016. Zde při docela významném růstu HDP (r. 2002–o 22,14 %, r. 2003–o 29,85 %) hodnota nezaměstnanosti vzrostla o desítky procent. (v r. 2003–o 29,17 %).

Na Ukrajině je tato závislost trochu přehlednější, obsahuje však také jak přímo, tak i nepřímou úměrnou závislost mezi nezaměstnaností a HDP. V roce 1996 poprvé od roku 1991 došlo k růstu HDP (o 12,57 %) a zároveň nezaměstnanost vzrostla o 36,12 %. Období 2000–2007 se vyznačovalo obdobím hospodářského růstu a poklesu nezaměstnanosti. V letech 2008–2009 z důvodu hospodářské krize prudce klesla hodnota HDP (o 34,87 %) a ve zřejmé korelaci s tím hodnota nezaměstnanosti z 6,3 % na 8,84 %. V letech 2010–2012 se HDP systematicky zvyšoval, zároveň se zvyšovala hodnota nezaměstnanosti. Další změna ve vývoji HDP nastala v období politických událostí 2013–2014, kdy HDP klesl o 31,81 % v meziročním vyjádření, současně došlo k růstu míry nezaměstnanosti o 29,29 %.

Na závěr lze říct, že míra nezaměstnanosti nebyla vždy závislá na změnách hodnoty HDP.

Okunův zákon v podmínkách nepružného ukrajinského a běloruského trhu, vysoké hodnoty skryté nezaměstnanosti a odvětvových osobitostí ekonomiky nemůže odrážet závislost v takové výši, ve které to lze pozorovat například v USA.

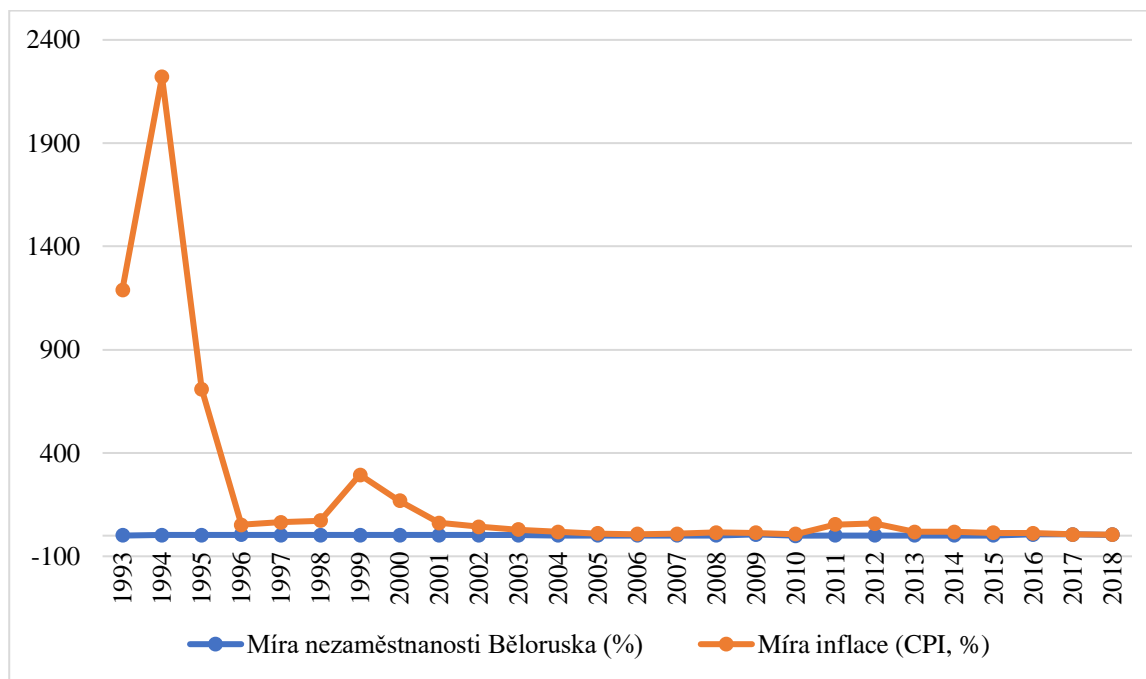
4.5.2 Nezaměstnanost a inflace

V Bělorusku v období vznikajících reforem v ekonomice inflace existovala pouze ve skryté formě. Základní příčiny existence inflace v té době se považují:

- krize ve výrobní oblasti, která měla deficitní povahu;
- monopolní povaha běloruské ekonomiky;
- režim uzavřenosti ekonomiky a její malá spolupráce se světovým trhem;
- inflace, která byla „importována“ z Ruska.

Na dalším grafu je zobrazen vývoj míry nezaměstnanosti (%) a míry inflace (CPI, %) v Bělorusku v období 1993–2018 (údaje za léta 1991, 1992 a 2019 nejsou dostupné). Data o vývoji inflace jsou popsána v Příloze 6.

Graf 24. Vývoj míry nezaměstnanosti (%) a míry inflace (CPI, %) v Bělorusku, 1993–2018

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, Belstat, 2019

Z teoretického hlediska s růstem nezaměstnanosti lze očekávat pokles inflace, což však v případě Běloruska moc nefungovalo. Z daného grafu lze pozorovat, že v období jak vysoké, tak nízké inflace nezaměstnanost zůstávala na relativně nízké úrovni. Přitom v některých obdobích při růstu inflace současně docházelo k růstu nezaměstnanosti (r. 1993 - 1190,22 % - míra inflace, míra nezaměstnanosti - 1,4 %; r. 1994 - 2221,1 % - míra inflace, míra nezaměstnanosti - 2,1 %), v dalších bylo možné pozorovat zcela opačný trend: s poklesem míry nezaměstnanosti klesala i inflace (r. 2004 - 1,9 % - míra inflace, nezaměstnanost - 18,108 %; r. 2005 - 1,5 % - míra inflace, míra nezaměstnanosti - 10,339 %). Lze tedy tvrdit, že vliv inflace na vývoj nezaměstnanosti je zde zcela nepatrný.

Pozoruhodným však zůstává úsek, na kterém hodnoty inflace dosahují extrémních hodnot, a to je úsek v letech 1992–2001. Na tomto úseku lze rozlišit čtyři etapy vývoje inflace, které se lišily jak druhy a formou projevu inflace, tak monetární a úvěrovou politikou. **První etapa (1992–1994)** se vyznačovala liberalizací cen a tvorbou vlastního peněžního systému. Vysoká hodnota inflace měla především objektivní důvody. V první řadě lze vyčlenit vysoký inflační

potenciál, špatný stav ekonomiky před uvolněním cen a „šokový“ stav ekonomiky po tomto uvolnění.

Na druhé straně lze tvrdit, že na tak vysokou hodnotu inflace měla značný vliv tehdejší makroekonomická proinflační politika státu. Ta ve značné míře zapříčinila tak vysokou hodnotu inflace (1993 - 1190,22 %, 1994 - 2221,1 %). Státní rozpočet se nacházel ve stálém deficitu. Jeho základní vliv na inflaci se projevoval skrze emisní krytí pomocí úvěrů Národní banky za symbolickou (vzhledem k inflaci) výši úrokových sazeb. Značný vliv na inflaci měla i politika devizového kurzu, který byl značně devalvován. Daná etapa se projevovala zvyšujícím se zahraničním dluhem. Taková politika pak vedla k akumulaci inflačního potenciálu.

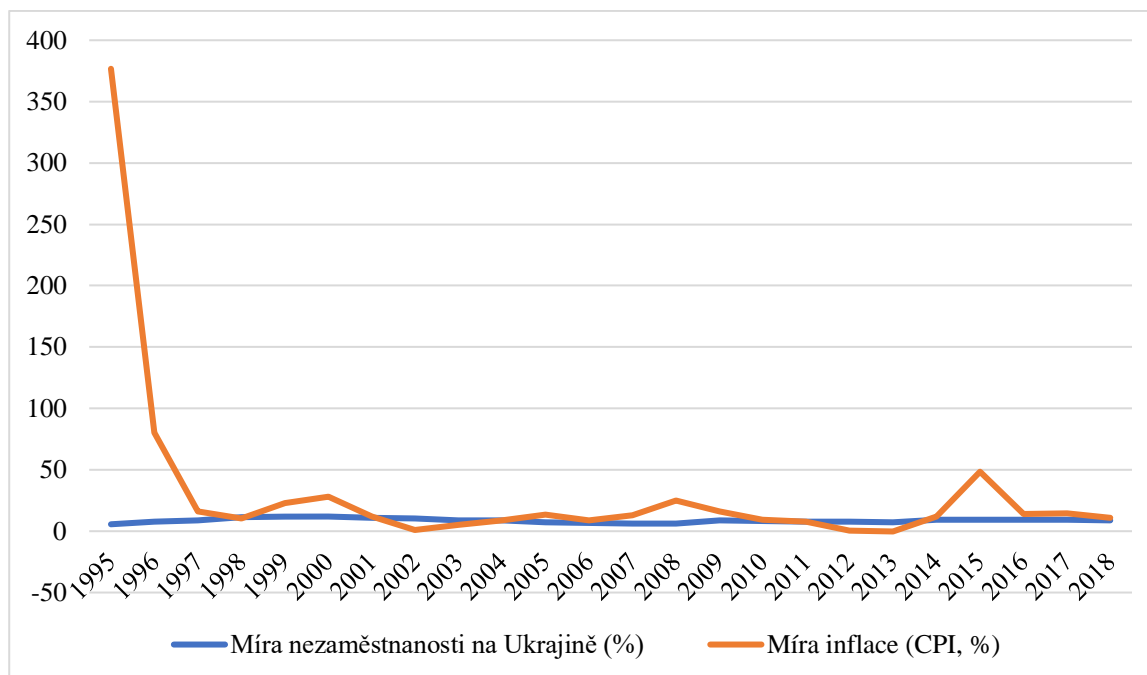
Ve druhé etapě (konec 1994 - první polovina 1996) došlo ke změně v makroekonomické politice, což dovolilo značně zpomalit inflační procesy ve státě. V roce 1995 výše inflace klesla na hodnotu 709,346 %, a v roce 1996 byl zaznamenána nejnižší hodnota CPI za poslední roky - 52,712 %.

Z největší části toho bylo možné dosáhnout prostřednictvím zpřísnění úvěrové a peněžní politiky. Podstatou úvěrové a peněžní politiky v té době byla stabilizace běloruského rublu. Ale ta se projevila jako zcela neefektivní, jelikož devalvace běloruského rublu ve vztahu k vnitřním cenám a zvýšená cena ve vztahu k dolaru v konečně době vyvolaly v roce 1996 finanční krizi a růst inflace. V tomto období došlo k poklesu výroby a následně i k propouštění zaměstnanců pracujících v průmyslovém sektoru.

Třetí etapa (druhá polovina 1996–1999) se vyznačovala posílením inflačních procesů. Jestliže během předchozích let růst cen byl doprovázen poklesem výroby, v tomto období byl ekonomický růst doprovázen aktivizací inflačních procesů. Toto období se vyznačovalo nadměrným emisním úvěrováním státních programů. Situace se vystupňovala direktivním udržováním měnového kurzu běloruského rublu na příliš vysoké hodnotě, co ovlivnilo vznik stínového devizového trhu. Během **čtvrté etapy (2000–2001)** došlo k přechodu na více vyváženou úvěrovou a peněžní politiku. Došlo ke stabilizaci devizového kurzu, který se vytvářel na základě nabídky i poptávky, i když za cenu devalvace běloruského rublu.

Další graf ukazuje vývoj nezaměstnanosti a inflace na Ukrajině. (Saplitsa, 2002, s.52-55)

Graf 25. Vývoj míry nezaměstnanosti (%) a míry inflace (CPI, %) na Ukrajině, 1995–2018

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, Ukrstat, 2019

Z daného grafu je patrné, že situace na Ukrajině měla podobný charakter jako situace v Bělorusku. Na rozdíl od Běloruska však častěji s poklesem inflace klesala i nezaměstnanost. (r. 2000 - míra nezaměstnanosti - 11,707 %, míra inflace - 28,203 %, r. 2001 - 11,06 % a 11,959; podobnou situaci lze pozorovat i například v letech 2009, 2010, 2011). Docela často docházelo k tomu, že při docela značném růstu inflace docházelo k velmi malému poklesu nezaměstnanosti, jako např. v roce 2015, kdy při meziročním růstu inflace o 36,628 % nezaměstnanost klesla jen o 0,13 %. Další rok znázorňuje velmi podobnou situaci: s poklesem inflace o 34,787 % nezaměstnanost vzrostla jen o 0,21 %. Lze tedy tvrdit, že i v případě Ukrajiny inflace neměla žádný vliv na vývoj nezaměstnanosti.

Hyperinflace na Ukrajině v období transformace se projevila obrovským deficitem státního rozpočtu, neomezenou emisí peněz, devalvací národní měny a katastrofickým poklesem reálných příjmů obyvatelstva.

5 Výsledky a diskuze

Na základě provedené analýzy a studia odborné literatury lze vyčlenit základní faktory, které ovlivňují hodnoty míry nezaměstnanosti v Bělorusku na Ukrajině. Jedná se jmenovitě o:

- metodiku výpočtu nezaměstnanosti;
- vymezení podmínek, za kterých se osoba považuje za nezaměstnanou;
- zvyšující se podíl lidí pracujících ilegálně;
- velmi nízké procento zájemců o evidenci na úřadě práce.

Situace s nezaměstnaností v Bělorusku vypadá následovně: z analýzy vyplývá, že samotný vývoj nezaměstnanosti nelze vysvětlit ani politikou trhu práce, ani výrobní činností. V této souvislosti je třeba brát ohled na vymezení podmínek, za kterých se osoba považuje za nezaměstnanou. Již dříve bylo uvedeno, že se v běloruských podmínkách jedná pouze o osobu, která je evidována na úřadě práce. Ve státě se neprovádějí průzkumy pracovní síly, které by mohly poskytnout lepší přehled o míře nezaměstnanosti.

Ukrajina taktéž nedisponuje žádnými výsledky sčítání lidí a průzkumů pracovních sil za posledních dvacet let.

V Bělorusku a na Ukrajině zdaleka ne každý, kdo nemá práci, se obrátí na úřad práce za účelem získání statutu nezaměstnaného. Za prvé lze mezi důvody takového stavu vyčlenit náročnost získání daného statutu. Uchazeč o zaměstnání musí informovat úřad o složení své rodiny, donést kopii pracovní knížky, výpis o výši mzdy z předchozí práce, kopii rodného listu a doklad o účtu v bance. Za druhé v současné době průměrná výše podpory v nezaměstnanosti v Bělorusku je 419,50 Kč, na Ukrajině - 579 Kč. To nedosahuje ani 30 % výše částek životního minima (2 387 Kč – Bělorusko, 1 905 Kč – Ukrajina), které jsou stanoveny vládami obou zemí.

Od začátku fungování Státního fondu podpory zaměstnanosti v Bělorusku výše podpory v nezaměstnanosti nebyla závislá na výši mzdy, kterou jedinec dříve dostával, ale byla stanovena na základě 1 či 2 tzv. „základních jednotek“ (jejichž úroveň je podstatně nižší než hodnota životního minima) a při tom nepatrně diferencována v závislosti na odpracované době a počtu osob v rodině pobírajících podporu. Konečně pak ne všichni nezaměstnaní mají nárok na pobírání podpory v nezaměstnanosti. Jen necelá polovina evidovaných

nezaměstnaných dostává podporu, přičemž jejich specifický podíl se prakticky nezměnil dokonce i v situaci snížení celkového počtu nezaměstnaných. V Bělorusku počínaje rokem 1997 došlo ke zpřísnění požadavků pro získání statusu nezaměstnaného. V březnu 1997 nabyl účinnosti prezidentský dekret № 7 „O dodatečných opatřeních pro zaměstnanost obyvatelstva“, podle kterého se při stanovení výše podpory nezaměstnanosti zohledňuje účast na veřejně prospěšných pracích. V roce 2004 se podmínky zpřísnily ještě více. Například, pokud uchazeč několikrát odmítl nabídnutou pozici, ignoroval školení anebo účast na veřejně prospěšných pracích, bylo to postačujícím důvodem pro pozastavení výplaty podpory v nezaměstnanosti (přičemž je třeba uvést, že tohoto následku by bylo dosaženo i v České republice).

Jedním ze základních problémů vlády je přesvědčení, že nízká hodnota míry nezaměstnanosti svědčí o stabilní situaci na trhu práce. Vláda však nezohledňuje takové faktory, jako je struktura trhu práce, poptávka a nabídka na trhu práce. Kupříkladu pracovní trh Běloruska je plný právníků a ekonomů, ale trpí obrovským nedostatkem lékařů, IT pracovníků a stavbařů.

Zá hlavní problémy pracovního trhu Běloruska lze považovat neefektivní využití kvalifikované pracovní síly, přítomnost nekonkurenceschopných pracovních míst, nadbytečný počet pracovníků určitých profesí při současném deficitu pracovníků jiných profesí, a nízkou produktivitu práce.

Během posledních let v důsledku vysokého sociálního napětí dochází k poklesu ekonomicky aktivní části obyvatelstva. Změny ekonomické a politické situace ve státě se odrazily na segmentaci trhu práce.

Je nutné také podotknout, že na Ukrajině neexistuje jednotný systém prognózování poptávky na trhu práce, v důsledku čeho se na trhu vyskytuje kvalifikační dysbalance. Jak státní, tak i veřejné vysoké školy se orientují na současnou situaci na trhu, a tak připravují budoucí nezaměstnané. Tím pádem pokračuje stoupající tendence přípravy ekonomů a právníků, která je odůvodněna především prestiží povolání, které v nedávné minulosti slibovalo stabilní a vysoké příjmy. Rostoucí nabídka ekonomů a právníků na národním trhu se nezbytně odráží na možnost zaměstnání odborníků daných oborů. Zároveň vznikla potřeba zabezpečení ekonomiky vysoce kvalifikovanými odborníky v oblasti IT a pracovníky ze sféry služeb.

Mezi *hlavní problémy trhu práce na Ukrajině* lze vyčlenit: nízké mzdy, dysbalanci mezi nabídkou a poptávkou na pracovním trhu, nedostatečnou regulaci migrace, práci „na černo“ a problém zaměstnávání mládeže a seniorů.

6 Závěr

Účelem této práce bylo zkoumání vývoje nezaměstnanosti ve dvou postsovětských zemích, Běloruské republice a Ukrajině, a vlivů působících na jejich výši. Jak je z výše přednesených zjištění zřejmé, úroveň nezaměstnanosti v žádné z těchto zemí nezávisí přímo definovatelným způsobem na zkoumaných makroekonomických ukazatelích, respektive pro tyto závislosti nelze stanovit logická kritéria. Naopak klíčovou se ukazuje být závislost vývoje nezaměstnanosti v obou zemích na ekonomické politice příslušného státu.

V případě Ukrajiny lze jako hlavní problém identifikovat odtržení reálné ekonomické aktivity obyvatelstva od oficiálního ekonomického systému a trhu práce. Klíčovými a determinujícími prvky jsou zde šedá ekonomika a masová pracovní migrace (také zhusta „šedá“, případně zcela nelegální). Současně s tím dlouhodobě dožívají zbytky podfinancovaných státních podniků zděděných z éry Sovětského svazu, které obvykle z důvodu zastaralosti nebo politického vývoje ztrácejí poslední naděje na uplatnění své produkce; fungují soukromá impéria navázaná na politický systém, s jehož změnami se i ona rozvíjejí či zanikají; a spíše živoří regulérní podnikatelský sektor. Naděje na normalizaci stavu zde snad může poskytnout zásadní reforma, především však politická a až následně ekonomická.

Velmi podobný závěr lze učinit i ve vztahu k Bělorusku, i když na základě zcela jiného stavu. Podstatou běloruské ekonomiky je dosud zakonzervovaný blok podniků pocházejících ze sovětské doby, primárně ve státním (či jiném veřejném) vlastnictví, netransformovaný, a tedy zpravidla velmi neefektivní. Sféry aktivního soukromého podnikání, které se někdy rozvíjejí velmi nadějně (například softwarový průmysl, nikoli pouze v oblasti počítačových her) ukazují značný rozvojový potenciál, který však nemá podmínky ke své realizaci. Rigidní běloruský politický systém přitom vyvoláváním iluze stability a plné zaměstnanosti udržuje vlastní pozice, přičemž ale nevyhnutelně se stagnující či klesající ekonomickou výkonností snižuje životní úroveň obyvatelstva, relativně i absolutně. Pozitivní změnu by tedy i zde mohla přinést pouze zásadní reforma politického i ekonomického systému. Jakkoli to však může znít paradoxně, při zahrnutí zkušeností z transformací východoevropských ekonomik lze s jistotou tvrdit, že by tyto změny – nutné a přinejmenším částí obyvatelstva

očekávané – zcela jistě vedly, alespoň přechodně, k podstatnému zvýšení nezaměstnanosti.
V daném kontextu by však ani to nebylo negativním jevem, právě naopak.

7 Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

ARTAMONOV, V. *Ekonomická teorie: učebnice pro vysoké školy*. Petrohrad, 2010. 528 s. ISBN 978-5-49807-641-6

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ, 2014. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 223 s. ISBN 978-80-7380-492-3.

BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.

CHAWLA, Mukesh; BETCHERMAN, Gordon; BANERJI, Arup. *From Red to Gray: The „Third Transition“ of aging population in Eastern Europe and the former Soviet Union*. Washington D.C.: The World Bank, 2007, 271 s. ISBN 978-0-8213-7130-5.

CONWAY, Edmund. *Ekonomie: 50 myšlenek, které musíte znát*. Praha: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-752-4.

DVOŘÁČEK, Jiří a SLUNČÍK, Peter. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012. xvii, 173 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-224-3.

GUSAKOV, V. *Formování příjmů pracovníků zemědělství*. Minsk: Belarus. navuka, 2009. 178 s. ISBN 978-985-08-1053-3.

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. xxii, 696 stran. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.

JÍROVÁ, Hana.: *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. 95 s. ISBN 80-7079-635-9

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 368 stran. Expert. ISBN 978-80-271-0251-8.

KAZAKOV, A; MINAJEVA, N. *Ekonomie. Základní kurz ekonomické teorie*. Moskva: Gnom-Press, 1998, 280 s. ISBN: 5-89334-011-6;

KAZIMOV, K. *Regulace trhu práce a zaměstnanosti společnosti: monografie*. Berlin: Direct-media, 2017. 204 s. ISBN 978-5-4475-9048-2

MANKIW, N. Gregory. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 763 s. Profesionál. ISBN 80-7169-891-1.

- MAREŠ, Petr, 1994. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-9-4.
- MORAVOVÁ, Jiřina. *Základy sociální statistiky*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. 211 s. ISBN 80-7079-370-8.
- MURASHKO, Mykola. *Personal management*. 2. vydání. Kyjev: Znaniya, 2006. 311 s. ISBN 966-620-245-X.
- NĚMEC, Otakar. *Lidské zdroje na trhu práce*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2002. 151 s. ISBN 80-245-0350-6.
- NOVIKOV, Mikhail. *Základy státní regulace ekonomiky*. Taganrog: TRTU, 2000. 156 s. ISBN 978-59-068-2844-6.
- REVENDA, Zbyněk, 2011. *Centrální bankovníctví*. 3., aktual. vyd. Praha: Management Press, 558 s. ISBN 978-80-7261-230-7.
- RIEVAJOVÁ, Eva.: *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonom, 2009. 266 s. ISBN 978-80-225-2878-8.
- ROJÍČEK, Marek et al. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 543 stran. Expert. ISBN 978-80-247-5858-9.
- SAMUELSON, Paul Anthony a NORDHAUS, William D. *Ekonomie: 18. vydání*. Překlad Martin Gregor. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 2007. xxiii, 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- SAPSFORD, David a Zafiris TZANNATOS, 1993. *The economics of the labour market*. Neew York: St. Martin's Press, 463 s. ISBN 0312096712.
- SOUKUP, Jindřich et al. *Makroekonomie: moderní přístup*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2007. 514 s. ISBN 978-80-7261-174-4.
- URBAN, Jan. *Základy teorie národního hospodářství*. Praha: ASPI, 2003, 423 s. ISBN 80-86395-72-3.

Internetové zdroje

112.UA. Čtyři roky od začátku Majdana: Co se stalo s ukrajinskou ekonomikou. [online] 112.ua,2018 [cit. 15.02.2020]. Dostupné z: <https://112.ua/statji/chetyre-goda-s-nachala-maydana-chto-proizoshlo-s-ukrainskoy-ekonomikoy-421439.html>

BELSTAT. Demografická a sociální statistika. Trh práce. [online]. Belstat.gov.by, 2019 [cit. 16.02.2020]. Dostupné z: <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/trud/>

BELSTAT. Demografická a sociální statistika. Obyvatelstvo a migrace. [online]. Belstat.gov.by, 2019 [cit. 18.02.2020]. Dostupné z: <https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/naselenie-i-migratsiya/naselenie/>

MINTRUD. Situace ve sféře zaměstnanosti a nezaměstnanosti na trhu práce Běloruské republiky. [online]. Mintrud.gov.by, 2019 [cit. 22.02.2020]. Dostupné z: <http://mintrud.gov.by/ru/sostojanie>

BOBROVA. Trh práce v transformující se ekonomice Běloruska [online]. Demoscope, 2015 [cit. 15.03.2020]. Dostupné z: http://www.demoscope.ru/weekly/2015/0649/analit04.php#_ftnref5

ČSÚ. Časté dotazy. [online]. Czso.cz, 2019. [cit. 18.02.2020]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/caste-dotazy?p_p_id=sucrisfaqweb_WAR_faqpportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=2&p_p_col_pos=1&_sucrisfaqweb_WAR_faqpportlet_facesViewIdRender=%2Fviews%2FDetail.xhtml&_sucrisfaqweb_WAR_faqpportlet_faId=38

ČSÚ. Výběrové šetření pracovních sil. [online] Czso.cz, 2019. [cit. 18.02.2020]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xa/vyberove_setreni_pracovnich_sil_vsps

DEPO. Podíl průmyslu na HDP za dobu nezávislosti klesl z 44% na 14% - Kubiv. [online] Depo.ua, 2016 [cit. 12.02.2020]. Dostupné z: <https://www.depo.ua/rus/money/chastka-promislovosti-u-vvp-ukrayini-za-chas-nezalezhnosti-11102016121200>

ILO. Labour force. ILO – International Labour Organization. [online]. ILO, 1996-2018. [cit. 21.01.2020]. Dostupné z: https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-andtopics/WCMS_470304/lang--en/index.htm

IPM. Institut privatizace a managementu. [online]. IPM, 2019 [cit. 07.03.2020]. Dostupné z: <http://www.research.by/>

KLUVE, J., LEHMANN, H. & SCHMIDT, C.M. (2008). *Disentangling Treatment Effects of Active Labor Market Policies: The Role of Labor Force Status Sequences*. [online]. *Labour Economics*, no 15, pp. 1270–1295. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2007.12.002>

LEHMANN, H. & MURAVYEV, A. (2012). *Labour Market Institutions and Labour Market Performance: What Can We Learn From Transition Countries?* [online]. *Economics of Transition*, no 20, vol. 2, pp. 235–269. Dostupné prostřednictvím DOI: [10.2139/ssrn.1681525](https://doi.org/10.2139/ssrn.1681525)

MINFIN. 10 nejpoptávanějších profesí ve městech-milionářích [online]. *Minfin.com.ua*. 2019 [cit 25.02.2020]. Dostupné z: <https://minfin.com.ua/2019/08/14/38725420/>

MINTRUD. Státní program sociálního zabezpečení a podpory zaměstnanosti 2016–2020 [online]. *Mintrud.gov.by*, 2016 [cit.23.02.2020]. Dostupné z: http://www.mintrud.gov.by/ru/gos_programma_o_soc_zacshite

MINTRUD. Zákon Běloruské republiky o zaměstnanosti obyvatelstva [online]. *Mintrud.gov.by*, 2007 [cit. 15.01.2020]. Dostupné z: <http://mintrud.gov.by/ru/zakon>

MPSV. Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti [online] *Mpsv.cz*, 2004 [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_435_2004

MPSV. Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti [online]. *Mpsv.cz*. 2019 [cit-17.02.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/upozorneni-na-zmenu-metodiky>

MYFIN. Zákon o příživnictví. [online]. *Myfin.by*, 2020 [cit. 16.01.2020]. Dostupné z : <https://myfin.by/wiki/term/nalog-na-tuneyadstvo>

RUDYJ, K. Vývoj služeb: podstata, role a perspektivy. *Bankauski vesnik* [online]. Minsk (Bělorusko): *Nac. Bank RB*, 2007. 4 (17) [cit. 12.02.2020] ISSN 2071-8896. Dostupné z: <http://www.nbrb.by/bv/articles/1243.pdf>

SAPLITSA, I. Inflační dynamika v Běloruské republice v 90. letech [online]. Release date: August 2002, [cit. 05.03.2020]. Dostupné z: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/112717/1/09-Saplitsa-2002.pdf>

SEGODYA. Nová pravidla registrace nezaměstnaných na Ukrajině [online]. *Segodya.ua*, 2019 [cit. 24.02.2020]. Dostupné z: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/v-ukraine-vvodyat-novye-pravila-dlya-bezrobotnyh-1202157.html>

SLOVOIDILO. Nezaměstnanost na Ukrajině: dynamika za poslední rok. [online]. Slovoidilo.ua, 2018 [cit. 24.02.2020]. Dostupné z: <https://ru.slovoidilo.ua/2018/01/30/infografika/obshhestvo/bezraboticza-ukraine-dinamika-poslednij-god>

SVABOVA, L. & DURICA, M. (2015). Analysis and Modeling of Situation of Long – Term Un-employed Jobseekers in Slovak Labor Market. *Procedia Economics and Finance*, no 26, pp. 446–453. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00872-2](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00872-2)

TUT.BY. Jak se změnil život na Ukrajině a v Bělorusku za více než 20 let nezávislosti? [online]. Tut.by, 2014 [cit. 24.01.2020]. Dostupné z: <https://news.tut.by/politics/412344.html>

UKRCENSUS. Sčítání lidu na Ukrajině [online]. Ukrcensus.gov.ua, 2019 [cit.02.03.2020]. Dostupné z: <http://www.ukrcensus.gov.ua/>

UKRSTAT. Demografická a sociální statistika: trh práce, zaměstnanost a nezaměstnanost. [online]. Ukrstat.org, 2019 [cit.18.02.2020]. Dostupné z: https://ukrstat.org/operativ/menu/menu_r/rp.htm

UKRSTAT. Nezaměstnanost obyvatelstva (podle metodologie ILO) podle věkových skupin. [online]. Ukrstat.org, 2019 [cit. 25.02.2020]. Dostupné z: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/rp.htm

UKRSTAT. Poptávka a nabídka pracovní síly, měsíční údaje, archiv. [online]. Ukrstat.org, 2019 [cit. 16.02.2010]. Dostupné z: http://ukrstat.org/operativ/operativ2008/rp/sz_br/sz_br_r/arh_pips_r.htm

UNIAN. Mzdy a motivace: ukrajinské podniky se snaží udržet pracovníky. [online] Unian.net, 2019 [cit. 25.01.2020]. Dostupné z: <https://www.unian.net/society/10428735-zarplaty-i-motivaciya-kak-ukrainskie-kompanii-pytayutsya-uderzhat-sotrudnikov.html>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Strategie Evropa 2020 [online]. Vláda České republiky,2020 [cit. 20.01.2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

VOLCHEK. Expertíza dekretu presidenta Běloruské republiky № 3 od 02.04.2015.[online] Bydc.info [cit. 17.02.2020]. Dostupné z: <https://bydc.info/images/news1/gravovoj-analiz-po-bezrobotnym.pdf>

WORLDOMETER. Ukraine population [online]. Worldometer, 2020 [cit. 25.01.2020] Dostupné z: <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/>

ZAVALNIUK, A. Zaměstnanost a nezaměstnanost. Ekonomické a sociální důsledky nezaměstnanosti. [online]. Cyberleninka.ru, 2020 [cit. 20.02.2020]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/zanyatost-i-bezrobotitsa-ekonomicheskie-i-sotsialnye-posledstviya-bezrobotitsy/viewer>

8 Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1. Statistika zaměstnanosti v Bělorusku a na Ukrajině, 1991–2019.....	93
Příloha 2. Rozdělení odpovědí na otázku "Jaké exogenní faktory Vám překážejí v úspěšném podnikání?", %	94
Příloha 3. Struktura nezaměstnanosti z hlediska pohlaví podle ILO (poměr zaměstnaných mužů/žen k celkovému počtu mužů/žen v zemi).....	95
Příloha 4. Celková nezaměstnanost (v %) na Ukrajině a v Bělorusku (podíl na celkové pracovní síle v zemi), 1991-2019 (ILO,Belstat,Ukrstat).....	96
Příloha 5. Vývoj HDP (mld. USD) a míry nezaměstnanosti (%) v Bělorusku a na Ukrajině a meziroční změny ukazatelů, 1991–2018	97
Příloha 6. Míra inflace (CPI) v Bělorusku a na Ukrajině v letech 1993–2018 (%).....	98

Příloha 1. Statistika zaměstnanosti v Bělorusku a na Ukrajině, 1991–2019

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bělorusko: celková míra zaměstnanosti %, podle ILO (Podíl zaměstnaných osob na celkovém počtu obyvatel v zemi)																													
	59,1	57,4	54,1	51,1	48,6	44,6	48,7	50,5	51,2	52	52,6	53,1	53,9	54,8	55,6	56,5	57,4	58,3	58,7	59,2	59,5	59,8	60,1	60,3	60,4	60,5	60,3	60	59,6
Zaměstnanost v průmyslu, podíl zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu zaměstnaných osob (%)																													
	31,9	31,7	31,6	31,4	31,3	31,2	31,3	31,3	31,2	31,3	31,2	31,2	31,3	31,2	31,2	31,3	31,3	31,4	31,3	31,3	31,2	31,2	31,3	31,2	31	31,5	30	30,7	30,7
Podnikatele, podíl na celkovém počtu zaměstnaných osob, (%)																													
	4,6	3,5	3,2	3	3	3,4	3,7	3,5	3,5	3,4	3,5	3,4	3,5	3,5	3,4	3,5	3,5	3,7	3,3	3,7	3,5	3,4	3,3	3,4	3,2	3,3	3,4	3,4	3,4
Zaměstnanost v agrárním sektoru, podíl zaměstnaných osob v zemědělství na celkovém počtu zaměstnaných osob (%)																													
	12,2	12,1	12	11,9	11,8	11,7	11,6	11,5	11,4	11,2	11,1	11	10,9	10,8	10,7	10,6	10,5	10,3	10,2	10,1	10	9,9	9,8	9,7	9,6	9,7	10,6	10,5	10,4
Zaměstnanost ve službách, podíl zaměstnaných osob ve službách na celkovém počtu zaměstnaných osob (%)																													
	55,8	56	56,2	56,5	56,7	56,9	57	57,1	57,2	57,3	57,5	57,6	57,8	57,8	57,9	58	58,1	58,2	58,3	58,4	58,7	58,8	58,8	58,9	59,2	58,7	58,5	58,6	58,7
Ukrajina: celková míra zaměstnanosti %, podle ILO (Podíl zaměstnaných osob na celkovém počtu obyvatel v zemi)																													
	58,7	58,5	58,3	58,4	56,4	54,5	52,9	50,7	49,5	50,3	49,7	50	50,4	50,5	51,1	51,2	51,3	51,3	50	50,5	50,8	50,7	51,5	49,2	49,5	49,2	49	48,9	48,6
Zaměstnanost v průmyslu, podíl zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu zaměstnaných osob																													
	27,6	27,4	27,1	27,1	27	26,8	26,7	26,6	26,5	26,4	26,3	26,2	26,1	26,1	26	25,9	25,9	25,7	25,6	25,6	25,6	25,8	24,8	26,1	24,6	24,2	24,2	24,2	24,2
Podnikatele, podíl na celkovém počtu zaměstnaných osob, %																													
	28,7	26,7	21,4	18,6	18,5	19,8	25,3	29	20,9	23,5	25	25,6	26	29,3	30,9	30,8	31	30,3	18,5	18,9	19,3	19,8	19,1	15,9	15,7	17,3	17,2	17,4	17,5
Zaměstnanost v agrárním sektoru, podíl zaměstnaných osob v zemědělství na celkovém počtu zaměstnaných osob (%)																													
	21,9	21,9	21,6	22,1	22,1	22,1	22	22	22	21,9	21,6	21,4	21,1	20,9	20,8	20,6	20,5	20,3	20,4	20,3	20,3	19,8	20	14,7	15,2	15,6	15,4	15,3	15,2
Zaměstnanost ve službách, podíl zaměstnaných osob ve službách na celkovém počtu zaměstnaných osob (%)																													
	50,3	50,6	51,1	50,7	50,8	50,9	51,2	51,3	51,6	52	52,2	52,6	52,6	52,9	53	53,3	53,5	53,8	53,9	53,9	54	54,2	55,1	58,9	60	60,1	60,2	60,4	60,5

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Příloha 2. Rozdělení odpovědí na otázku "Jaké exogenní faktory Vám překážejí v úspěšném podnikání?", %

	„1“ – neovlivňuje, „5“ – překáží v podnikání					průměr
	1	2	3	4	5	
Daňový systém (vysoké daňové zatížení, komplexní systém daní a další povinné platby)	4.2	7.0	18.7	26.2	43.9	4.0
Byrokratické překážky a omezení (registrace, povolení, licence)	4.6	6.8	20.2	27.1	41.3	3.9
Kontroly a pokuty	7.3	8.9	20.5	27.4	35.8	3.8
Nedostatečná ochrana vlastnických prav a zájmů soukromého podnikání	8.8	10.4	26.0	25.6	29.2	3.6
Administrativní tlak (tj. zásah ústředních a místních orgánů nestanovený příslušným právem)	10.5	11.6	27.5	26.5	23.9	3.4
Složitost postupů při získání půjček	14.0	9.3	25.0	26.4	25.2	3.4
Absence státní podpory	13.1	13.5	27.6	24.3	21.5	3.3
Rozdílné podmínky ve srovnání se státním sektorem	12.8	12.6	27.7	23.3	23.6	3.3

Zdroj: vlastní zpracování dle IPM, 2019

Příloha 3. Struktura nezaměstnanosti z hlediska pohlaví podle ILO (poměr zaměstnaných mužů/žen k celkovému počtu mužů/žen v zemi)

	Bělorusko		Ukrajina	
	muži	ženy	muži	ženy
1991	66,552	52,932	65,103	53,441
1992	64,243	51,78	64,939	53,192
1993	59,976	49,22	64,863	52,914
1994	56,789	47,144	65,03	53,006
1995	53,175	44,872	62,483	51,35
1996	48,349	41,455	60,797	49,307
1997	53,333	44,922	59,146	47,849
1998	55,279	46,499	56,84	45,697
1999	55,924	47,245	55,76	44,372
2000	56,567	48,077	56,567	45,06
2001	57,22	48,778	55,84	44,714
2002	57,705	49,366	56,062	45,1
2003	58,514	50,078	56,484	45,473
2004	59,509	50,845	56,753	45,274
2005	60,447	51,609	58,209	45,252
2006	61,429	52,443	58,372	45,26
2007	62,431	53,273	58,489	45,483
2008	63,39	54,033	58,522	45,423
2009	63,849	54,506	56,328	44,909
2010	64,329	54,897	57,113	45,111
2011	64,648	55,193	58,083	44,949
2012	64,952	55,508	58,472	44,426
2013	65,3	55,789	59,057	45,369
2014	65,551	55,987	56,223	43,503
2015	65,663	56,126	56,922	43,534
2016	65,648	56,209	56,297	43,452
2017	65,536	56,033	56,019	43,299
2018	65,22	55,722	56,204	42,88
2019	64,802	55,399	56,011	42,653

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Příloha 4. Celková nezaměstnanost (v %) na Ukrajině a v Bělorusku (podíl na celkové pracovní síle v zemi), 1991-2019 (ILO,Belstat,Ukrstat)

	Bělorusko		Ukrajina	
	ILO	Belstat	ILO	Ukrstat
1991	0,6	0,05	1,90	-
1992	3,1	0,5	1,90	-
1993	8,5	1,4	2,0	-
1994	12,8	2,1	2,0	-
1995	17,7	2,9	5,62	5,62
1996	24,4	4	7,65	7,65
1997	17,1	2,8	8,93	8,93
1998	14	2,3	11,32	11,32
1999	12,8	2,1	11,864	11,864
2000	11,942	2,1	11,707	11,707
2001	11,314	2,3	11,061	11,061
2002	10,893	2,4	10,136	10,136
2003	10,15	3,1	9,057	9,057
2004	9,272	1,9	8,59	8,59
2005	8,535	1,5	7,18	7,18
2006	7,605	1,2	6,81	6,81
2007	6,781	1	6,35	6,351
2008	6,122	0,8	6,36	6,363
2009	6,1	6,1	8,84	8,84
2010	6,061	-	8,1	8,1
2011	6,075	0,6	7,86	7,851
2012	6,038	0,5	7,53	7,529
2013	5,935	0,5	7,17	7,17
2014	5,893	0,5	9,27	9,27
2015	5,913	1	9,14	9,14
2016	5,84	5,84	9,35	9,35
2017	5,65	5,65	9,51	9,51
2018	5,708	4,76	9,381	8,799
2019	5,795	0,05	9,312	5,62

Zdroj: vlastní zpracování dle ILO, Belstat, Ukrstat, 2019

Příloha 5. Vývoj HDP (mld. USD) a míry nezaměstnanosti (%) v Bělorusku a na Ukrajině a meziroční změny ukazatelů, 1991–2018

Rok	Bělorusko				Ukrajina			
	HDP, mld.USD	Změna (%)	Míra nezaměstnanosti (%)	Změna (%)	HDP, mld.USD	Změna (%)	Míra nezaměstnanosti (%)	Změna (%)
1991	18	-5,39	0,05	-	77,46	-4,54	-	-
1992	17,03	-4,40	0,5	900,00	73,94	-11,23	-	-
1993	16,28	-8,29	1,4	180,00	65,64	-19,94	-	-
1994	14,93	-6,43	2,1	50,00	52,55	-8,26	-	-
1995	13,97	5,58	2,9	38,10	48,21	-7,59	5,62	-
1996	14,75	-4,27	4	37,93	44,55	12,57	7,65	36,12
1997	14,12	7,79	2,8	-30,00	50,15	-16,49	8,93	16,73
1998	15,22	-20,30	2,3	-17,86	41,88	-24,59	11,32	26,76
1999	12,13	4,95	2,1	-8,70	31,58	-1,01	11,864	4,81
2000	12,73	-2,99	2,1	0	31,26	21,47	11,707	-1,32
2001	12,35	18,14	2,3	9,52	37,97	11,54	11,061	-5,52
2002	14,59	22,14	2,4	4,35	42,35	18,25	10,136	-8,36
2003	17,82	29,85	3,1	29,17	50,08	29,43	9,057	-10,65
2004	23,14	30,51	1,9	-38,71	64,82	32,75	8,59	-5,16
2005	30,20	22,35	1,5	-21,05	86,05	25,09	7,18	-16,41
2006	36,95	22,52	1,2	-20,00	107,64	32,46	6,81	-5,15
2007	45,27	34,22	1	-16,67	142,58	26,11	6,351	-6,74
2008	60,76	-16,28	0,8	-20,00	179,81	-34,87	6,363	0,19
2009	50,87	15,31	6,1	662,50	117,11	16,14	8,84	38,93
2010	58,66	5,27	-	-	136,01	19,96	8,1	-8,37
2011	61,75	6,36	0,6	-	163,16	7,72	7,851	-3,07
2012	65,68	14,98	0,5	-16,67	175,75	4,30	7,529	-4,10
2013	75,52	4,36	0,5	0	183,31	-27,17	7,17	-4,77
2014	78,81	-28,37	0,5	0	133,50	-31,81	9,27	29,29
2015	56,45	-15,47	1	100,00	91,03	2,55	9,14	-1,40
2016	47,72	14,67	5,84	484,00	93,35	20,18	9,35	2,30
2017	54,72	9,03	5,65	-3,25	112,19	16,61	9,51	1,71
2018	59,66	-5,39	4,76	-15,75	130,83	-4,54	8,799	-7,48

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019

Příloha 6. Míra inflace (CPI) v Bělorusku a na Ukrajině v letech 1993–2018 (%)

	Bělorusko	Ukrajina
1993	1190,22	4734,91
1994	2221,107	891,188
1995	709,346	376,746
1996	52,712	80,326
1997	63,937	15,941
1998	72,87	10,577
1999	293,679	22,684
2000	168,62	28,203
2001	61,135	11,959
2002	42,538	0,757
2003	28,398	5,18
2004	18,108	9,048
2005	10,339	13,57
2006	6,997	9,053
2007	8,427	12,839
2008	14,838	25,226
2009	12,946	15,881
2010	7,736	9,373
2011	53,229	7,956
2012	59,22	0,569
2013	18,312	-0,239
2014	18,12	12,072
2015	13,534	48,7
2016	11,837	13,913
2017	6,032	14,438
2018	4,872	10,952

Zdroj: vlastní zpracování dle WorldBank, 2019